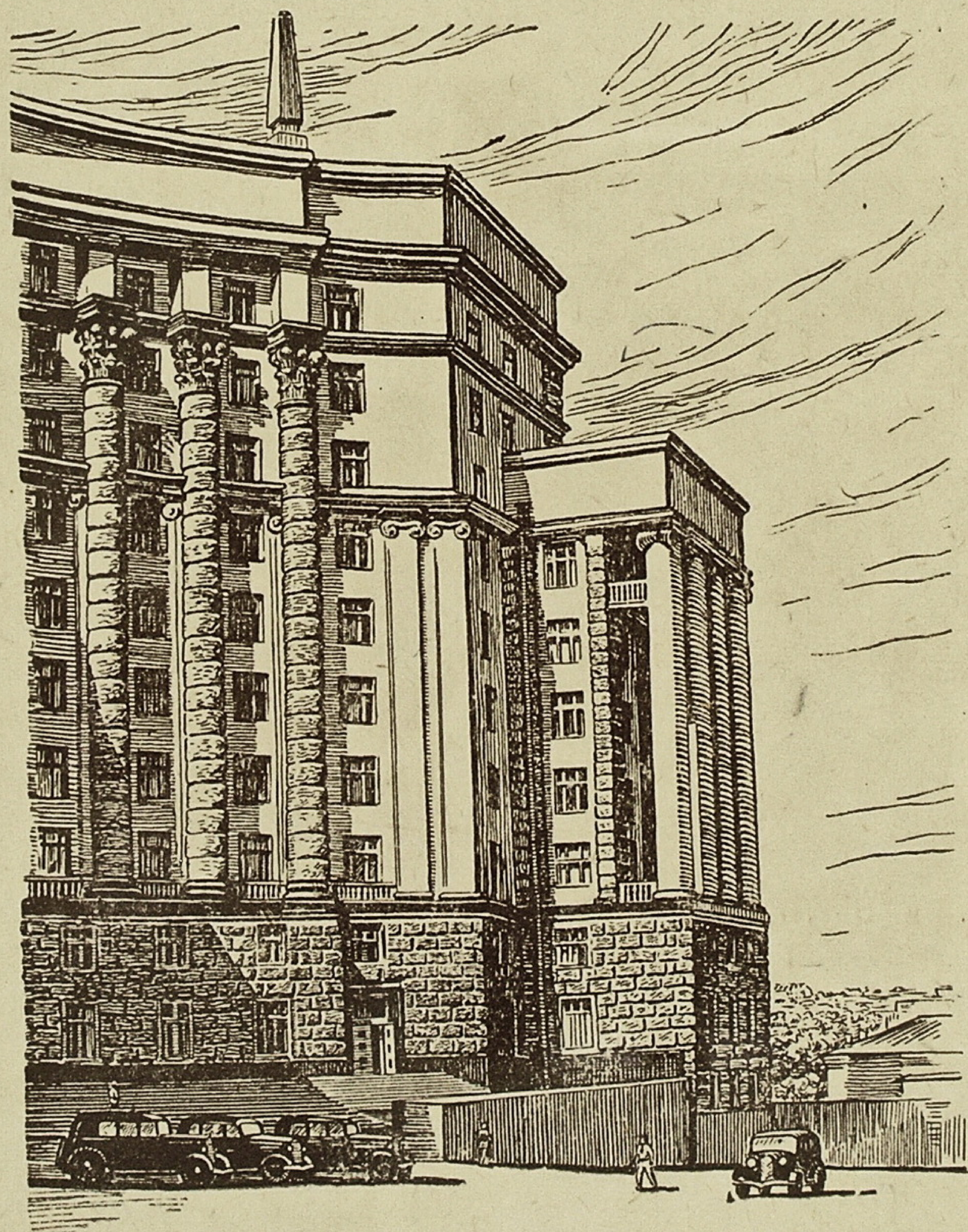
АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

КИЇВ 8 1938

ВИДАВНИЦТВО „МИСТЕЦТВО"

АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ
УРСР

СЕРПЕНЬ № 8

Товаришеві Й. В. Сталіну

Радянські архітектори, зібравшись на III пленум правління своєї спілки, шлють Вам, дорогий Йосиф Віссаріонович, палкий привіт, сповнений любові і відданості. До Вас, великого вождя народів, нашого мудрого учителя і друга, натхненника нашої творчої роботи, звернені думки і почуття кожного з нас і всього нашого творчого колективу.

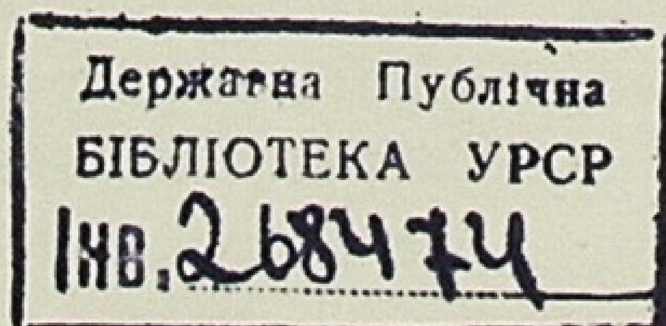
Немає більш почесного обов'язку для радянського архітектора, ніж працювати над здійсненням Ваших вказівок про соціалістичну реконструкцію міст. Немає більш високої радості, ніж служити народові, служити великій справі Леніна—Сталіна.

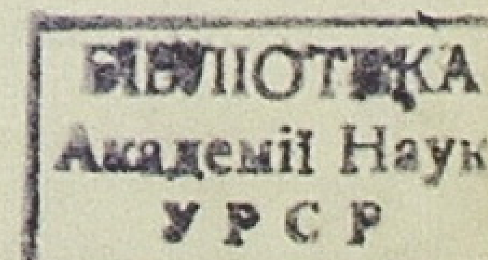
Присвячуючи праці свого пленуму питанням планування і реконструкції міст, ми ставимо своїм завданням—пройняти всю нашу практичну роботу більшовицькою принципіальністю. Провідною ідеєю всієї нашої творчої роботи ми вважаємо проголошену Вами велику ідею піклування про людину. Ми хочемо, щоб в усіх наших проектах і будовах, в усьому грандіозному будівництві нових міст відчувалась велика сила і краса соціалістичної епохи, епохи Сталіна.

Пройняті палкою любов'ю до нашої прекрасної батьківщини, ми обіцяємо Вам, дорогий Йосиф Віссаріонович, віддати всі свої сили, досвід, знання і майстерність справі будівництва соціалізму.

Ми обіцяємо Вам пильно оберігати наше будівництво від всіх і всяких ворогів батьківщини і народу. Ми обіцяємо Вам докласти всіх сил до того, щоб бути гідними тієї високої відповідальності, яку покладено на нас партією, урядом, народом і Вашою особистою увагою і довір'ям.

Президія III пленума правління спілки радянських архітекторів

Підсумки III пленуму правління спілки радянських архітекторів СРСР

Пленум всесоюзного правління спілки радянських архітекторів, що відбувся в Ленінграді з 7 по 12 липня, підбив підсумки роботи в галузі планування соціалістичної реконструкції міст.

Історична постанова червневого пленуму ЦК ВКП(б) 1931 р. і Сталінський план реконструкції Москви, зафіксований у постанові Раднаркому Союзу і ЦК ВКП(б) від 10 липня 1935 р., містять в собі вичерпні відправні настанови в планувальній справі. Ці настанови мають виняткове значення для всіх міст Радянського Союзу.

Наявність зазначених постанов партії та уряду, а також величезний розмах нашого містобудівництва за минулі роки сталінських п'ятирічок дали можливість пленуму спиратися в своїх роботах на великий досвід і досягнення радянських міст у цій галузі.

Пленум мав можливість врахувати досвід створення зовсім нових і докорінної реконструкції старих міст, досвід розв'язання окремих, надзвичайно цікавих і важливих проблем міського житлового, комунального та інших видів будівництва.

Перед пленумом були поставлені дуже відповідальні політичні вимоги, що випливають з факту капіталістичного оточення, з необхідності нещадної боротьби проти троцькістсько-бухарінських бандитів, буржуазних націоналістів та інших мерзенних ворогів народу, які приклали свою підлу руку і до цієї важливої галузі—до радянського містобудівництва.

Пленум мав своїм завданням намітити конкретні шляхи якнайшвидшої ліквідації наслідків шкідництва і разом з тим знайти потрібні рішення в ряді питань планування, які не були досить чітко розроблені, в яких не була ще досить конкретно виявлена основна настанова всього радянського містобудівництва — піклування про живу людину, створення максимуму сприятливих умов для життя, роботи і відпочинку трудящих.

З цими завданнями, що стояли перед пленумом, якнайтісніше пов'язуються питання планування столиці УРСР—Києва. За останні роки, особливо після перенесення столиці УРСР, в Києві виконано великі реконструктивні роботи: збудовано значний новий житловий фонд, у величезній мірі виросли різні елементи впорядженості міста і технічного його устаткування. Але разом з тим у будівництві міста був цілий ряд неблагополучних ділянок, де часто-густо шкодили нині викриті вороги народу, зокрема старе керівництво міської ради. „Работа" ворогів зводилась до розпорошення коштів, що вкладаються в міське господарство, до змертвління капіталів, розбазарювання асигнувань на будівництво. Всі трудящі Києва ще пам'ятають такі факти, як будівництво величезного шестиповерхового будинку на розі Хрещатика і вул. Леніна і потім повне знесення цього об'єкту під приводом необхідності розмістити на даній площадці будинок універмагу. Такий же характер мало будівництво будинку єврейського театру на Хрещатику; обране місце було зовсім непридатне для театру, і, кінець-кінцем, будівництво, після великих капіталовкладень, було законсервовано і в такому вигляді перебуває й досі. Ці приклади можна було б збільшити, але і цього досить для характеристики „стилю" роботи ворогів народу в галузі містобудівництва.

З цього всього ясно, що пленум повинен був проходити під кутом зору гострої критики і самокритики, під кутом зору виявлення всіх хиб, що мали місце в нашій планувальній роботі. Лише такий старанний і політично загострений аналіз може забезпечити усунення недоліків у містобудівництві, забезпечити дальший розмах соціалістичної реконструкції міст і населених пунктів Союзу.

З окремих питань, розглянутих пленумом, слід насамперед спинитися на організації міської території. Є ряд фактів випадкового, непродуманого вибору місць для будівництва нових промислових підприємств і нових жилих районів. В нашій українській практиці такі факти далеко не поодинокі. Досить нагадати результати обслідування, проведеного комісією Наркомкомгоспу УРСР по плануванню Дніпропетровська. Тут, наприклад, залізниця створила ряд селищ на смузі залізничного відводу, при чому до цих селищ нема можливості ні підійти, ні під'їхати, і добиратися до них доводиться, буквально пролазячи під вагонами.

Кількість подібних випадків досить велика і пояснюється це насамперед поганою роботою планувальних організацій на місцях.

Не менш пекучим питанням у розвитку наших міст є питання винесення промислових підприємств з жилих частин міста в спеціалізовані райони. Всім планувальникам добре відомо, з яким трудом доводиться планувальним організаціям боротися за розвантаження селітебних районів від підприємств шкідливих у санітарному відношенні. Так, наприклад, у Харкові планувальні організації давно і категорично вимагають винесення дзеркальної фабрики з густо забудованого жилого кварталу; тим часом щороку в цю фабрику надходять нові капіталовкладання і тим самим реальність винесення поступово зводиться нанівець.

Таке ж саме становище ми маємо в Києві, наприклад, з заводом ім. Артема, розташованим в одному з кращих жилих районів міста. На його місці генеральним планом намічена нова велика магістраль, завод же намічено до перенесення на другу площадку. Архітектурно-планувальне управління міста не дає заводу дозволу на нове будівництво і наполягає на тому, щоб робити капіталовкладання на іншій спеціалізованій площадці. Проте, щороку фонди заводу зростають на 0,5—1,0 млн. крб. і, зрозуміло, що винесення заводу стає сумнівним.

Звичайно, поряд з питанням про винесення промислових підприємств не можна забувати і тих помилок, що мали місце в результаті сліпого підкорення планувальників вимогам і нормативам санітарних відділів, які часто проявляли чисто академічні, відірвані від життя, претензії. Тому правильно вказує резолюція пленуму, що в кожному окремому випадку треба враховувати конкретні умови будівництва і дислокацію джерел шкідливого санітарного впливу на навколишню забудову, а в рівній мірі треба враховувати і можливість застосування активних методів боротьби з забрудненням повітря та іншими антисанітарними явищами.

Загальновідомий є той факт, що планове господарство, при якому будівництво провадиться великими комплексами, дає можливість ансамблевої забудови і відповідного суцільного архітектурного оформлення міст або окремих їх частин. На жаль, ці можливості дуже слабо використовуються проектними організаціями і окремими планувальниками. Частогусто ми маємо зовсім анархічну забудову, коли автор проекту, а за ним і планувальна організація зовсім ігнорують поставлені завдання, навколишні умови місцевості і т. д. Яскравим прикладом такого негативного планування архітектурного будівництва є вулиця 25 Жовтня в Києві. Вона забудована новими будинками на протязі кількох кварталів, але кожний з цих будинків, з точки зору ансамблю, архітектурно не зв'язаний з навколишніми будинками, і вулиця залишає враження якогось випадкового добору різних архітектурних стилів. Тому цілковиту рацію мав професор Ільїн, який вказував на неприпустимість егоцентризму архітекторів-авторів окремих проектів, які не зважають ні на умови існуючої забудови, ні на проектні рішення своїх товаришів по роботі.

На ці моменти пленум звернув особливу увагу, запропонувавши встановити тверду творчу дисципліну в практичній діяльності архітекторів, підпорядкувати авторів проектів окремих будинків ідеї загального розв'язання ансамблю в цілому.

Однією з найважливіших галузей міського будівництва останніх років є спорудження соціально-культурних закладів. В цю галузь направлені величезні капіталовкладання, яких не бачила і не знала ще жодна країна в світі. Але, відсутність планомірної забудови привела до таких фактів, як концентрація кількох шкіл на одній площадці, до віддалення дитячих садків і ясел від масивів найбільшого жилого заселення і т. д.

В плануванні будьякого з населених пунктів Союзу велику роль відіграє індивідуальне будівництво. В цьому питанні пленум зафіксував таке рішення: „Пленум вважає за необхідне намічати для цього будівництва спеціальні райони, що забезпечують можливість найбільш швидкого і дешевого обладнання їх основними видами впорядженості (водопровод, дороги, електричне освітлення)".

Рішення, прийняте пленумом, враховує ті хиби, що мали місце досі в галузі індивідуального будівництва, хиби, що зводяться в основному або до винесення індивідуальної забудови далеко за межі освоєної міської території і тим самим до позбавлення її всякої можливості впорядкування або до відведення індивідуальних ділянок у центральних частинах міста, в результаті чого порушувалась планова забудова міської території капітальними будинками.

Природно, що планова реконструкція міста вимагає не тільки добре складеного плану, пов'язаного в усіх своїх частинах, але й дисципліни серед самих забудівників і досить строгого нагляду за будівництвом з боку планувального апарату або спеціальних відповідальних організацій.

Велика відповідальність падає в даному разі на Наркомгосп і на міські ради, які не досить борються за генеральні плани реконструкції міст. Велике значення мало б створення дійсно відповідального інституту міських архітекторів, які повинні керувати реконструктивними заходами міст і забезпечувати повну реалізацію генеральних планів, маючи для цього достатні, закріплені законом, повноваження.

Нарешті, в реалізації генеральних планів певну роль повинна відігравати і архітектурна громадськість, яка досі від цього почесного завдання в основному самоусувалась або обмежувалась чисто академічною критикою досить випадкового характеру.

Значну увагу приділив пленум питанням організації проекту планувальних робіт; одностайну негативну оцінку дістала на пленумі велика кількість проектних матеріалів, яка подавалась до останнього часу.

Стан планувальної справи в УРСР, в наслідок припущених помилок і шкідництва, які мали місце, вимагає особливо напруженої, енергійної і ударної роботи для свого виправлення. В цьому відношенні можна знову послатися на приклад з Києвом, генеральний проект якого хоч і складений, але досі не розглянутий і не затверджений, а тепер, з багатьох причин, уже вимагає не мало перероблень.

Цей план є документом, на який мало хто, і насамперед саме київське архітектурно-планувальне управління, звертає увагу. В багатьох випадках київське АПУ без усякого опору домаганням будівників відводить ділянки, забудова яких іде в розріз з найважливішими планувальними заходами по реконструкції міста. Таким, наприклад, є відведення ділянки під жилий будинок ВУРПС'у на майдані ім. Калініна.

Ні про яку ансамблеву комплексну забудову київське АПУ не дбає. Забудова міста провадиться хаотично, розкидано і без всяких планувальних передумов.

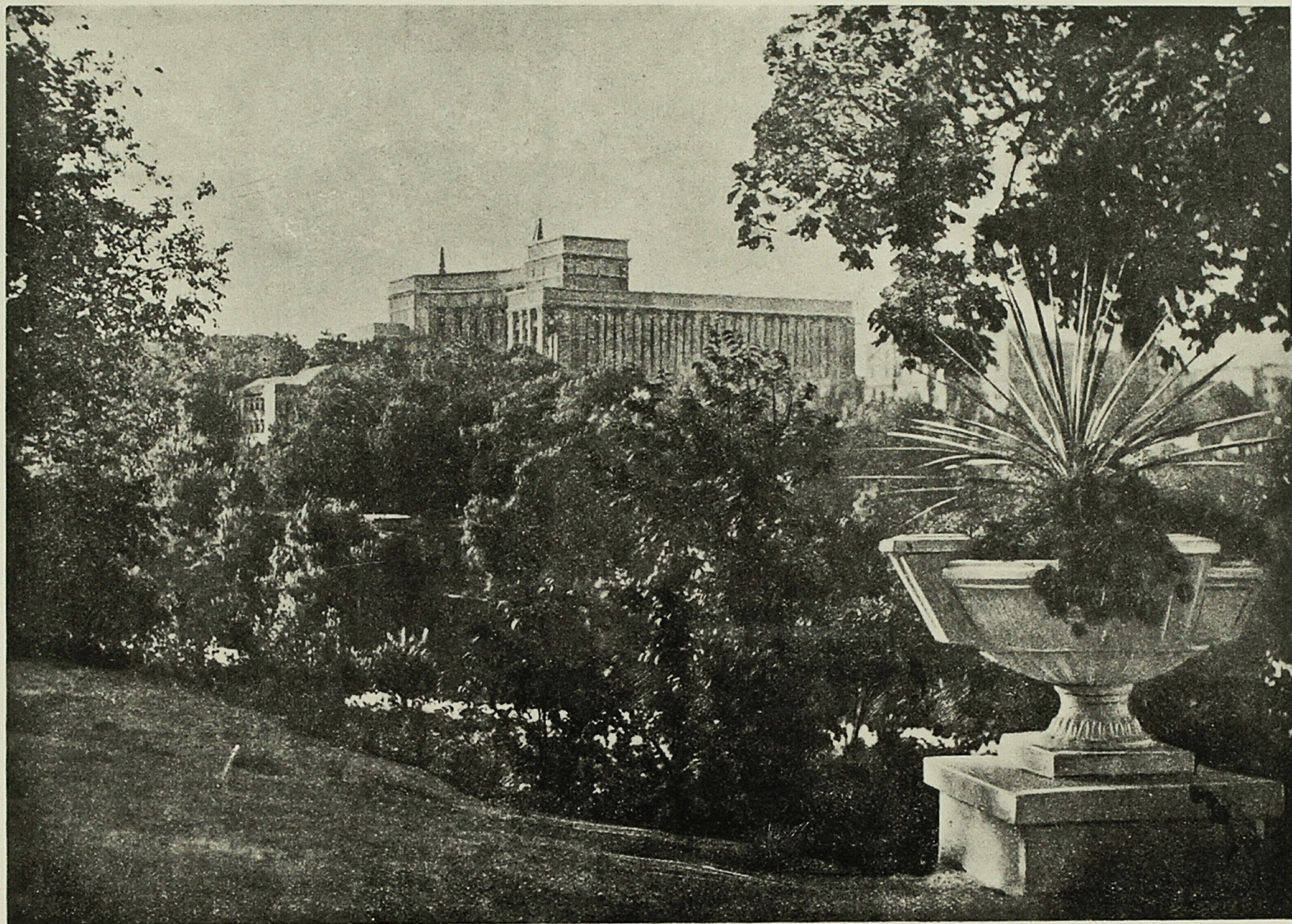
Такі хиби планувальної справи в УРСР, зокрема в провідному місті республіки — в Києві — мають різні причини. Частину з цих причин ми уже відмічали вище, але найбільша провина в цій справі падає, як видно, на архітектурно-планувальне управління Києва, яке свою роботу в основному провадило замкнено, відірвано від архітектурної громадськості, при повній відсутності критики з боку трудящих мас.

Не можна зняти провину і з Народного комісаріату комунального господарства, робота якого в цьому напрямку мала в значній мірі бюрократичний характер; наркомат, спеціально призначений керувати реконструкцією міст, забезпечувати проведення планів реконструкції і затвердження їх у відповідних інстанціях, саме на цій вирішальній ділянці своєї роботи може похвалитись лише негативними наслідками. Старе керівництво наркомату довело справу до такого стану, що з 30 готових проектів реконструкції до Раднаркому надійшло лише 2, решта ж перебуває в стані славнозвісного „просування" на розгляд і затвердження.

Нарешті, кілька слів про роботу спілки радянських архітекторів України. Формально спілка свою роботу вела ніби задовільно. Переглядалися окремі проекти міст або міських районів і влаштовувалися звітні доповіді планувальників про виконані роботи; була підготовлена доповідь для пленуму і т. д. Однак, доповідь ця не була політично загостреною, зокрема, завдання боротьби з наслідками шкідництва, з цієї доповіді фактично випали.

Ми повинні з більшовицькою рішучістю розкрити всі хиби, що мають місце і тепер в галузі планування міст. Тільки так, шляхом сміливої, гострої критики і самокритики, зможемо ми добитися потрібного зламу у величезній і відповідальній роботі, яку покликані виконати планувальники, архітектори-містобудівники.

Все, що повинно забезпечити успішну роботу по соціалістичному плануванню міст, є наявним. На основі вказівок партії та уряду, на основі багатого досвіду будівництва Москви, планувальні організації і окремі працівники планувальної справи Радянської України повинні з ентузіазмом і самовідданою енергією боротися за підвищення якості своєї роботи, здійснюючи в ній насамперед велику сталінську ідею — піклування про живу людину — будівника безкласового соціалістичного суспільства.

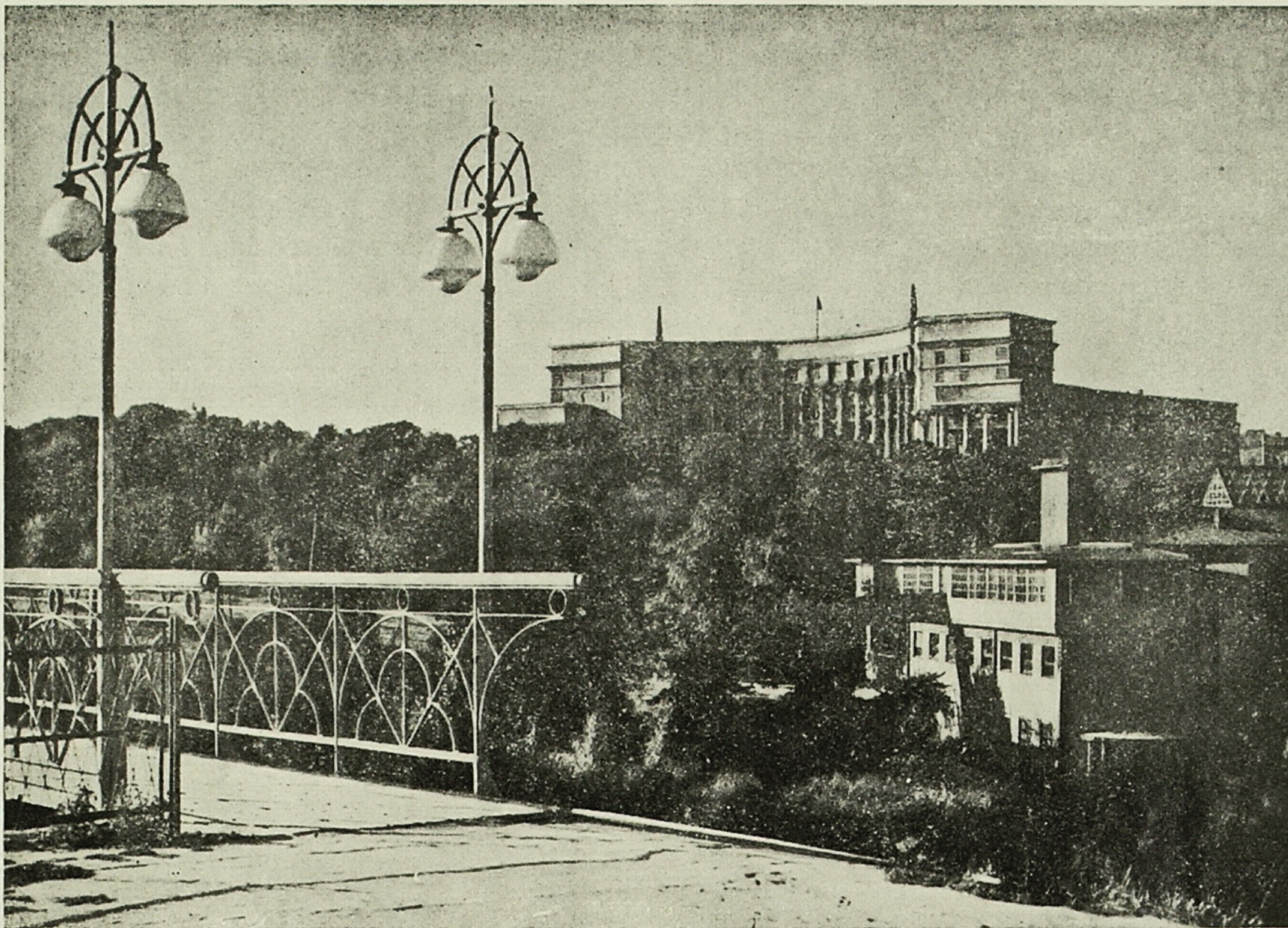
Будинок уряду УРСР

Архіт. М. І. Гречина

Столиця Радянської України збагатилась на нову чудову споруду—будинок уряду і наркоматів УРСР, збудований за проектом академіка архітектури І. А. Фоміна і архіт. П. В. Абросімова. Цей будинок, безумовно, є одним з досягнень радянської архітектури і чудовим пам'ятником, що завершує творчий шлях академіка І. А. Фоміна.

Розташований на розі двох вулиць—вулиці ім. Кірова і Садової—будинок наркоматів УРСР своїм головним фасадом обернений в бік вулиці ім. Кірова. Чіткі об'єми, що легко читаються, добре організовують 10-поверхову частину і бокові 7-поверхові корпуси. Такі об'єми і їх загальна організація в основному розраховані на сприймання їх з далекої відстані, бо лише тоді можна відчути всю велич цієї грандіозної споруди. Такий будинок вимагає широкого простору, однак, оскільки він обернений своїм головним фасадом на порівняно вузьку вулицю—вулицю Кірова, його по суті нема звідки розглядати. Цей будинок як за своїм призначенням, так і за архітектурним розв'язанням, об'ємом тощо, вимагає перед собою майдану, і через те, що такого майдану перед ним немає, він в значній мірі від цього втрачає. Втрачає будинок і від крутого схилу вул. ім. Кірова.

Один з бокових фасадів цього будинку—саме дворовий фасад — видно з найвіддаленіших точок міста. При наближенні до будинку з боку Хрещатика, уже з майдану III Інтернаціоналу видно 7-поверховий боковий корпус, який весь час домінує

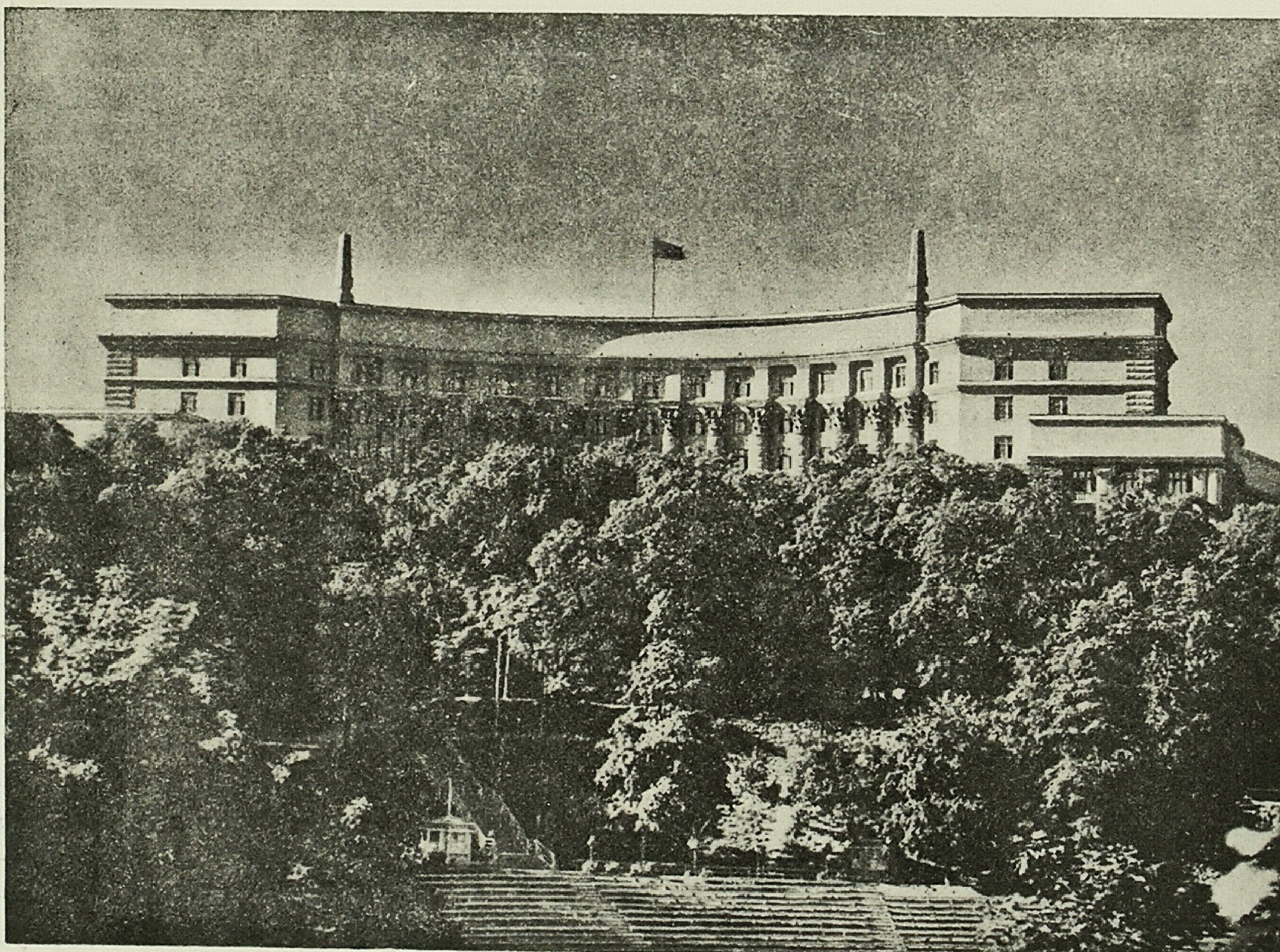

Академік архітектури І. А. Фомін і архіт. П. В. Абросімов.

Будинок уряду УРСР в Киеві.

Вигляд з боку Піонерського саду

Фото М. Є. Олеленка

Вигляд з стадіону ім. М. І. Єжова

Академік архітектури І. А. Фомін і архіт. П. В. Абросімов. Будинок уряду УРСР в Києві. Фрагмент головного фасаду

над вулицею Кірова при наближенні до будинку. Головний же фасад розкривається раптово, коли глядач підійде вже майже безпосередньо до самого будинку. Сама собою виникає думка, що цей чудовий, величний, монументальний будинок треба було орієнтувати в бік майдану III Інтернаціоналу; тоді його головний фасад був би обернений до міста, і перед ним можна було б розгорнути великий цікавий майдан. Правильність саме такої орієнтації будинку особливо гостро відчувається тепер, коли будинок уже закінчений і має перед собою лише невелику площадку з боку вулиці Кірова, утворену дугою головного фасаду будинку. Ця площадка призначена для стоянок автомобілів, і для цього явно недостатня.

Архітектура будинку являє собою чудовий зразок грамотної, висококультурної, майстерної переробки класики і використання її методів для організації таких масштабів, в яких розв'язано цей будинок.

В об'ємному відношенні будинок розв'язано в двох висотах: центральна — 10-поверхова, розташована по дузі частина, і два бокові 7-поверхові корпуси.

Звідси і композиційне розв'язання—великий корінфський ордер центральної частини і малий іонійський ордер бокових частин, при чому малий ордер у вигляді напівпілястрів проходить і в центральній частині, що надає їй певної соковитості і в той же час об'єднує в одне ціле окремі об'єми будинку.

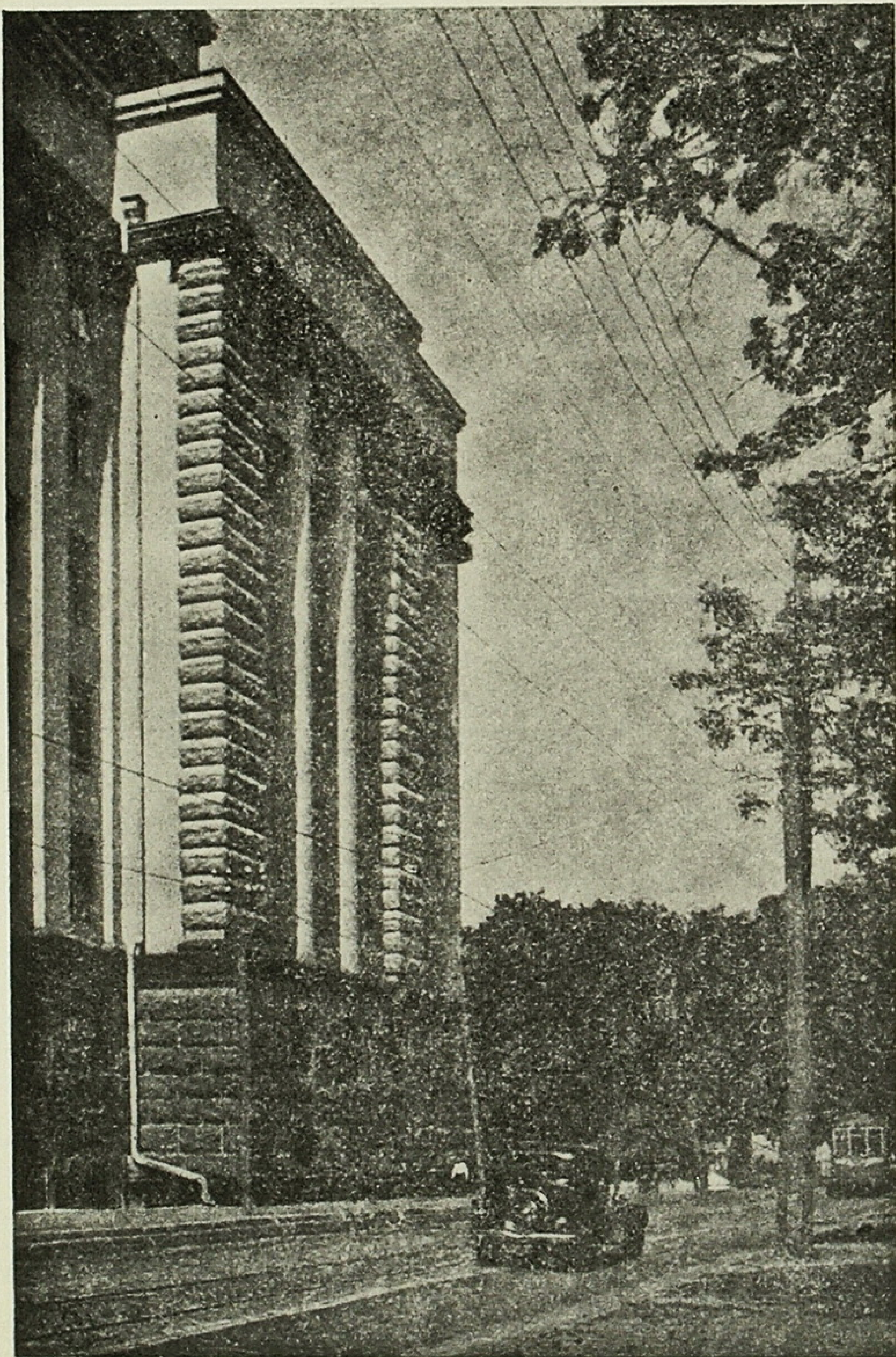
Завдяки такому способу об'ємно-композиційне розв'язання вийшло надзвичайно простим і його легко читати.

Бокові 7-поверхові корпуси з боку головного фасаду закінчуються портиками, які створюють ще більшу нарядність головному фасадові і підкреслюють його значимість перед боковими.

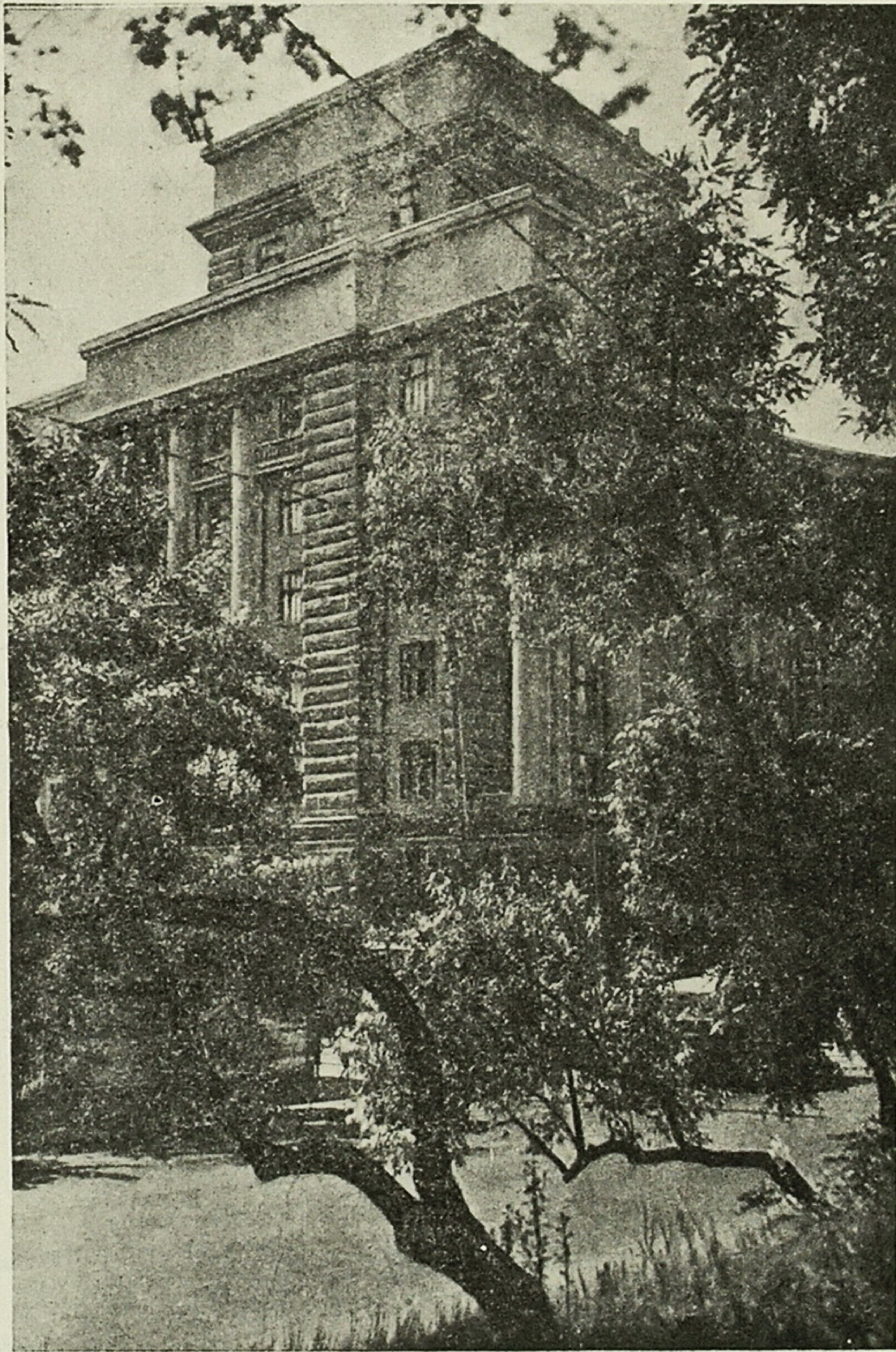
І великий і малий ордери розташовані на могутньому цоколі, що об'єднує два нижні поверхи по всьому периметру. Будинок не має ніяких деталей, які б не були зв'язані з архітектонічною побудовою двох ордерів, через що архітектура його має надзвичайно ясний, закінчений характер.

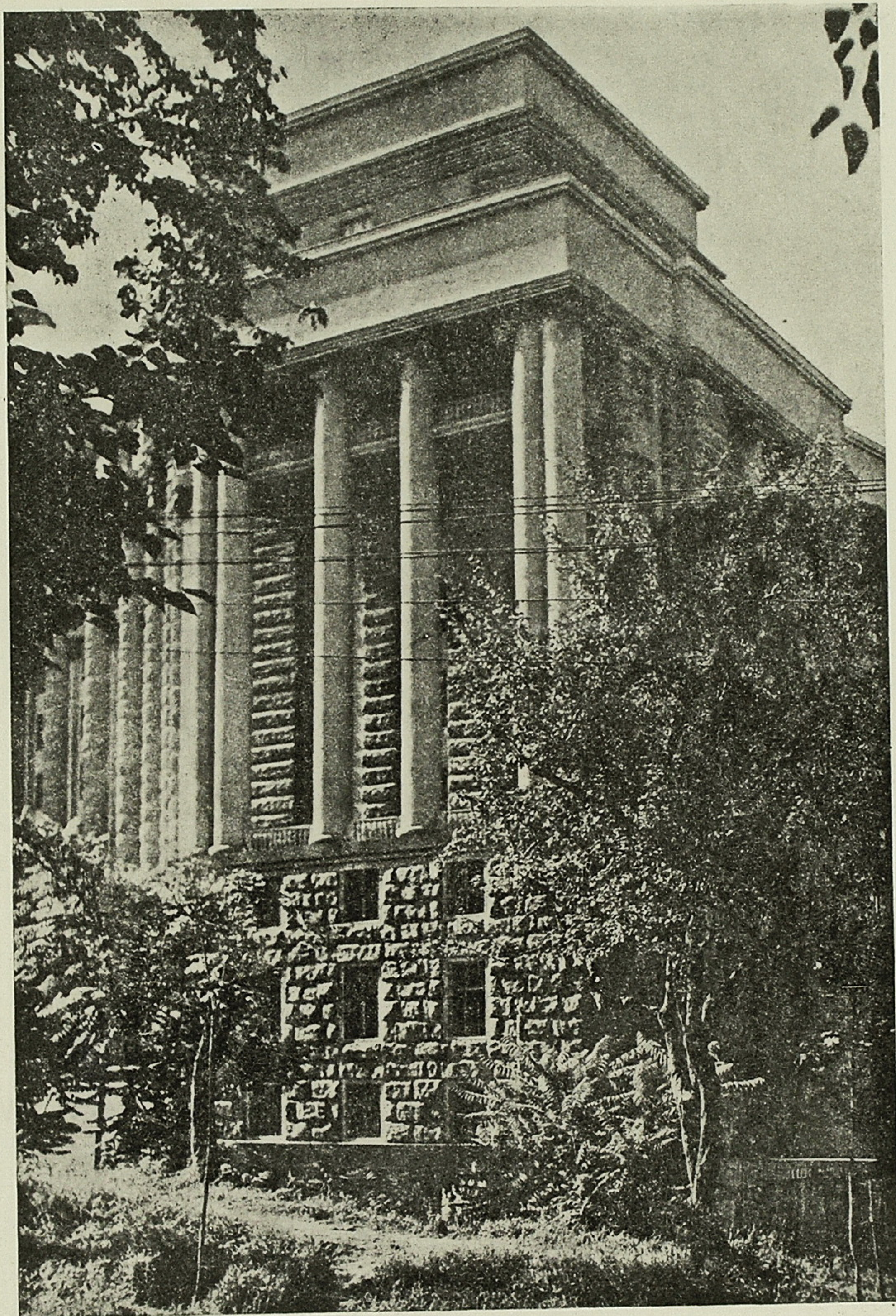
Однак, кожна деталь цих ордерів трактована дуже своєрідно. Великий корінфський ордер центральної частини—це повна переробка класичного ордеру, починаючи від пропорцій колони і кінчаючи оригінальним трактуванням антаблементу. Те ж саме можна сказати і про малий іонійський ордер. Але особливо характерно те, що кожна деталь цих ордерів розв'язується також надзвичайно просто і ясно, з врахуванням масштабу як будинку в цілому, так і самої деталі. Капітелі ордерів спрощені, на них немає таких деталей, які б не були видні при даній висоті. Листя корінфської капітелі розв'язано в загальних масах без будьякої деталізації. Іонійські капітелі мають лише чудово прорисовані спіралі волют; інші деталі іонійської капітелі відсутні. Прості і лаконічні щодо свого профілю бази.

Портик бокового фасаду по Садовій вулиці

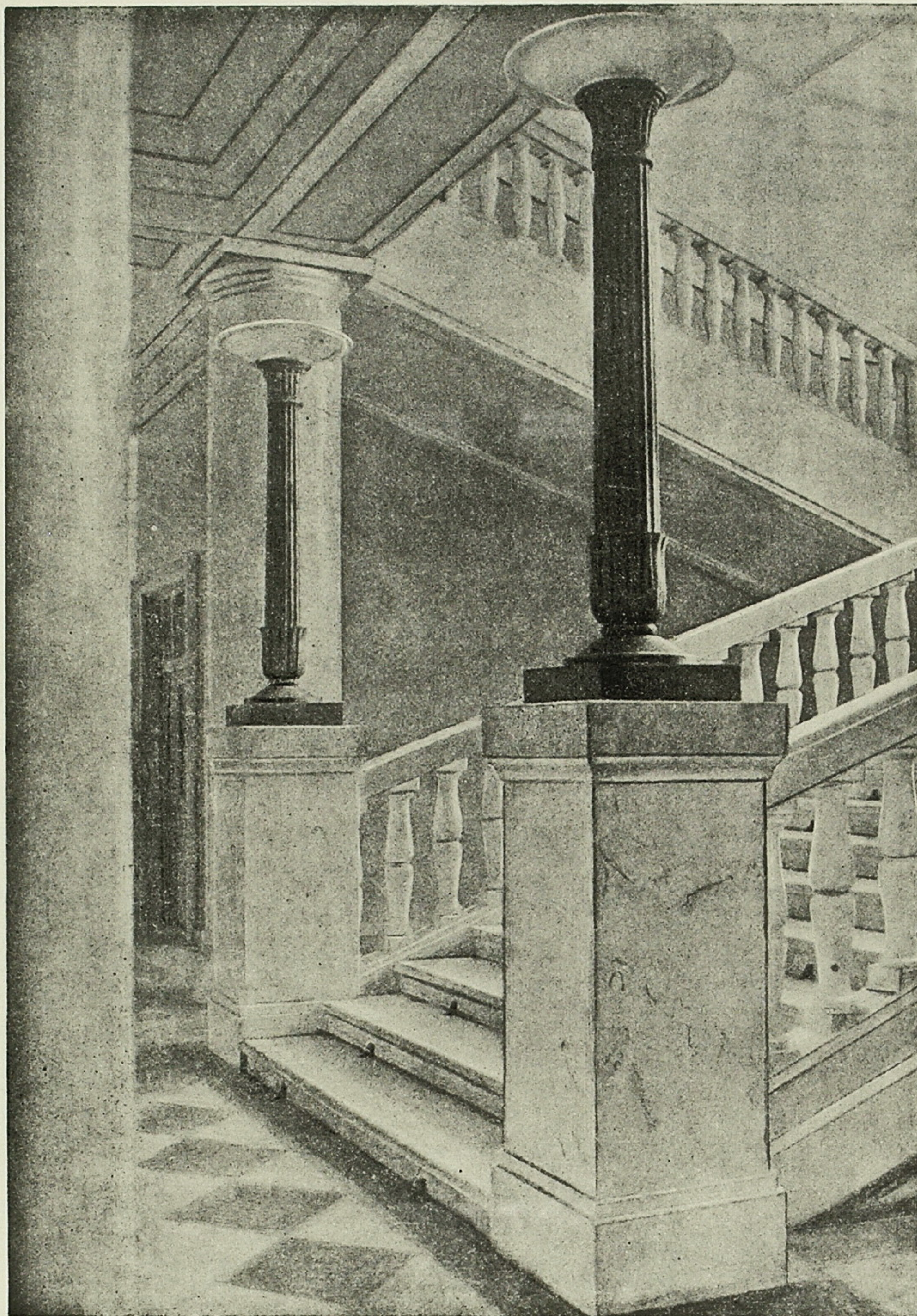

Ріг вул. Кірова і Садової. Деталь Будинку уряду

Академік архітектури І. А Фомін і архіт. П. В. Абросімов. Будинок уряду УРСР в Києві. Портик головного фасаду. Фото М. Є. Олеленка

Будинок уряду УРСР в Києві. Інтер'єр головного вестибюлю. Сходи

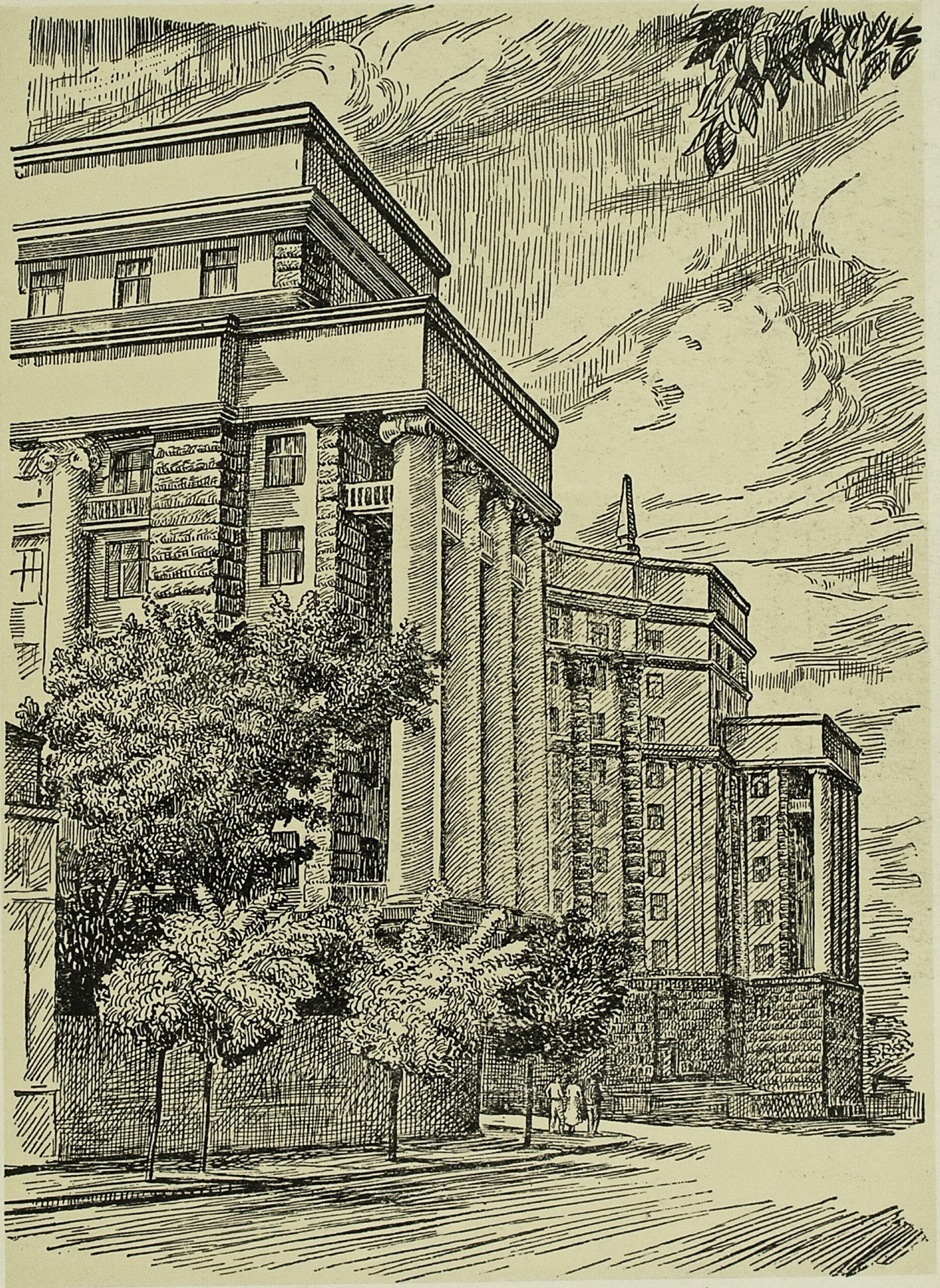
Традиційні „фоміновські" східчасті карнизи, застосовані з великим тактом, простим і цікавим мотивом пожвавлюють фасад.

В усьому відчувається рука великого майстра, що не знаходиться в полоні класичних традицій, але вільно і легко оперує класичною спадщиною для досягнення найбільшої виразності в створюваному ним сучасному образі.

Звертає на себе увагу фактурна обробка фасадів будинку. Цоколь облицькований рваним каменем—лабрадором; облямування навколо вікон цоколя—тесаний лабрадор. Портали дверей і прекрасний профіль вінцевого карнизу цоколя—полірований лабрадор.

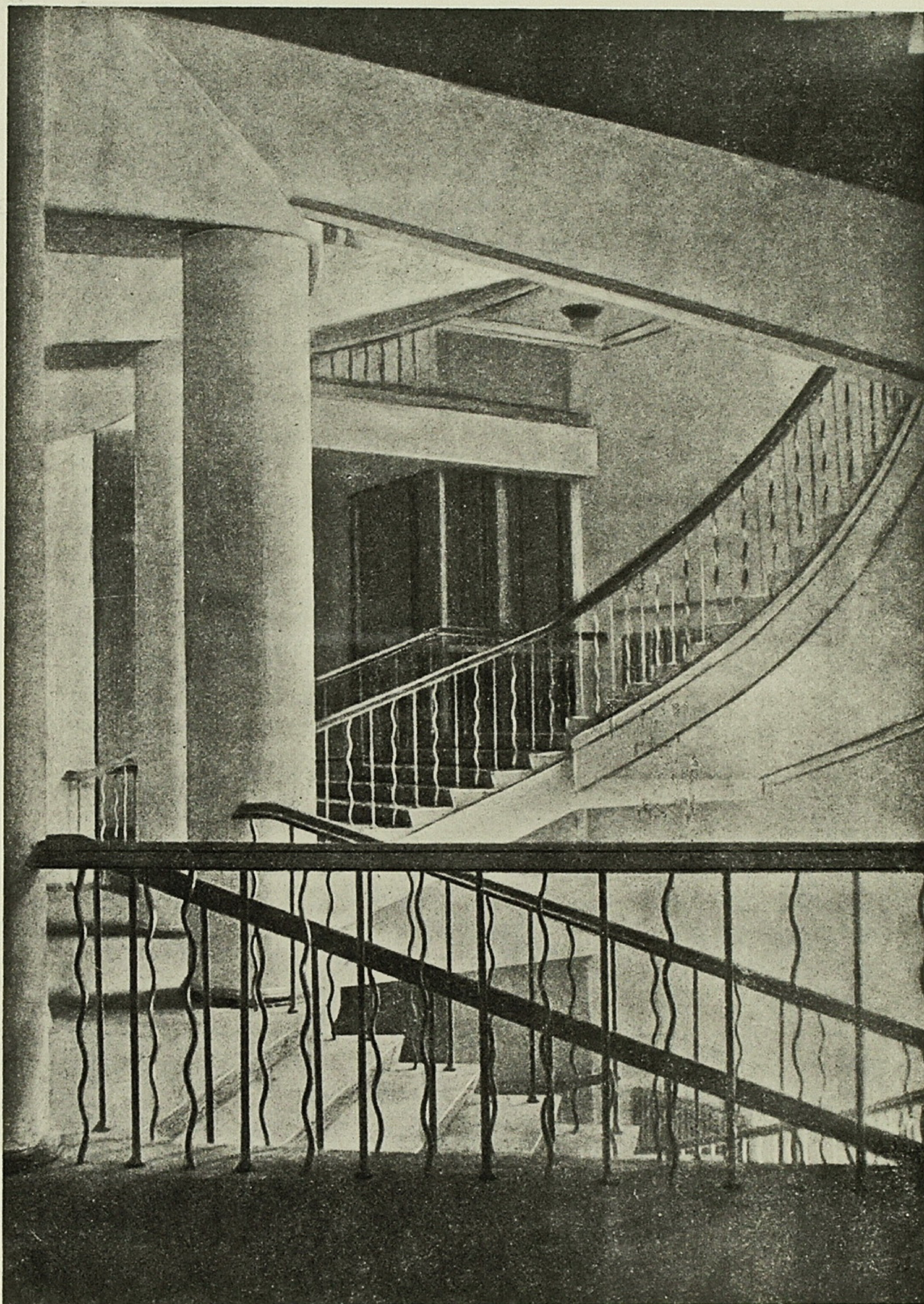
Верхні поверхи, стіна і іонійський ордер—гладка штукатурка; колони корінфського ордера, кутові пілястри і анти—штукатурка під рваний камінь; капітелі і бази—чавунні.

Фактурна обробка окремих елементів будинку, застосована з великим почуттям міри, допомагає читати його загальну композицію.

Академік архітектури І. О. Фомін і архіт. П. В. Абросімов. Будинок Уряду УРСР у Києві.
Малюнок художника А. В. Короткова

Інтер'єр. Бокові сходи

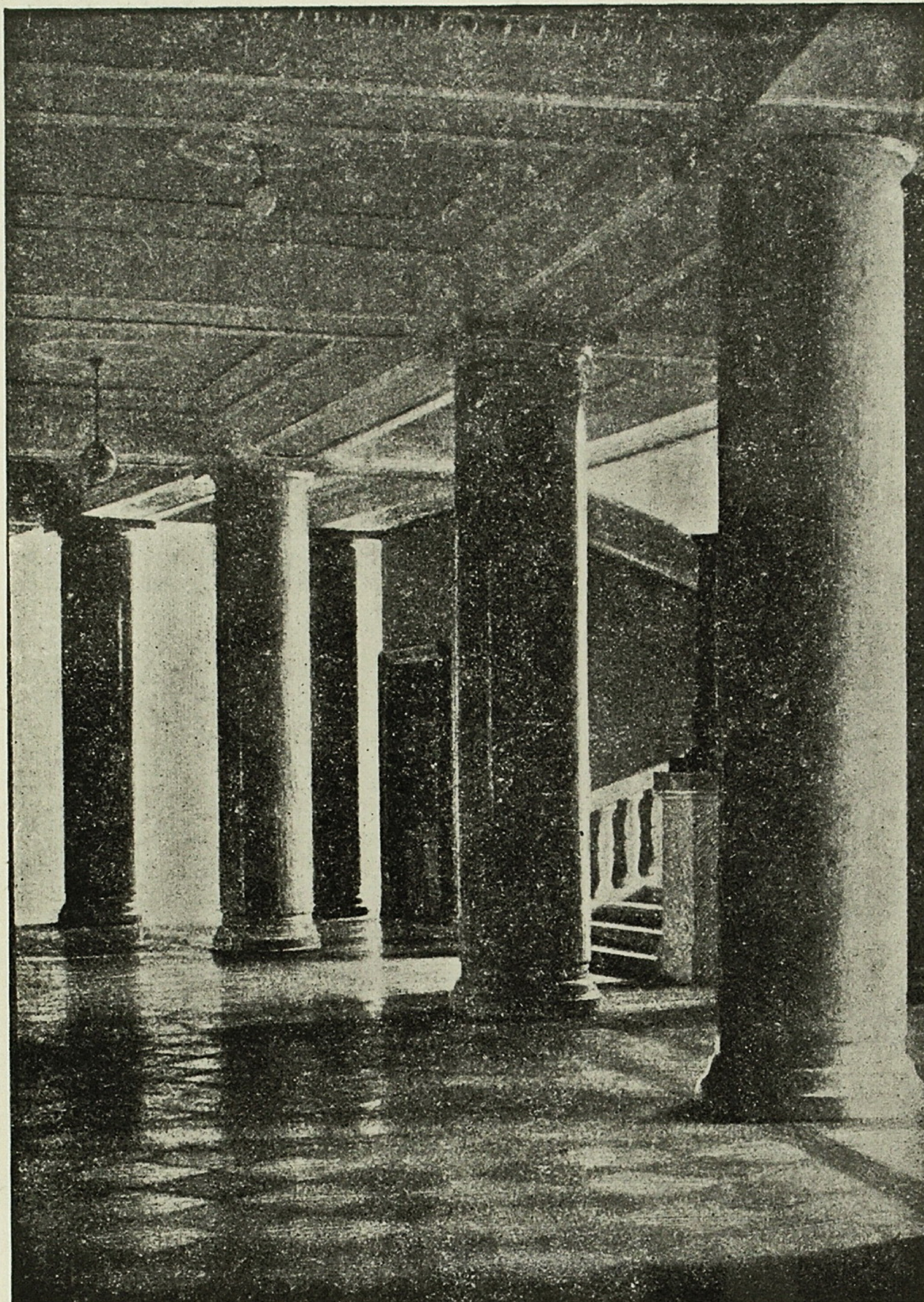

Видно, що великим і тяжким завданням було для авторів поставити цей будинок головним фасадом на вулицю, що має значний нахил. Підпорні стіни, що створюють горизонтальну площадку перед кривою головного фасаду, не дають повноцінного розв'язання. Передбачені проектом дві триметрові кулі з полірованого лабрадора, розташовані по боках головного в'їзду на п'едесталах підпорних стін, повинні були трохи урівноважувати несиметрично розв'язані підпорні стіни. Але в натурі цих куль немає і підпорні стіни здаються не цілком завершеним і розв'язаним місцем цього будинку.

Портал центрального входу важкуватий, однак, цю важкість трохи полегшує світлий дуб парадних дверей. Невдало розташований камінь, на якому вирізьблений герб Союзу.

Центральний вестибюль будинку трохи сухуватий. Гарні широкі просторі сходи; східці простого профілю мають приємний досить пологий похил.

Вестибюлі бокових входів також відзначаються

Колонада головного вестибюлю

Фото М. Є. Олелєнка

сухістю; крім того, завдяки неправильній формі вестибюлів, кесонування стель вийшло не зв'язаним з загальною конфігурацією приміщення.

Про окремі хиби, що є в цьому будинку, можна було б і не говорити,— настільки талановито і велично в цілому розв'язано цю споруду. Очевидно, ці хиби треба віднести за рахунок поспіху при виконанні рисунків.

Коридори будинку досить просторі, гарно освітлені. Прості своїми рисунками двері добре виконані.

Хочеться відмітити досадну „дрібницю". Поставлені на дверях нікельовані ручки—фаль (вироби тульського заводу), добрі своїми рисунками, в багатьох приміщеннях уже відвисли, очевидно, завдяки тому, що послабли пружини.

Обличкувальні роботи як внутрішні, так і зовнішні, зроблені досить ретельно.

Цей будинок має дуже ефектний вигляд уночі. Вдало вибрані місця для розташування освітлювальних точок: 14 прожекторів, розташованих на підпорних стінках з боку вулиці ім. Кірова, знизу заливають світлом головний фасад будинку. Утворюється чудова гра світлотіней на півколі головного фасаду.

Будинок звучить всією величчю своєї простої монументальної архітектури.

Архіт. Д. М. Дяченко. Будинок торгової академії ім. Й. В. Сталіна в Києві. Фрагмент головного фасаду

Фото Овзера

Торгова академія ім. Й. В. Сталіна в Києві

Архіт. Я. З. Рабінович

По бульвару ім. Шевченка, в садибах № 82—84—86, закінчується будівництво торгової академії ім. Й. В. Сталіна (автор проекту—архіт. Дяченко, будує Міськбудтрест), яка має готувати кадри висококваліфікованих економістів і організаторів радянської торгівлі. Створення цього нового учбового закладу є проявом тієї неослабної уваги і піклування, які партія і уряд приділяють питанням радянської торгівлі і громадського харчування.

Будинок об'ємом у 27.000 кб. мтр., вартістю коло 3 мільйонів крб., розрахований на 300 студентів. Поряд з кафедрами соціально-економічних дисциплін, математики, фізики, хемії, товарознавства, економіки, планування, організації і техніки радянської торгівлі академія матиме цілий ряд кабінетів і лабораторій, де студенти на практиці будуть вивчати методи організації радянської торгівлі і громадського харчування.

В академії буде широко розгорнена науково-дослідна робота в галузі спеціальних питань громадського харчування і торгівлі.

Будівництву цього крупного об'єкту не приділялось достатньої уваги і тільки на початку будівного сезону 1938 року роботи посунулись уперед швидкими темпами. За останнім планом намічалося здати будинок в експлуатацію до першого вересня, але строк цей зірвано і призначено новий—Жовтневі свята 1938 року.

Тепер широким фронтом розгорнуті роботи по зовнішній і внутрішній штукатурці будинку (вико-

Будинок торгової академії ім. Й. В. Сталіна в Києві. Загальний вигляд

нано, примірно, 75 проц.), настеляють паркет, приступили до впорядкування території ділянки (зрізування укосів, вивезення сміття, планування тощо). Для того, щоб здати будинок в експлуатацію до Жовтневих свят, необхідно виконати великий об'єм робіт по внутрішньому оздобленню, встановленню сходів, віконних і дверних пройм і особливо по сантехустаткуванню. Відсутність сантехустаткування може зірвати закінчення будівництва в намічений строк, якщо Міськбудтрест не вживе заходів до негайного забезпечення будівництва цим видом обладнання.

В плані будинок торговельної академії має прямокутну форму з виступами з головного фасаду по бульвару ім. Шевченка і з надвірного фасаду. Центральний вхід підкреслений колонадою на два поверхи, що підтримує антаблемент, який завершується карнизом з великим виносом. Карниз тягнеться по всьому периметру будинку на висоті підвіконника третього поверху. Широкі і світлі коридори, що закінчуються широкими сходами, дають чіткий і ясний графік планування приміщень.

На першому поверсі містяться світлий вестибюль з роздягальнями, учбова і адміністративно-технічна частина, кабінети і лабораторії. На другому поверсі — великі, світлі аудиторії, зручно зв'язані сходами з першим і третім поверхом. На третьому поверсі, в центральній частині, розташований зал на 320 місць, освітлений з двох боків.

Будинок розв'язаний в класичних формах. Цокольний поверх трактується як база, що надає будинкові певної монументальності. Бокові двоповерхові крила, що значно виступають, створюють курдонер в центральній частині будинку. Виступи бокових крил розв'язані як класичні портики, утворені двома парами корінфських колон, поставлених на цоколь. Бокові стіни крил, обернені до центра, і центральна стіна оздоблені пілястрами, що на другому поверсі закінчуються корінфськими капітелями. Центральна частина будинку — триповерхова. Прагнучи підкреслити центральну вісь і підкорити центрові бокові крила, які самі по собі виступаючими портиками створюють осі симетрії, автор проекту дав центральний портик чотириколонним. Широкі сходи з боковими підходами до головного входу прикрашують центр.

Не зважаючи на загальну вдалу композицію, хороші пропорції об'ємів і деталей як внутрішніх, так і зовнішніх, слід відмітити цілий ряд дефектів, що значно знижують виразність будинку. Перше, що впадає в око, це громіздкість третього поверху, який своїм об'ємом давить нижчі поверхи і виривається з спокійних форм виступаючих крил. Непропорційна висота третього поверху, трактованого як аттиковий, викликана тим, що автор вмістив у центральній частині зал, який вимагає більшої висоти. Прагнення автора полегшити об'єм третього поверху, поставивши ряд пілястрів, збільшивши висоту віконних пройм, обламовуючи віконні отвори наличниками, мети не досягло. Навпаки, частий ритм пілястрів при вузьких простінках між вікнами, відсутність поля стіни над перемичками вікон роздрібнило будинок, внесло деякий неспокій в його центральну частину. Немасштабність висоти вікон особливо відбилась на інтер'єрі залу, де віконні перемички майже підходять до стелі. При кесонуванні стелі глибоким профілем хотілось би мати більше простору — створити фриз як природний перехід від стелі до стіни.

Глухий парапет над центральною частиною при

легкій балюстраді над двоповерховою частиною будинку ще більше підкреслює громіздкість центра. За технічним проектом в центрі передбачалася скульптурна група, що вигідно закінчувала будинок. Однак, скульптурна група не буде поставлена. Її замінено парапетом над центральною частиною, що лише погіршує архітектурну виразність будинку. З метою економії відмовились від обличкування цоколя гранітними плитами, замінивши їх простою штукатуркою. Це значно знижує монументальність будинку, порушує основну ідею автора—поставити будинок на солідний постамент.

До недоліків треба віднести і деяку недоробленість деталей: наприклад, наличники дверей центрального входу зроблено несміливо, з невеликим виносом профілювання, верхня поличка наличника не об'єднана з облямуванням дверей, відірвана, а тому здається непотрібною. Викликає сумнів встановлення колон центрального портика дуже близько до стіни; бажано було б створити більш глибокий портик, особливо, маючи на увазі, що він використовується як балкон залу.

На жаль, такий багатий будинок штукатурять простою штукатуркою і будуть щороку фарбувати. Головний фасад слід було б штукатурити кольоровою штукатуркою.

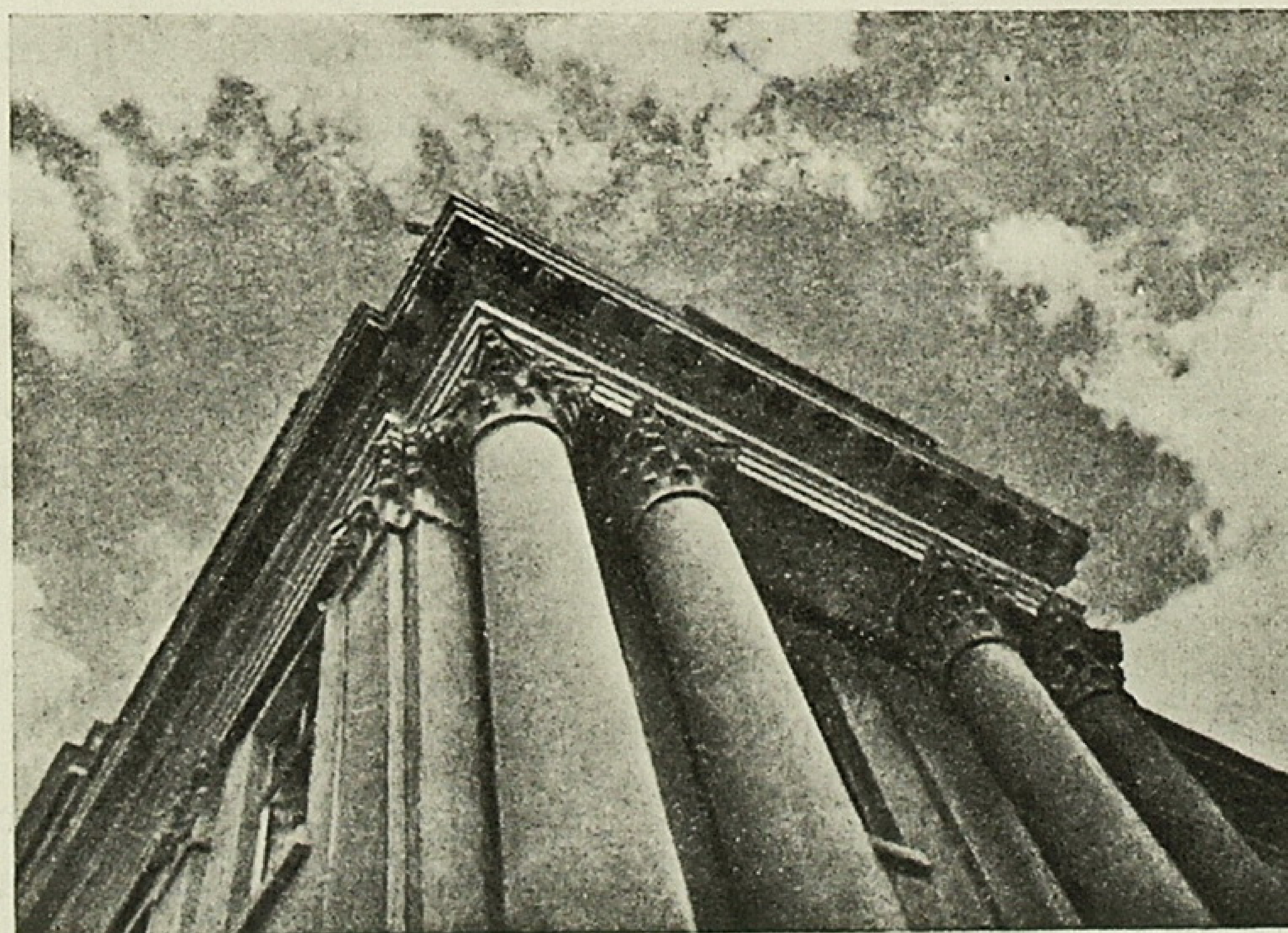
Внутрішні інтер'єри коридорів оформлені досить просто і суворо, пілястри коло міжвіконних стовпів коридору другого поверху здаються випадково приставленими, профіль фільонок стелі не досить прорисований.

Оформлення інтер'єру залу тепер тільки почате. Вдалим треба вважати поставлення двох пар колон, що відокремлюють простір залу від місць для президії. Спаровані пілястри по подовжніх стінах, об'єднані загальними антаблементами, також дають цікаве розв'язання стін залу. Як уже згадувалось вище, вікна несумірні з висотою приміщення. Глибоке кесонування стелі при невеликій висоті приміщення створює важкість і громіздкість. Розбивка кесонів на площині стелі невдала і неспокійна; особливо неприємне враження справляють вузькі довгасті кесони.

У зв'язку з поспіхом і економією коштів, будинок всередині буде пофарбовано клейовими фарбами, від чого інтер'єр залу, коридорів, вестибюлю і інших приміщень багато втратить.

Не зважаючи, однак, на перераховані дефекти як в архітектурному розв'язанні будинку в цілому, так і інтер'єрів його, не зважаючи на вказані нами відступи від проекту в процесі провадження робіт, будинок торговельної академії, без сумніву, прикрасить собою одну з кращих магістралей столиці квітучої України—бульвар ім. Шевченка. Будинок торговельної академії буде певним вкладом в архітектуру соціалістичного Києва.

Будинок торгової академії в Києві. Фрагмент портика

До питань стандартизації й індустріалізації масового житлового будівництва[1]

Архіт. Д. Літвінцев

Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 11 лютого 1936 р. і ухвалена на здійснення її резолюція II пленуму спілки радянських архітекторів СРСР є історичними віхами в розвитку масового житлового будівництва.

Величезний розмах цього будівництва тепер і ще більше розгортання його в майбутньому зобов'язує нас щільно підійти до питання стандартизації й індустріалізації житлового будівництва в розрізі вимог сьогоднішнього дня.

Тут у першу чергу треба поставити питання про бази стандартизації й індустріалізації. Якщо по лінії стандартизації ми мали і маємо ці бази в особі Всесоюзного комітету стандартизації при РПО, Комітету стандартизації ВРКГ, ІННОРС'у і ряду інших організацій, то по лінії індустріалізації житлового будівництва таких баз у нас майже зовсім нема.

Робота зазначених баз стандартизації не була на належній височині. Навіть такі основні стандарти, як вікна і двері ними досі остаточно не розроблені. Тим часом, ціла серія стандартів (іноді всесоюзного значення) розроблена іншими організаціями, як, наприклад, Держбудпроектом; різноманітні стандарти, випущені відділом проектування Московської міської ради і військово-господарським управлінням РСЧА, також дістали значне поширення.

Проте, ця дуже цінна ініціатива окремих проектних організацій не розв'язує все ж таки питання повністю. Нам здається, що стандартизацію всіх без винятку елементів жилого будинку і в першу чергу тих, які допускають індустріальний монтаж, треба зосередити в одному місці. Тут повинні бути зібрані кращі науково-дослідні сили й організована потужна видавнича база, яка доводила б стандарти до місць у найкоротший строк.

Не кажучи про високу якість стандартів щодо їх економічності, зручностей, експлуатації зовнішнього вигляду тощо,—слід підкреслити, що стандарти повинні бути розроблені настільки різноманітно, щоб цілком задовільнити проектувальників. Тільки тоді можна буде заборонити проектування деталей (принаймні деяких) на місцях.

Це, поперше, дасть змогу поставити виробництво згаданих деталей на індустріальні рейки, подруге, зекономить величезну кількість праці і часу, витрачуваних звичайно проектними організаціями на виготовлення рисунків деталей. Це значно поліпшить якість і здешевить будівництво.

Техніку застосування цих стандартів ми уявляємо собі так: архітектор, розробляючи жилу ячейку (або пристосовуючи готову), в обов'язковому порядку вживає стандартні деталі вікон, дверей, переборок, вбудованих меблів і т. д. Далі при розробці робочих рисунків лишається тільки маркування деталей на рисунках і складання специфікацій.

Кошторисник, знаючи (в окремих випадках) вартість певної деталі за прейскурантом відповідних заводів і обов'язково маючи підрахунок робочої сили та матеріалу на деталь (цей підрахунок повинен бути доданий до стандарту), складає кошторис, витрачаючи на це мінімум часу і сил. Будівництво ж лише передає своєчасно заявку з специфікацією на деталі відповідним заводам і одержує готову до монтажу продукцію.

Економія часу і коштів очевидна.

Отже питання про індустріальні бази для освоєння вказаних деталей має вирішальне значення.

Нам здається, що це питання розв'язуватиметься за директивою центральних органів окремими наркоматами, які повинні будуть намітити й організувати індустріальні бази, враховуючи їх районування.

Тут потрібно буде зважити на ряд супровідних факторів, як от: неможливість організації виробництва тих чи інших деталей на місцях у наслідок відсутності сировинної чи технічної бази, вибір індустріальних баз з урахуванням місць виготовлення і споживання і т. д. Розв'язуватимуть і пов'язуватимуть усі ці складні питання, на нашу думку, центральні органи всесоюзного і республіканського значення.

В першу чергу треба випустити всесоюзні стандарти й освоїти заводське виробництво таких елементів:

1. Вікна, двері, наличники, плінтуси, чисті переборки, підвіконні дошки, поручні перил.

2. Віконні і дверні прибори, ручки, пічні прибори, перила для східців, балконні і парапетні грати, вентиляційні грати.

3. Перегородки —щитові, диферент, гіпсолітові тощо.

4. Прибори санітарно-технічного устаткування: умивальники, ванни, унітази, мийні раковини, промивні бачки тощо.

[1] Друкується в порядку обговорення.

5. Залізобетонні східці, залізобетонні перемички, бетонні підвіконні дошки, залізобетонні карнизні плити.

Щодо деяких стандартів, наприклад, перегородок, республіканським органам треба надати право вибору і застосування для даного району і на даному етапі тільки певних освоюваних і рентабельних для цього району деталей. Так, з великої кількості стандартів перегородок (диферент, комишит, гіпсоліти, щитові і т. п.) архітектор повинен застосувати, на основі надісланих у проектну організацію директив, тільки освоювані в даному районі перегородки.

Таке районування треба провести дуже точно, щоб запобігти перевантаженню залізничного транспорту і подорожчанню будівництва.

У нас прийнято вважати, що розв'язання питань стандартизації й індустріалізації мусить давати архітектор. Це вірно в тому розумінні, що архітектурна громадськість повинна піднести ці питання на принципіальну височінь, висуваючи одночасно свої пропозиції щодо стандартизації й індустріалізації.

Ми віддаємо належне творчій ініціативі ряду проектних організацій і окремих архітекторів, які освоїли стандарти і дали цінні пропозиції. Ми не думаємо применшувати значення на сьогоднішній день таких організацій, як комітет стандартизації ВРКГ, бюро норм і стандартів тощо, які виконали в межах своїх можливостей певну роботу в цій галузі. Нарешті, ми високо оцінюємо провідне значення спілки радянських архітекторів, яка намітила в резолюції II пленуму ряд заходів до запровадження стандартизації й індустріалізації в масове житлове будівництво. Проте, нам здається, що тільки ці організації не можуть підняти величезну справу стандартизації й індустріалізації масового житлового будівництва.

На нашу думку, тепер слід було б організувати всесоюзний будівельний наркомат, який, використовуючи весь нагромаджений на сьогодні досвід і об'єднавши всі організації, що в їх компетенцію входять питання стандартизації й індустріалізації, займеться справою індустріалізації масового житлового (а потім і комунального) будівництва. Тільки тоді це масове житлове і комунальне будівництво зможе ліквідувати своє відставання і вийти в ряд передових галузей нашого народного господарства.

Створення такого наркомату або якогонебудь іншого органу, який мусить керувати масовим будівництвом, ні в якому разі не повинно роззброювати нас у боротьбі за стандартизацію й індустріалізацію цього будівництва. Маючи такого могутнього спільника і керівника, як будівельний наркомат, архітектурна громадськість зможе правильно розв'язати найактуальніші проблеми стандартизації й індустріалізації будівництва, піднести якість і здешевити вартість його, виконавши тим самим історичну постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 11 лютого 1936 р.

НАРОДНА АРХІТЕКТУРА

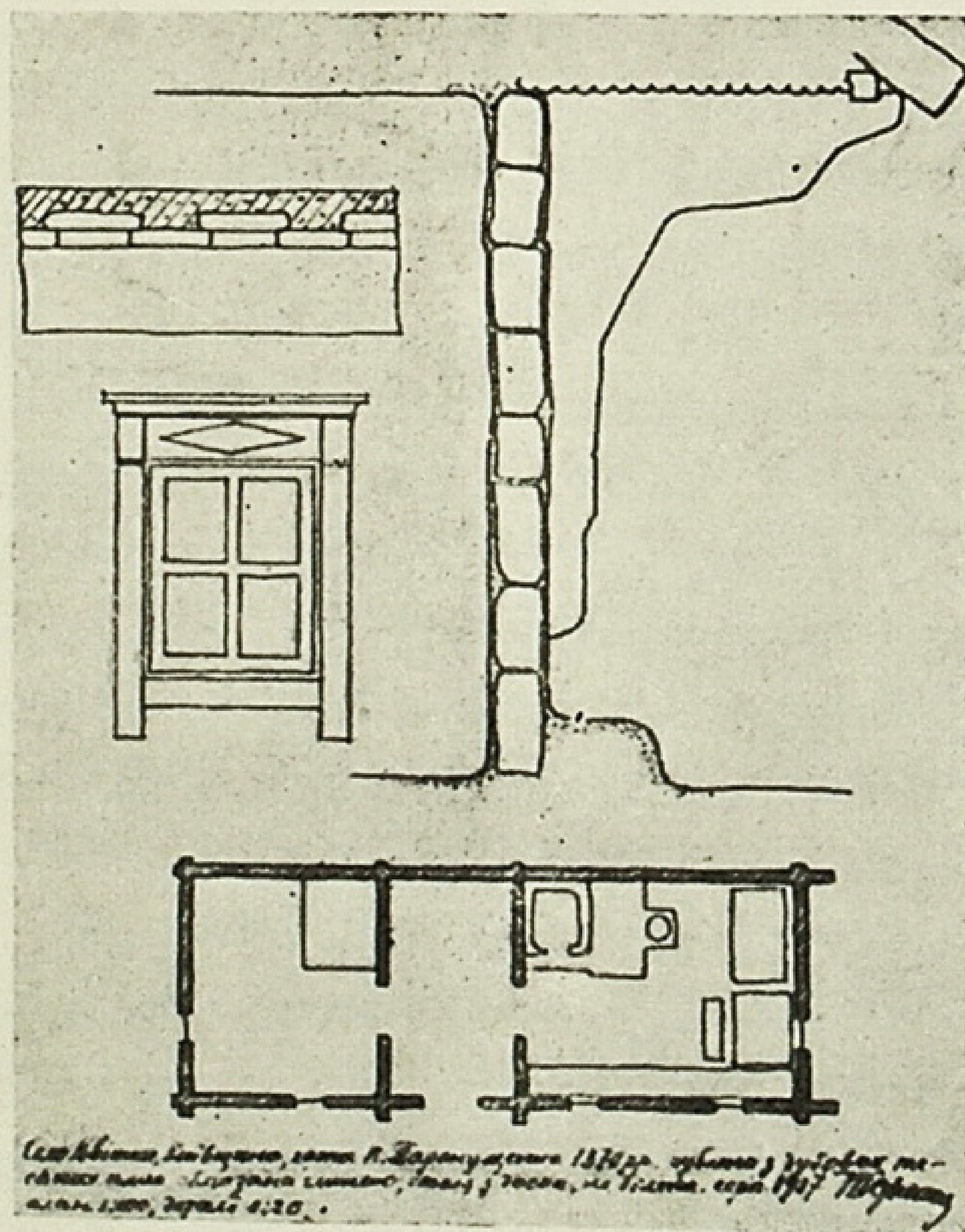
Архітектурні деталі будівель на Правобережжі

Архіт. П. Г. Юрченко

Протягом 1931—1937 років спілкою радянських архітекторів УРСР було проведено ряд експедицій для вивчення народної архітектури в областях: Київській, Вінницькій, Житомирській, Кам'янець-Подільській та частині Дніпропетровської. Розмір журнальної статті дозволяє нам лише частково висвітлити зібрані матеріали, зупинившись на характеристиці архітектурних деталей будівель в обслідуваних районах.

Народне зодчество живописне і привабливе тим, що в ньому все логічно і невимушено; в ньому немає надуманості, і тут не можна відокремити архітектурну форму від її конструктивного змісту. Народне зодчество володіє численними варіаціями форм і прийомів, бо кожний будівник вносить в загальновживані архітектурні прийоми своє індивідуальне розуміння, свій смак, і тому в народній архітектурі відсутні нудна повторюваність і монотонність.

Застосовуваний стінний матеріал логічно не виправдовує пластичного моделювання стіни ні вертикальними членуваннями у вигляді пілястр або лопаток, ні горизонтальними у вигляді поясків і обрізів; тому стіна розв'язується у вигляді гладкої площини, розчленованої віконними і дверними отворами, цоколем і прибудовами стріх та ганків і вінчається звичайними сильним винесенням даху. Обробка таких деталей, як виступаючі назовні торці балок, кінці крокв'яних ніг, стояки або консолі стріх, дверні наличники та інші елементи, не дістали досить розвинутої форми, як це можна бачити, наприклад, в російській народній архітектурі. Зате гладка площина стіни являє собою добрий матеріал для живописної обробки.

Конструкція консолі на причілку хати (с. Квітки)

Загальна форма і трактування окремих деталей будинків випливають з конструктивних і господарсько-побутових міркувань, що можна відмітити на кожному кроці. Дерев'яна або глиняна конструкція будинку і глиняна підлога всередині змушують вживати заходів проти проникнення вогкості в стіни і приміщення. Це розв'язується двома незалежними один від одного способами: поперше, влаштуванням в хаті глиняного цоколя—призьби, яка внизу потовщує стіну майже в два рази і яка, між іншим, використовується як місце для сидіння; подруге, влаштовуванням значного винесення стріхи. На Правобережжі це винесення особливо великим робиться на торцевій стінці, на причілку, і це пояснюється очевидно тим, що на причілку легше обгрунтувати винесення на випусках зрубу або на торцях обв'язки, чого не можна було зробити по головному фасаду через велику відстань між поперечними стінками зрубу або поперечними брусами обв'язки.

В хатах і сараях стріха служить і для господарських цілей, бо під стріхою просушуються коноплі, квасоля, цибуля і т. д., оскільки це місце закрите від дощу. Це підтверджується ще й тим, що стріхи ці робляться лише на сонячному боці будинку.

В той час, як на Лівобережжі, а іноді в районах, прилеглих до Бесарабії, часті випадки, коли схил даху підтримується стовпчиками, на Правобережжі він тримається на консолях, і колонки можна зустрінути лише в містечках на торцях будинків та в дерев'яних водяних млинах. Форма і конструкція консолей дуже різноманітна. В старих будинках, наприклад, в Квітках, Корвасарах, Княжполі та ін-

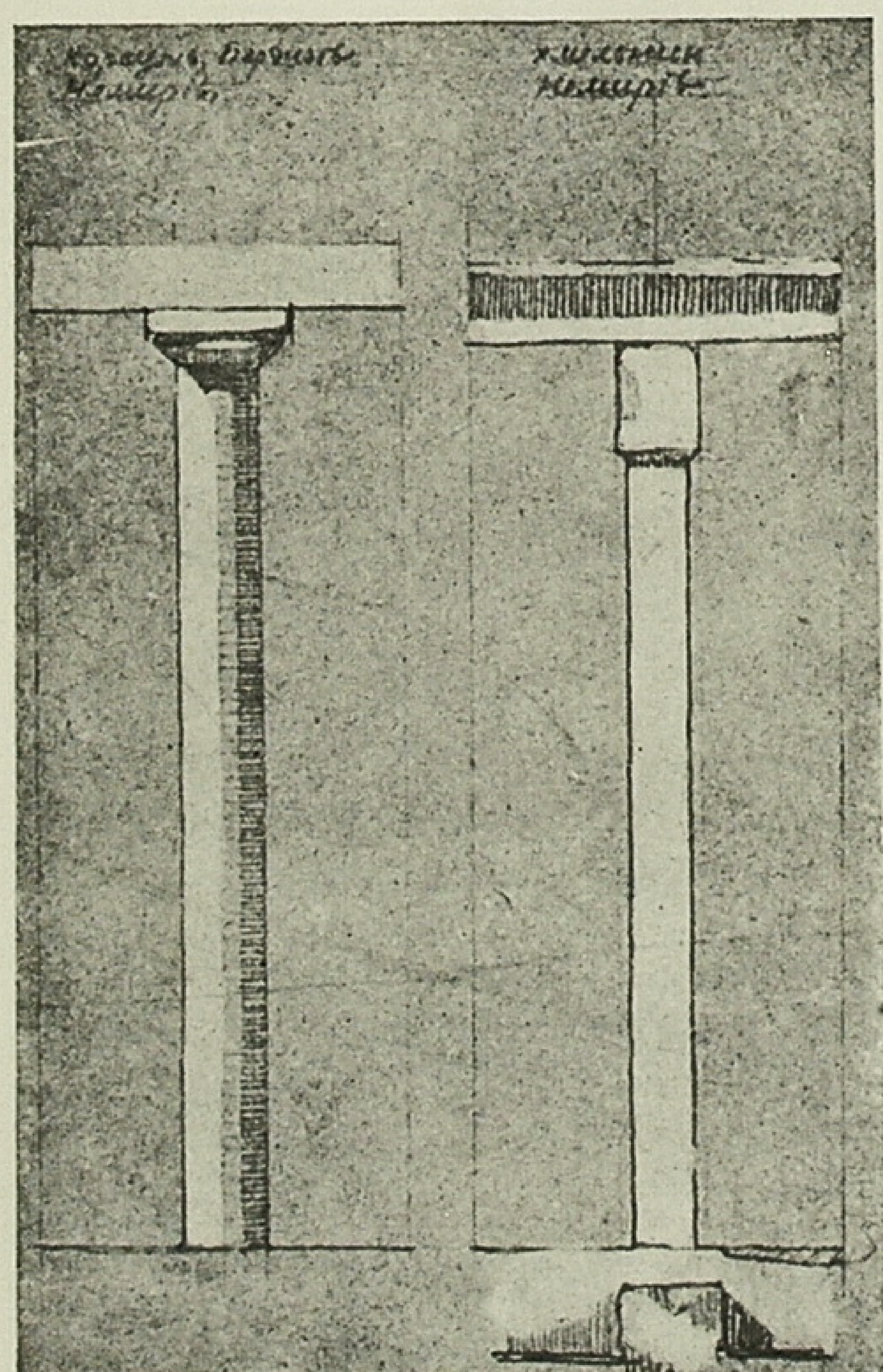
Навіс над причілком хати

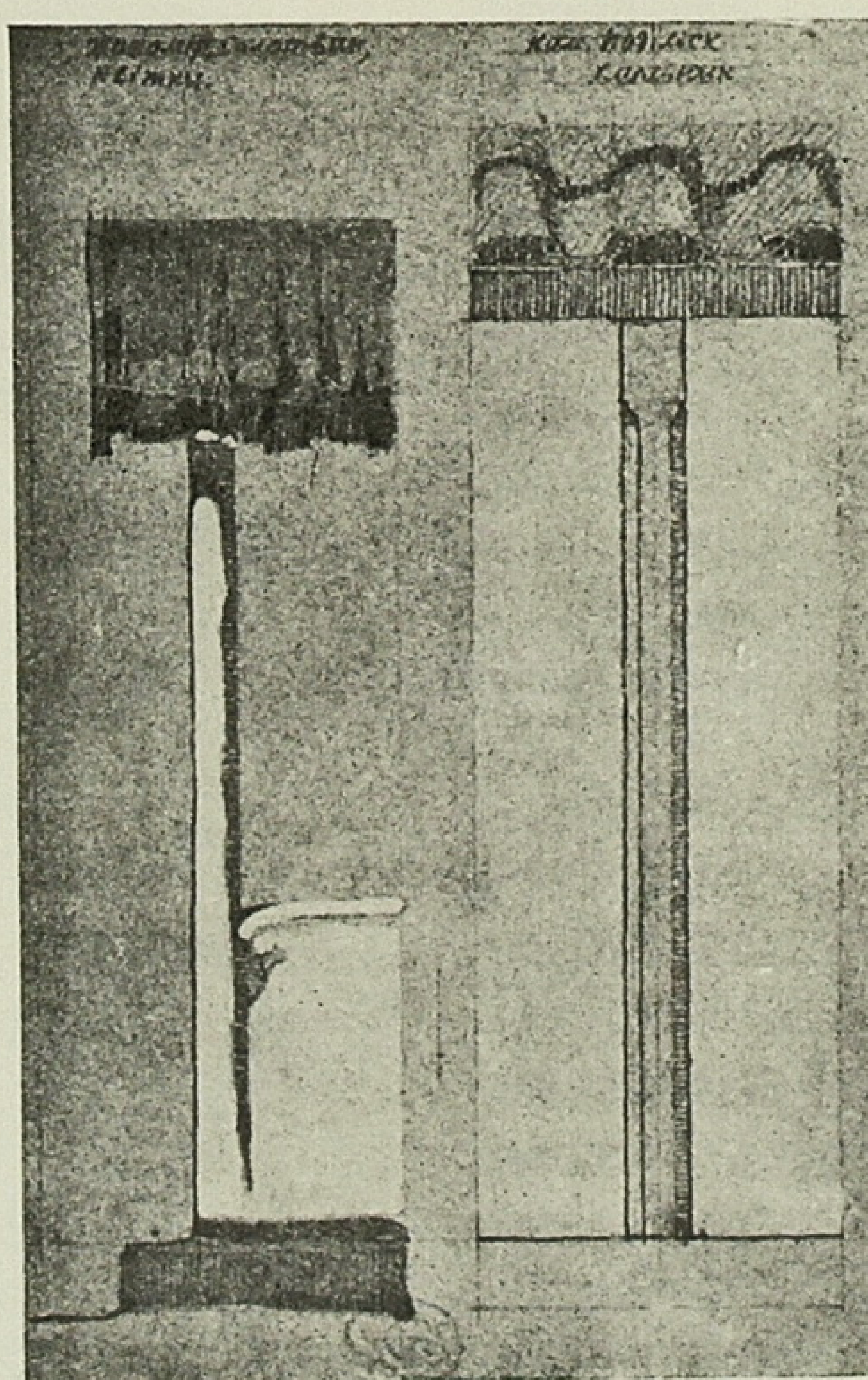

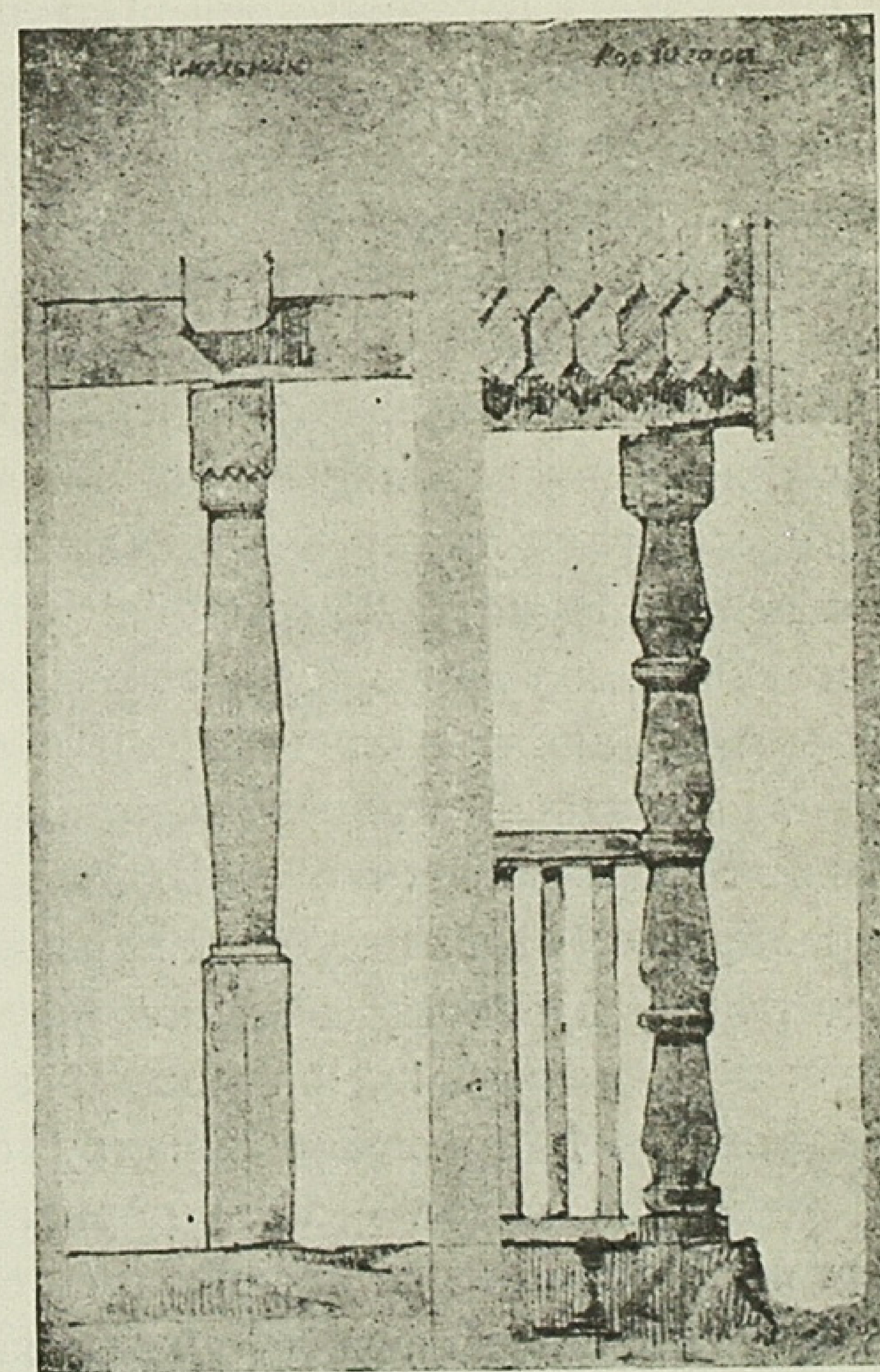
ших, консоль влаштована подовженими догори виступами остачі зрубу. Поступово, з відмиранням зрубу, цей спосіб замінюється виступами торців верхньої обв'язки, як це можна бачити в Хмельнику, Коростені, Бердичеві. Іноді виступ обв'язки підтримується тонким підкосом, що впирається в ріг будинку, або торці обв'язки стесуються у форму трикутної консолі.

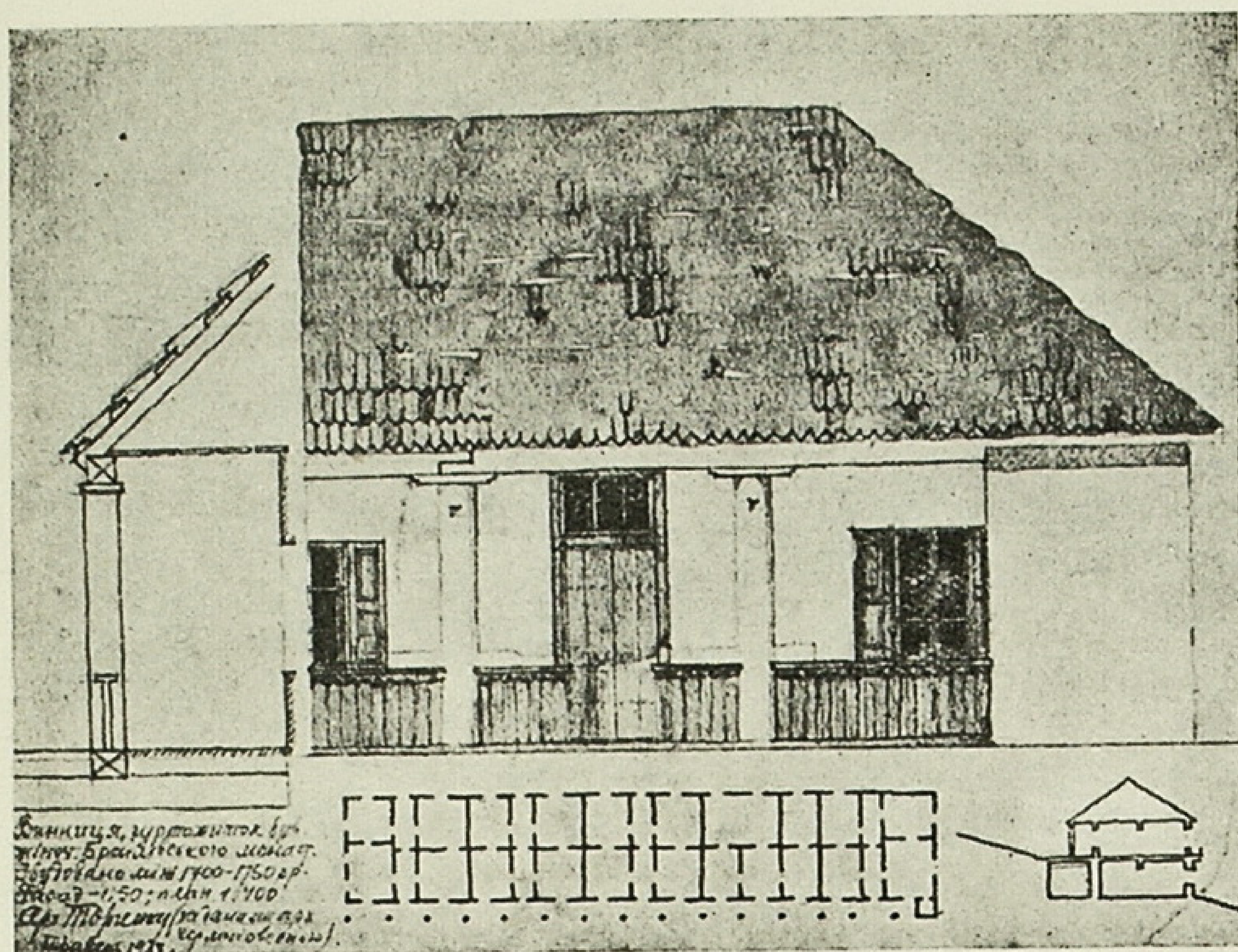
В західних районах Правобережжя, наприклад, в Городку і Немирові зустрічаються консолі з підкосами і профільованими торцями брусків, тобто тут уже робиться спроба дати більш чітку і оброблену

Типи дерев'яних стовпів, поширені на Правобережжі

Конструкція критої галереї з дерев'яними стовпами (Вінниця)

форму консолей. Конструкція виносу на будинку млина на р. Гнилоп'яті, біля Бердичева, дає і оригінальний приклад перерізу консольного виносу з стовпом.

Через те, що в хатах консолі розташовані по поздовжніх стінах і прогін між ними дуже великий, тобто 4—5 метрів, прогін між консолями підтримується кінцем сволока, що виступає назовні. Прогін виносу звичайно закритий або хворостяною плетеницею або дошками і часто покрита знизу глиною і побілена, а торець сволока завжди оброблюється уступчиками.

Дерев'яні стовпчики і колонки найбільше поширені на Правобережжі в різноманітних будівлях: в Семаках і Солотвині вони підтримують дах ганку, в Немирові і Сатанові вони тримають навислі щипці і балкони заїздів, в Брагах і Бердичеві ними оброблений торець водяного млина; вони ж найбільш застосовуються в жилих будинках містечок та в інших будівлях.

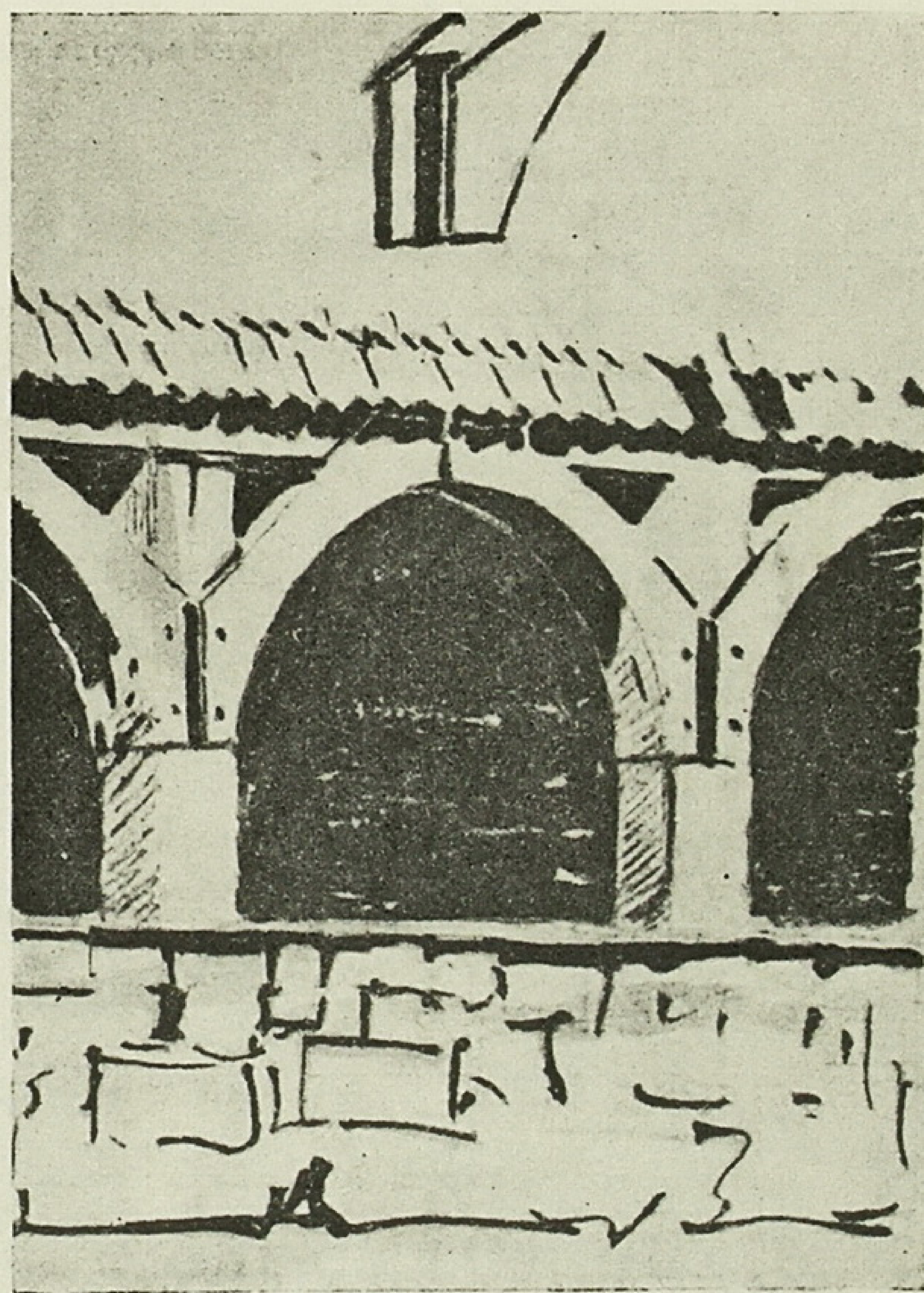
Ці стовпчики різноманітні формою, починаючи від примітивного, побіленого або непобіленого, тонкого стовпчика ганку і до стовпа канельованого з капітеллю. При всякій обробці стовпа виділяється його вершок у вигляді потовщення або прямокутної форми голівки при восьмигранному перерізі стовпа, або підкладанням подовженого півсволока, або різьбленою обробкою ствола. Взагалі треба відмітити, що обробка стовпчиків на Правобережжі формою і деталями в одному випадку нагадує ті ж мотиви балканських народів, наприклад, з Тухлі, Гужця і Матровиць. В другому випадку обробка колонок містечкового житла і часто церков нагадує ампірні мотиви і спрощена трактованим стволом, капітеллю та абаком тосканського походження, відтвореними з дерева, тобто маємо поєднання традиційного способу народної архітектури з запозиченими елементами міської архітектури.

Відмітимо, що в деяких районах навіть стовпам тинів надають своєрідної обробки карнизиками або загостреною догори пірамідкою.

Народні шукання конструктивного і архітектурного розв'язання стояків галерей („опасання") і пройм відкритих верхніх ярусів дзвіниць дали багато різноманітних мотивів. Необхідність в жорсткому з'єднанні стовпа з верхньою обв'язкою змусила застосовувати на кожному стояку пару розкосів. Ця форма пройми, очевидно, не задовольняла будівельника і тому робляться найрізноманітніші спроби надати їй більш вживаної і закінченої форми. Від трактування розкосу у вигляді частини кривої з різьбленою обробкою внутрішньої його площини переходять до розкосу у вигляді трикутної вставки в кутах з'єднання стояка з обв'язкою, чим утворюється ніби арочна форма пройми.

Зовні і ці вкладиші, і стовп, і обв'язка іноді обшиваються дошками для більшого враження арочної кривої. Далі явно наслідується форма кам'яної аркатури, при чому стовпчики перекривають обв'язкою у вигляді міцного бруса, в якому зроблені напівциркульні або приплющеної ніби трицентрової форми вирізки. У другому випадку з стояків, обв'язки і кутових вкладок точно відтворюють справжню

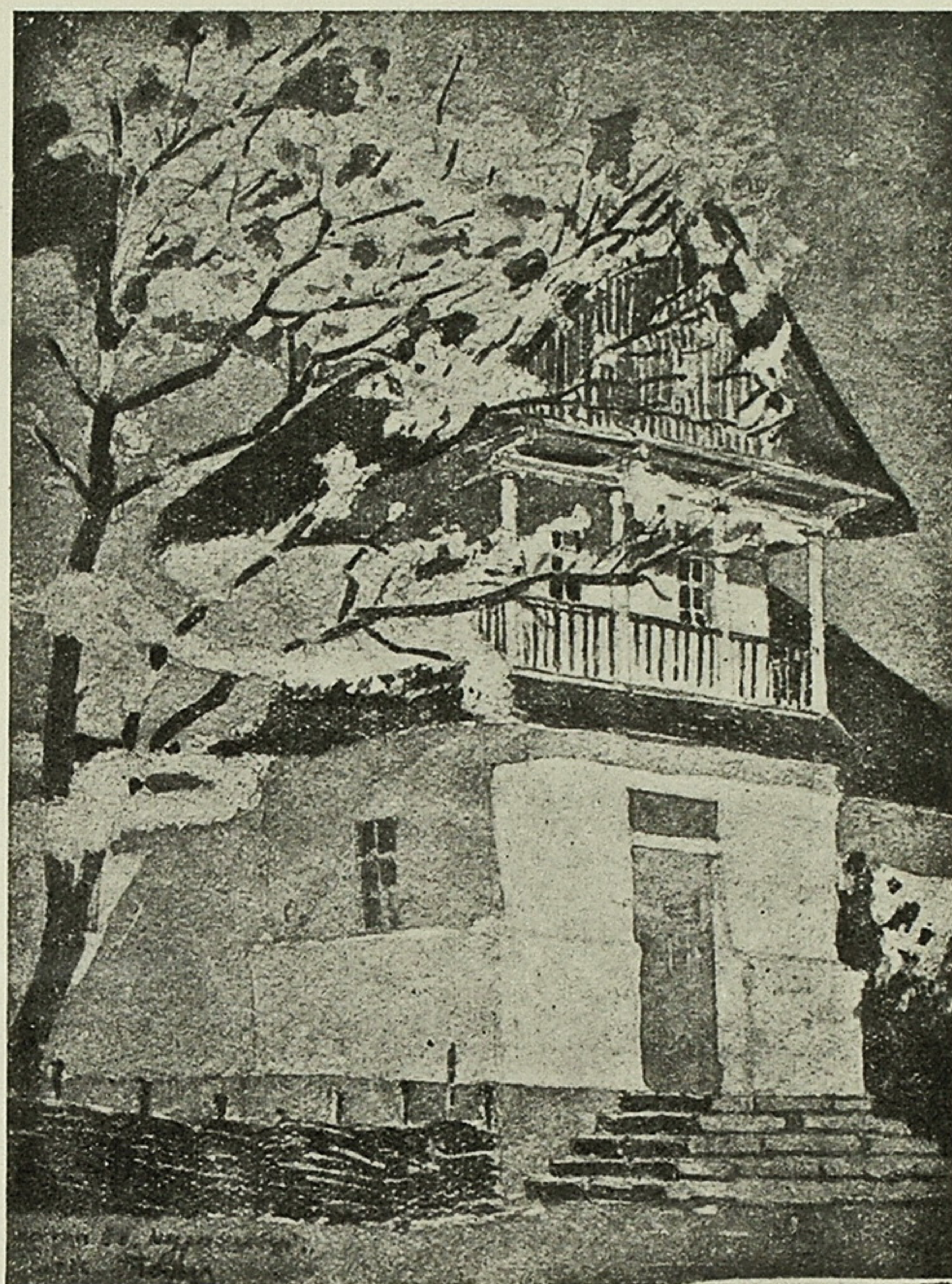
Дерев'яна арочна форма галереї (с. Іванківці)

арку. Цей повчальний процес шукання форми пройми яскраво виражений в пам'ятниках Новоград-Волинська, всього Полісся, Іванківців, Солодківців, Вінниці та інших місць. Трапляються навіть чисто декоративні способи, коли отвори бажаної форми просто прорізаються в тонкій тесовій обшивці, не зважаючи вже на основний конструктивний скелет будинку.

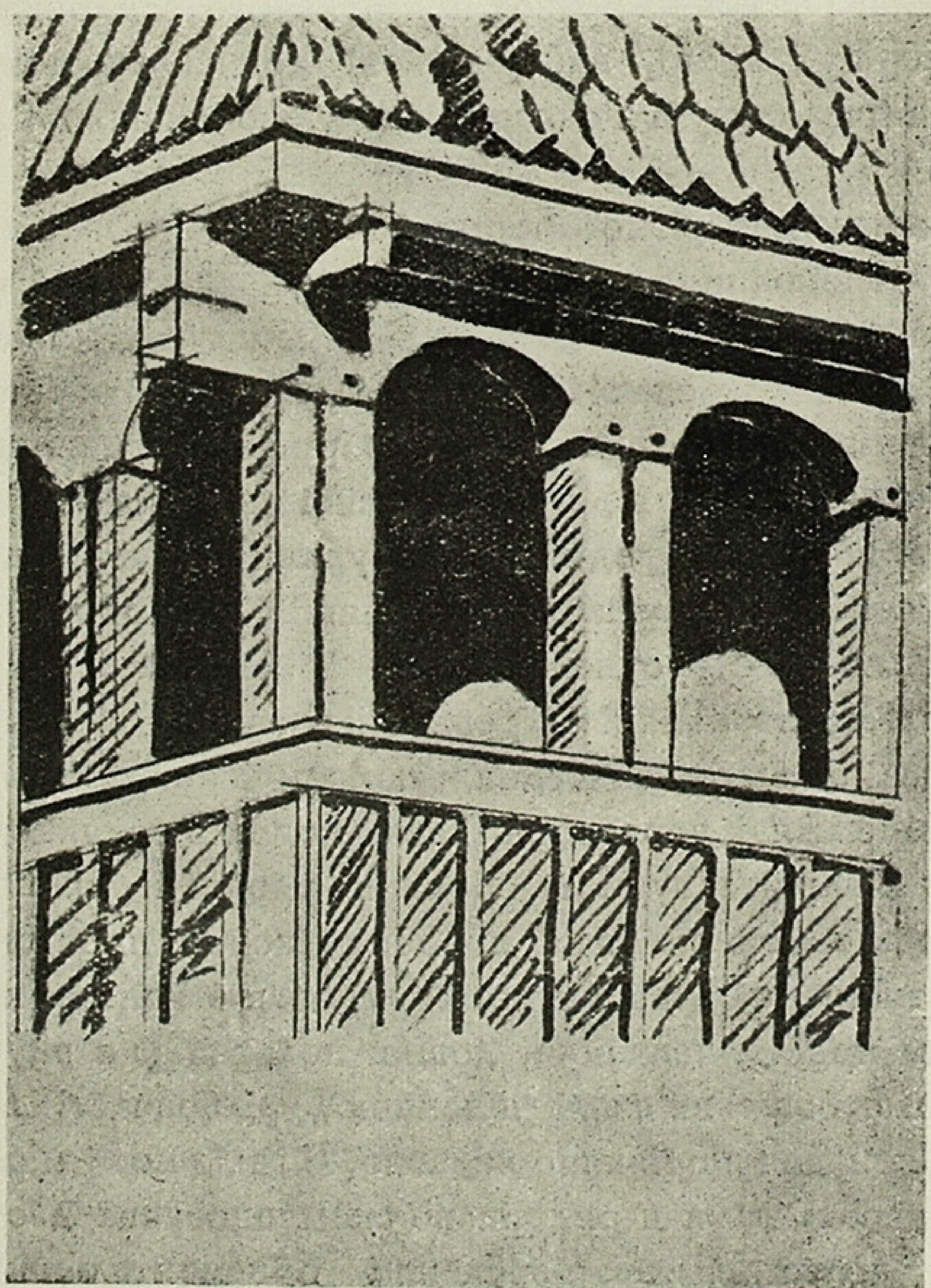
Поступовий перехід від примітивної форми сільської хати до більш складного напівміського і містечкового житла зв'язаний, між іншим, з виникненням двоколонних, чотириколонних і шестиколонних терас та веранд. При простій, прямокутній в плані, хаті спершу в селах близьких до міста з'являється ганок на двох стояках, далі, на довгій або торцевій стороні хати виростає на даху приміщення на зразок мансарди з двоколонною або чотириколонною верандою, наприклад такою, як в с. Курашівці. Поступово ця мансарда в торцевій частині будинку перетворюється в повний другий поверх, а веранда — в балкон з стояками, як це бачимо, наприклад, в будинку на Руській вулиці в Кам'янці. Нарешті, в Бердичеві, на Бистрицькій вулиці, є будинок, що має вже по торцю повних два поверхи з чотириколонними терасами на кожному поверсі, а третій поверх мансардний, що має теж веранду з двома стояками.

Тераса, веранда і балкон, таким чином, є невід'ємною частиною цих будинків і принцип цей був у свій час широко використаний також в заїздах в їх торцевих фасадах.

Крита веранда над сіньми (с. Курашівка)

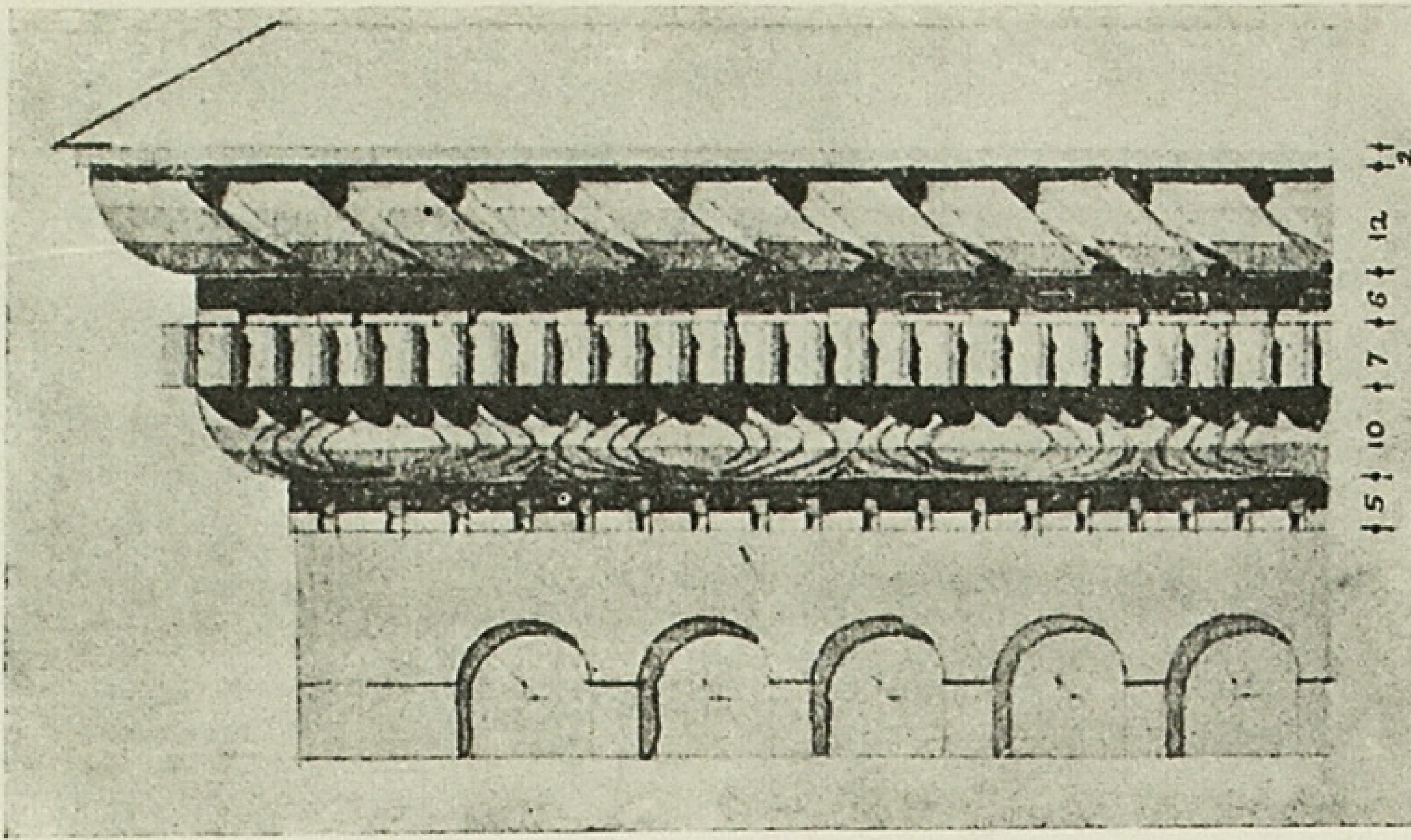
Конструкція дерев'яної галереї (с. Іванківці)

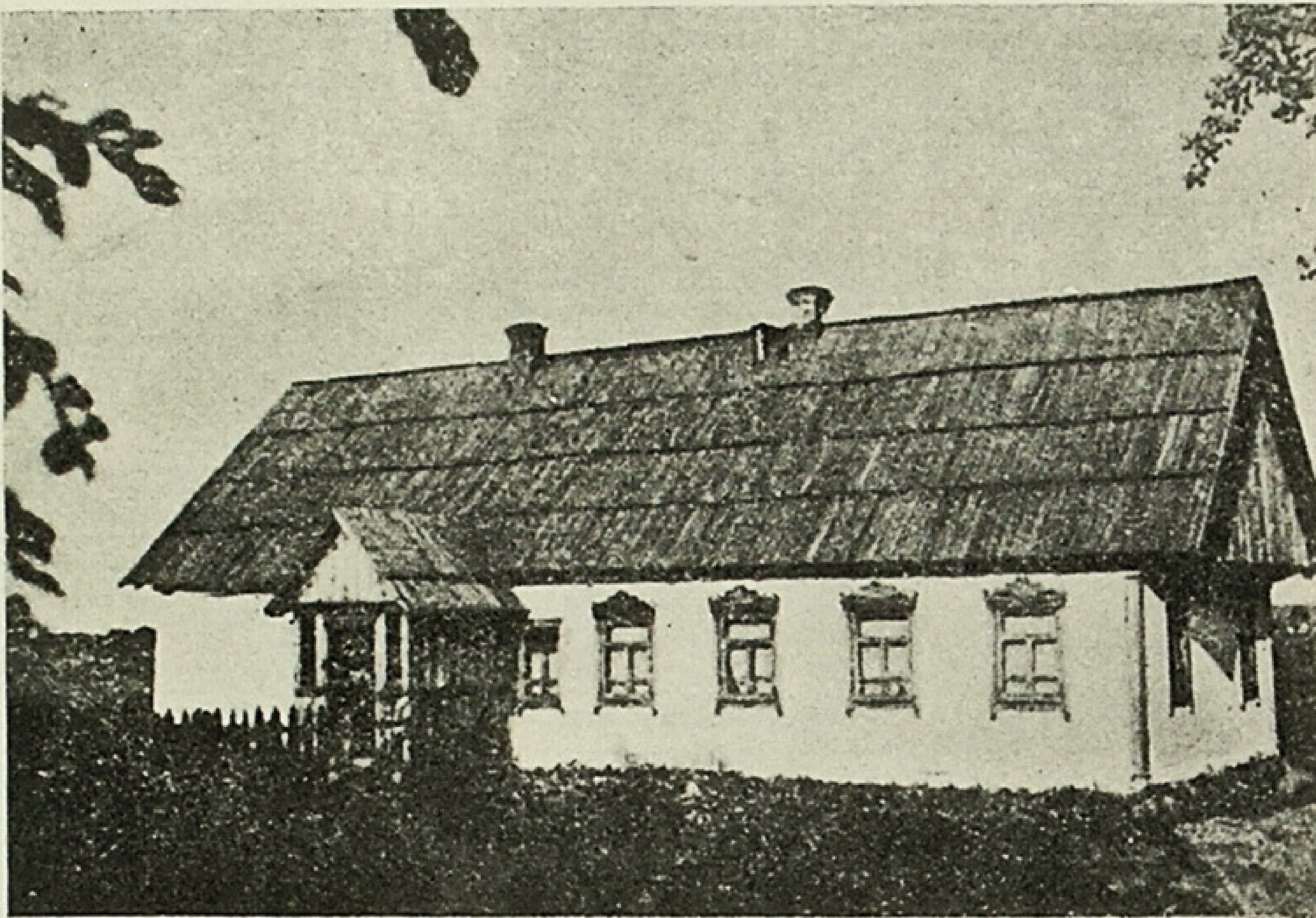
Стояки в цих випадках мають круглу, прямокутну та восьмикутну форму в перерізі і перехід від стояка до балки оформлений простою дерев'яною прокладкою. Бар'єри з брусків і дощок оздоблюються фігурною різьбою, що відтворює найчастіше у профілі форму класичної балясини.

Карниз, як вінцева частина, більше властивий кам'яним будівлям. В народній архітектурі карниз заміняється великим піддашком на кінцях балок або кроквяних ніг, кінці яких іноді обшиваються лицевими дошками і орнаментальною різьбою.

Перехід від стояка або стіни до повітки у формі звичайного карнизу трапляється рідко і то вона дуже мала і складається звичайно з кількох поясків з вижолобкою або чвертю вала. На Правобережжі треба відмітити два цікавих приклади своєрідно розв'язаних карнизів з очевидним наслідуванням кам'яних форм. Мова йде про корсунську і вінницьку церкви. В корсунській церкві подані в трьох ярусах три варіанти одного по суті карнизу. Застосовуючи полиці, вал, своєрідні мініатюрні стовп-

Дерев'яний різьблений карниз. Корсунь

Обробка вікон дерев'яними наличниками в нових будівлях. Полісся

чики, гофрований поясок, пластичне різьблене оздоблення тяги мотивами народного живопису і вишивки, майстер досягнув чудового живописного ефекту, що посилювався в свій час і яскравим кольором, сліди якого можна й тепер помітити. Ці приклади важливі тим, що вони демонструють спробу запозичення з класики мотивів для дерев'яних споруд.

Народна архітектура Правобережжя не застосовує пілястри або лопатки для обробки площини стіни. Рідким в цьому відношенні винятком є пілястри на каркасних містечкових жилих будинках, де вони розташовуються звичайно лише на рогах будинку і своєю формою цілком запозичені з кам'яної архітектури барокко. Площина ж стіни звичайно розчленовується лише віконними та двірними проймами і живописним розмалюванням або вертикальною обшивкою зрубу тесом.

Пануюча форма віконної пройми—прямокутна з співвідношенням сторін від 1 : 1,25 до 1 : 1,5. Рідко, але трапляється лучкова форма перемички переважно в приміських селах. Крім цього, як рідкий приклад, трапляються круглі і ромбічної форми віконні пройми. В Немирові, на невеликих будинках з чотириколонними ганками і навіть в селянських хатах, під впливом дуже поширеного там своєрідного провінціального ампіру, виникли оригінальні стрункі віконні пройми, де середня пройма широка, а бокові вузькі з вузенькими стовпчиками між ними.

Рисунок рами дуже простий, починаючи від стародавніх вікон в одну шибку для освітлення комори і сіней, або в дві шибки у вікнах фасадної стіни хати проти топки печі і, нарешті, маленьких вікон розміром 0,5 × 0,6 і навіть менше, в чотири шибки для освітлення жилих приміщень,—всі ці пройми, і до того ж глухі, викликані прагненням звести до мінімуму охолодження приміщення, тим більше, що рами були одинарні. Тепер вікна роблять більші майже в два рази, на 6—8 шибок, з подвійними рамами. Рисунок рами складніший в містечкових будівлях, і особливої різноманітності він досягнув на верандах, де він перетворений в своєрідний вітраж з візерунковим рисунком рами з кольоровими шибками.

Дерев'яний наличник не мав великого поширення і пройма оздоблювалася малюванням, але під впливом міської архітектури дерев'яний наличник все більше проникає в народну архітектуру. Треба відмітити, що основна форма наличника скрізь майже однакова, тобто це дві дошки до 10 см завширшки по боках вікна, які зверху завершуються широкою лобовою дошкою з різьбою або витягнутим ромбом посередині і чимсь на зразок примітивного сандрика, що завершує вікно, внизу бокові дошки спущені трохи нижче зливу і з'єднані різьбленою дошкою під зливом.

Віконниця має різної форми фільонки. Як наличник, так і віконниця завжди яскраво пофарбовані в жовто-червоні тони. В західних районах Правобережжя трапляються вікна з тематичною різьбою над сандриком. Композиція і обробка наличника дуже розвинулась уже в наші часи і має ряд зразків—наприклад, на родильному будинку Янчі Рудні на Поліссі і на будинках колгоспників в Слобідці і Петрушках під Корсунем.

Взагалі ж зовнішній дерев'яний наличник набуває дедалі більшого значення в народній архітектурі Правобережжя і перетворюється в один з основних елементів архітектурної обробки площини стіни, заміняючи собою рисовану обробку віконної пройми.

Полотнища дверей як по формі, так і конструкції дуже прості; звичайно, дошки полотнища з внутрішнього боку зв'язані шпонкою, фільончасті ж двері з'явилися порівняно недавно. В західних районах Правобережжя є ряд цікаво скомпонованих двопільних полотнищ з різьбленим орнаментальним

і навіть розмальованим оздобленням, фільонки, ліски і верху наличника.

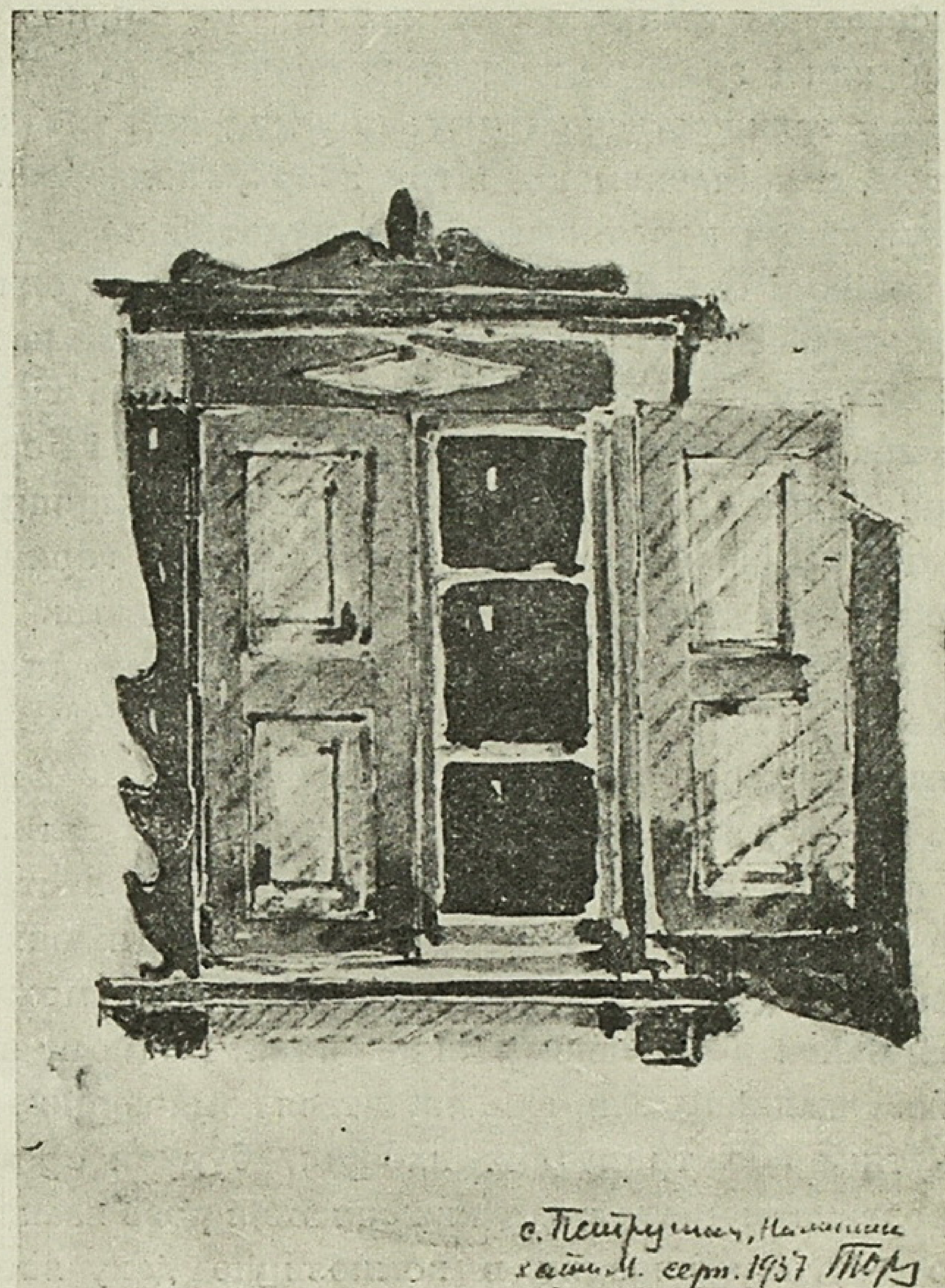
Форма ж пройми прямокутна і в старих будинках дуже малої висоти — в межах двох метрів, без всякого дерев'яного наличника. Порівняно рідко трапляються своєрідні як по формі, так і по обробці наличника дверні пройми; мова йде про пройми з трапецоідальною формою верху. Ця трохи важкувата форма виникла, очевидно, в результаті конструктивного розв'язання жорсткості дверної пройми і трапляється лише в рублених будівлях, де вона зв'язується з рубленим низом. Пройма в чистому вигляді дуже мала, завдовжки менше метра і заввишки біля 2 метрів, при чому характерно, що трапецоідальна верхня частина дверей скомпонована ніби у формі людини, тобто по ширині плеча і висоті голови. Різні дубові колодки дверей дуже масивні, до 35 см завширшки, завдяки чому утворюється враження більшої ширини дверей, ніж вона є в дійсності. З'єднані на скіс колодки дверей покриті різьбою по всьому контуру і характер різьби найрізноманітніший.

На прямокутних дверях будинків Новоград-Волинська зустрічаємо різьбу у вигляді стилізованої крученої вірьовки, введену лише по зовнішньому контуру наличника, в другому випадку широка колодка покрита різьбою у вигляді зв'язок, кружків і напису, тобто цілком народних мотивів. Така ж різьба дверей і в українському музеї народного мистецтва в Києві, другі двері в тому ж музеї і двері в с. Белашки покриті різьбою, де мотиви запозичені вже з класичної архітектури, — це іоніки і намиста. Ця форма дверей широко не розвинулася в свій час очевидно через труднощі і складність виконання та ще й тому, що глибока різьба по дереву на Україні взагалі була розвинута мало і не досягла тієї майстерності, яку можна зустрінути, наприклад, в російській народній архітектурі.

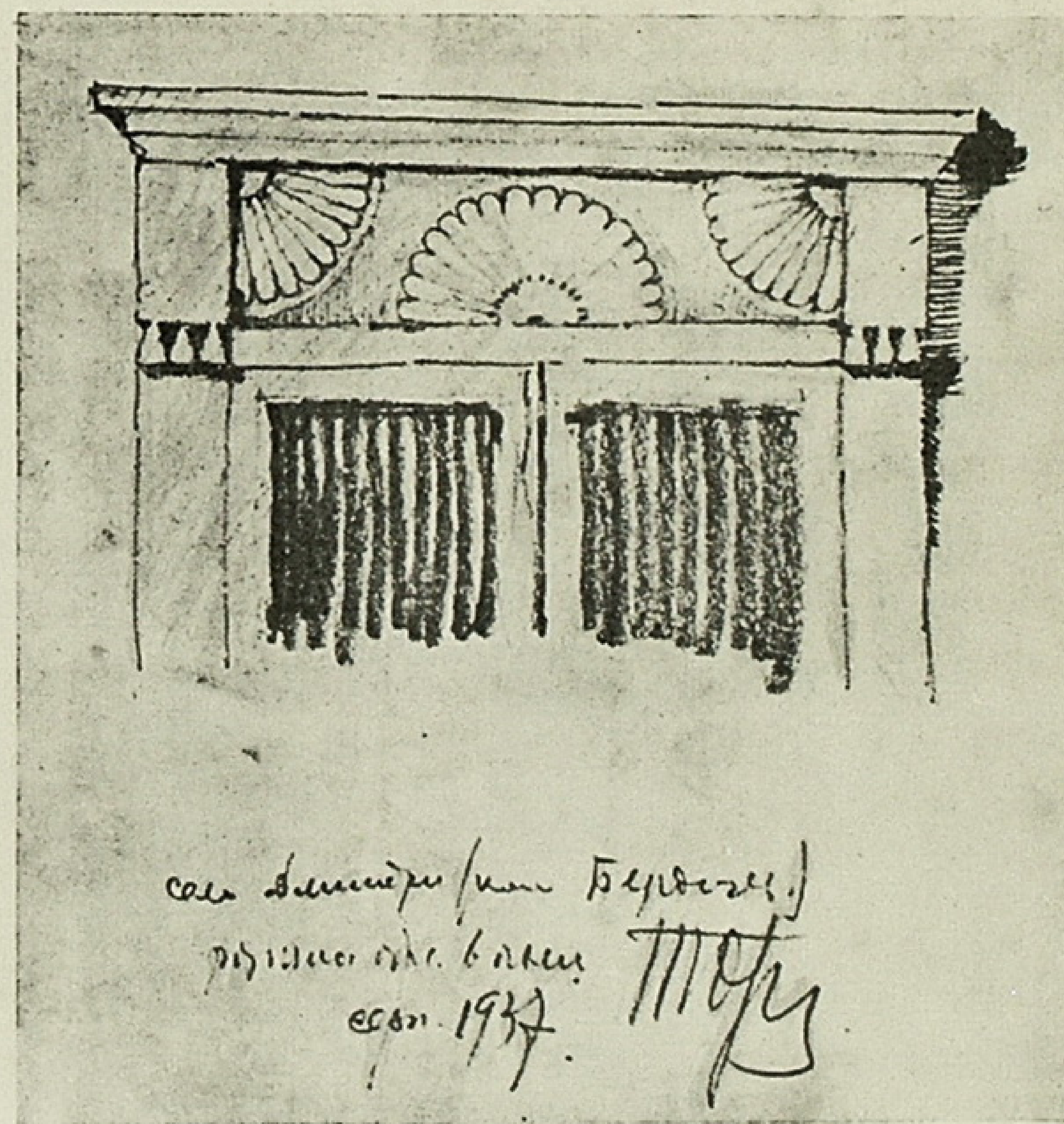
Нарешті, зупинимось на розгляді вінцевої частини будинку, тобто даху. Застосовувані дахові матеріали вимагали крутих похилів, що приводило до високої і важкої форми даху. Але народна архітектура блискуче справилася з цим складним архітектурним завданням, і Правобережжя має багато прикладів найрізноманітніших способів розв'язання даху.

Колір і фактура дахового матеріалу, тобто темносіра солома або гонта і оранжова черепиця, якнайкраще пов'язуються з яскраво-білими стінами і навколишнім зеленим ландшафтом. У цьому і полягає велика архітектурна перевага цих дахових матеріалів.

Солом'яний двосхилий або чотирисхилий напіввальмовий дах поширений в селах на всіх видах будівель. Господарські будівлі мають простої форми солом'яний дах, але в хатах він набув особливої архітектурної форми, що органічно випливає з матеріалу і способу покриття. Питання стосується форми кутів і гребеня даху. При покриванні даху сніпками з колоссям назовні — кутові з'єднання і гребені лишаються з щілинами, тобто відкритими. Це конструктивне завдання розв'язується таким чином: кути даху перекриваються спеціальними сніпками — китицями, зв'язаними колоссям вгору, що дає можли-

Дерев'яний наличник з віконницями (с. Петрушки)

Віконний наличник з плоскою різьбою

вість низ сніпка укласти так, що він перекриває щілини і зразу відводить воду на боки. Гребінь же даху захищається спеціально укладеним високим щитом, закріпленим від вітру зверху покладеними дерев'яними коротишами. Цей чудовий по формі дах, що іноді оздоблюється ще невеликими даховими вікнами на передньому схилі, поширений майже на всьому Правобережжі, від Києва до Кам'янця і від Житомира до П'ятихаток. В районі Корсуня і Бердичева ця форма даху доповнена невеликими щипцями на торцях, що робляться і для освітлення горища і для простоти з'єднання наріжників з крокавами.

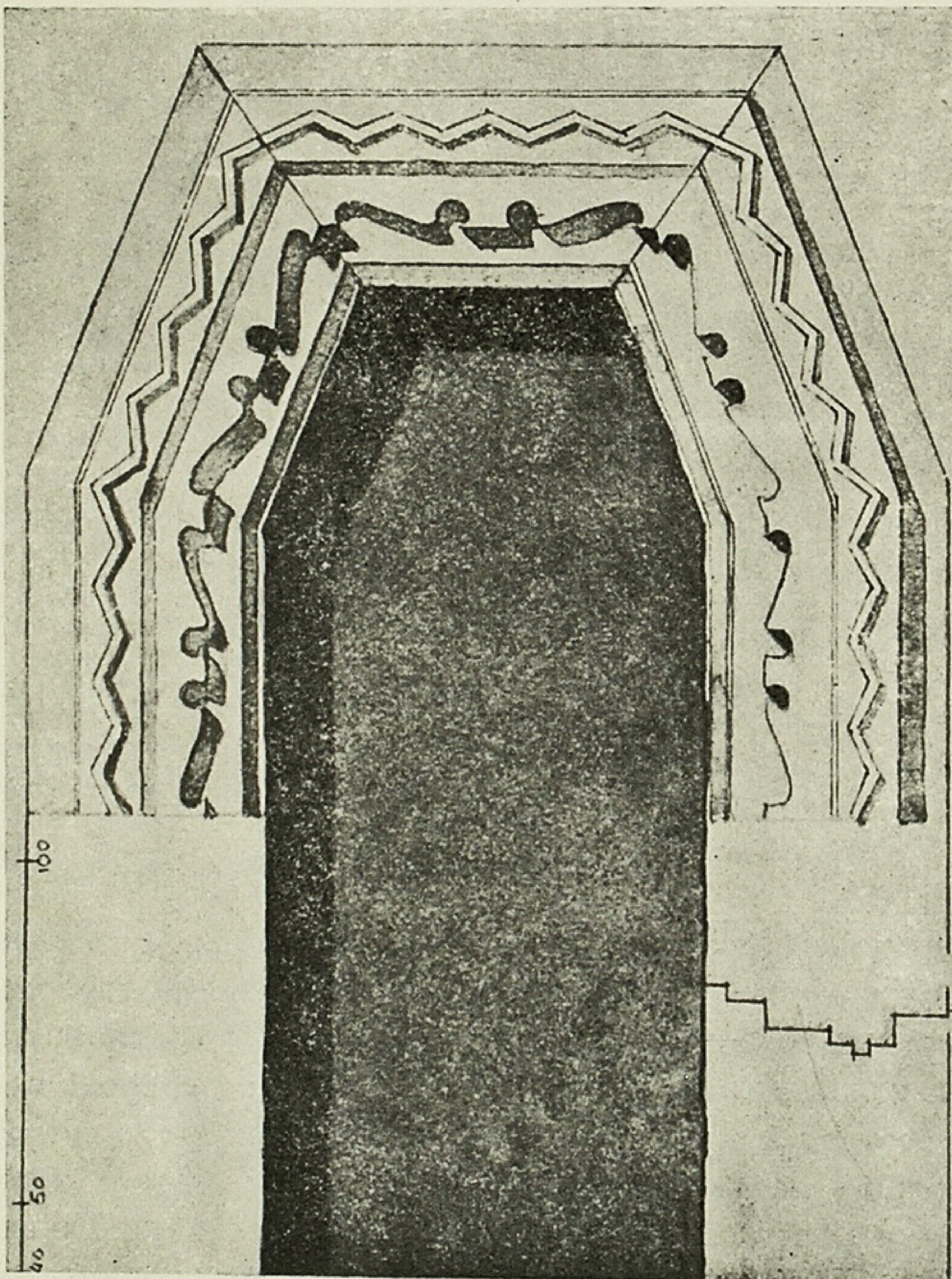
Плетений з хмизу і обмазаний глиною димар рідко залишається відкритим зверху, а часто покривається дерев'яним дашком, що іноді точно відтворює в малому розмірі загальну форму даху хати.

Значно більшу різноманітність форм зустрічаємо в гонтових і черепичних дахах містечкових та міських будівель. Цю різноманітність форм можна розподілити в основному на два види: в одному випадку найскладніші дахи розв'язуються композицією прямокутних або трикутних площин, будучи органічним розвитком чисто народних способів розв'язання даху, в другому випадку в композицію даху вводяться криві поверхні і один або кілька горизонтальних перехватів, що є впливом барочної архітектури.

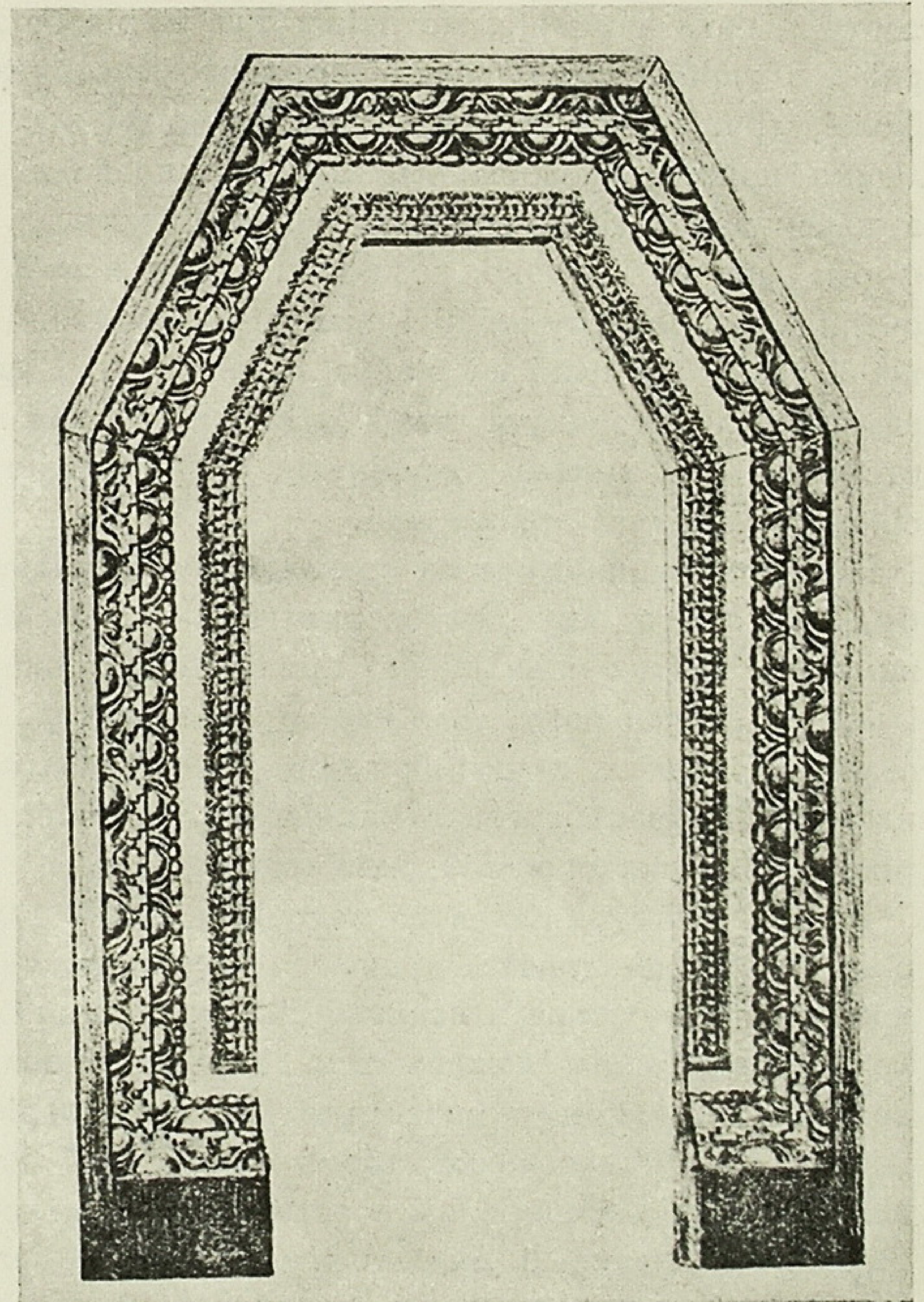
На вулицях і на майдані Смотрича, Купина, Городка, Немирова, Хмельника та інших міст і містечок можна побачити численні приклади такого розв'язання даху, при чому детально обробляється торцева частина будівлі, що виходить на вулицю. Тут торець завершується або щипцем з балконом і без балкону, або однією-двома напіввальмами з верандою чи без веранди, або повною вальмою теж з верандою чи без неї, залежно від того, чи використано горище для мансардного житла.

Сполучення червоного або темно-сірого тону даху з білою площиною стін і різноманітними рисунками бар'єру і колон разом з чотирма стовпами своєрідного портика першого поверху з розмальованими віконницями і дверима,—все це створює живописний архітектурний ансамбль, насичений простотою і невимушеністю і дуже далекий від міщанської вишуканості. Ці приклади показують, як високий дах з неприємного, але необхідного додатку будинку майстерними руками народного митця перетворюється в один з найпривабливіших елементів, що прикрашують всю будівлю і вулицю в цілому.

Шестикутна форма дверей з глибокою різьбою. Музей українського народного мистецтва в Києві

Шестикутна форма дверей з різьбою класичного малюнка. Музей українського народного мистецтва в Києві

Про типовий проект садиби і житла колгоспника[1]

Архіт. М. І. Сімікін

Одним з чергових завдань в архітектурі колгоспного села є розробка типового проекту садиби й житла колгоспника.

У свій час це питання притягало до себе увагу архітектурної громадськості, широко дебатувалося на сторінках преси, особливо, з приводу наслідків всесоюзного конкурсу, що був оголошений „Союзсельхозстройпроект'ом" у Москі і закінчився торік. Як один з головних висновків всебічного обговорення цієї справи було констатовано недостатнє ознайомлення багатьох наших майстрів з особливостями селянського побуту та вимогами й можливостями сучасного колгосного села. Не опанували також наші майстри величезного досвіду народних мас в галузі сільського будівництва, не вивчили в достатній мірі багатющу скарбницю народної творчості в галузі архітектури.

Численні спроби проектування житла для наших колгоспників позначаються скоріш поверховою обізнаністю авторів з пам'ятками народної архітектури, ніж бажанням проаналізувати їх, простежити народну думку на взірцях народної творчості. Засвоєння народної архітектури мусить йти шляхом вивчення найтиповіших та найхарактерніших пам'яток, добираючи з них найбільш самобутні та справді художні. Це особливо стосується нашої звичайної української хати, вивчення якої треба почати з усіх проміжних етапів еволюції народного житла на Україні.

Відсилаючи читачів до нашої статті на цю тему в № 4—5 „Арх. Рад. Укр." за 1938 р., ми тут лише коротко зупинимося на головних висновках нашого аналізу народних рішень в цьому питанні, які, на нашу думку, треба використати при проектуванні колгоспного житла.

* * *

З порівняння двох найбільш характерних і загальнопоширених типів селянського двору ми бачимо, що перехід від глибокого та замкненого типу (рис. I—*А*) до наступного етапу його розвитку—проміжного чи напіввідкритого (рис. I—*Б*) супроводиться наближенням хати до вулиці, при тому без відриву її від господарських будівель.

Це відбувається поверненням обійстя (*а*—чистої частини двору при хаті й *б*—господарської) відносно вулиці на 90°, у той час, як остання частина садиби (*с*—город з клунею) лишається недоторканою.

[1] Друкується, як дискусійна.

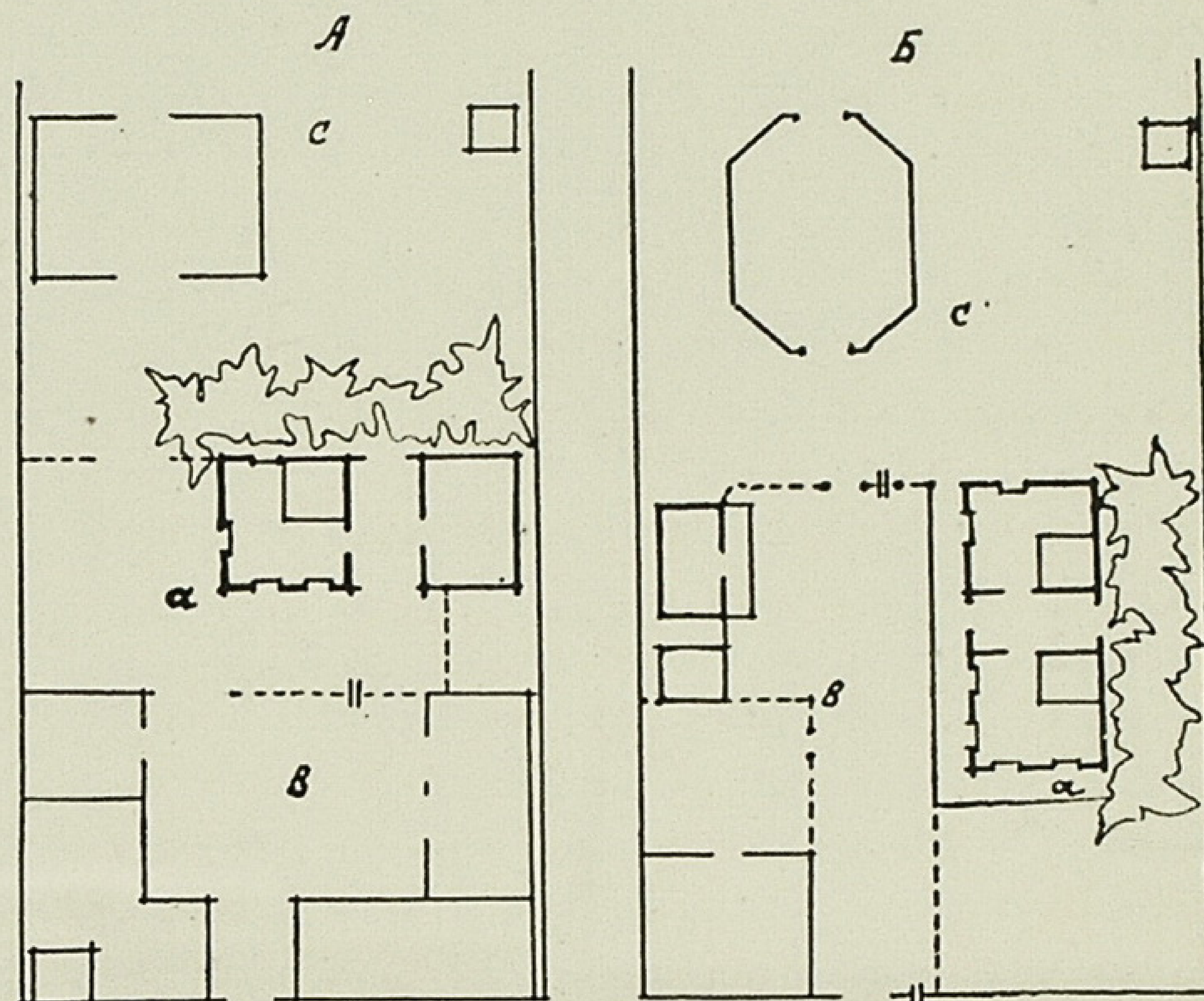

Рис. 1. Плани селянських садиб. А—тип глибокого двору, Б—тип напіввідкритого двору

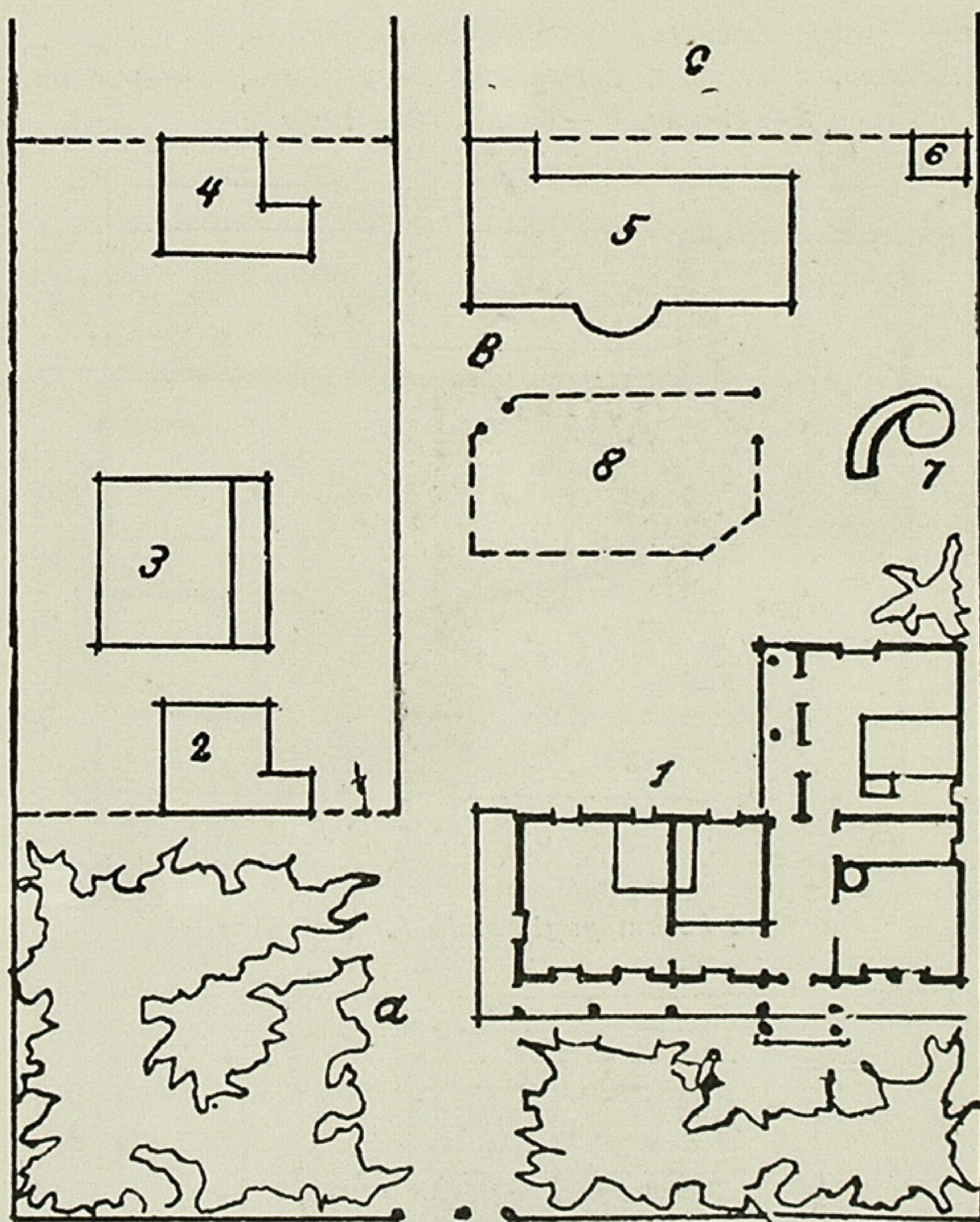

Рис. 2. Генплан садиби колгоспника (проект). 1 — хата, 2 — льох, 3 — комора, 4 — темник, 5—хлів, 6—вбиральня, 7—криниця, 8—загорода; а—чистий двір, в—господарський двір, с—город

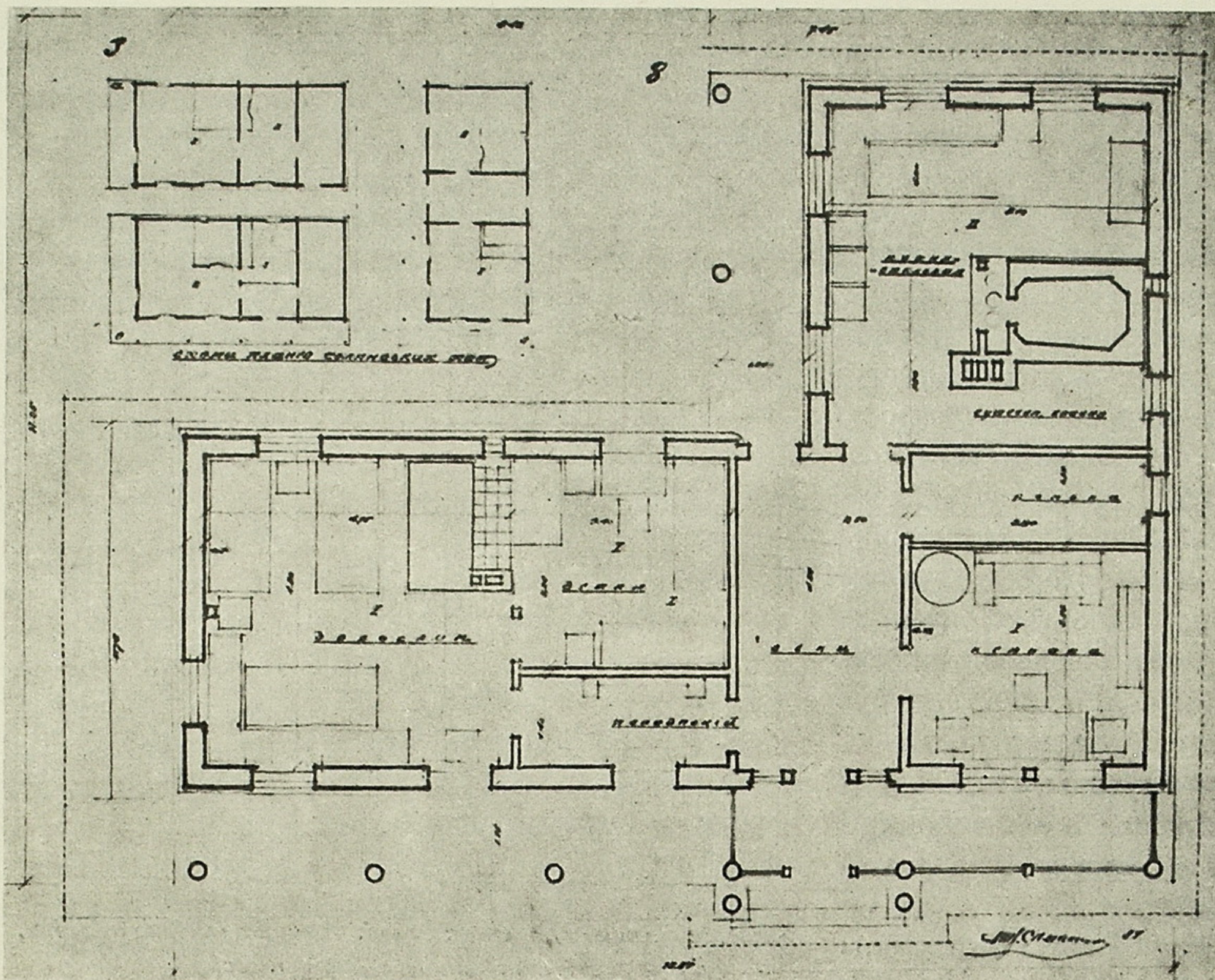
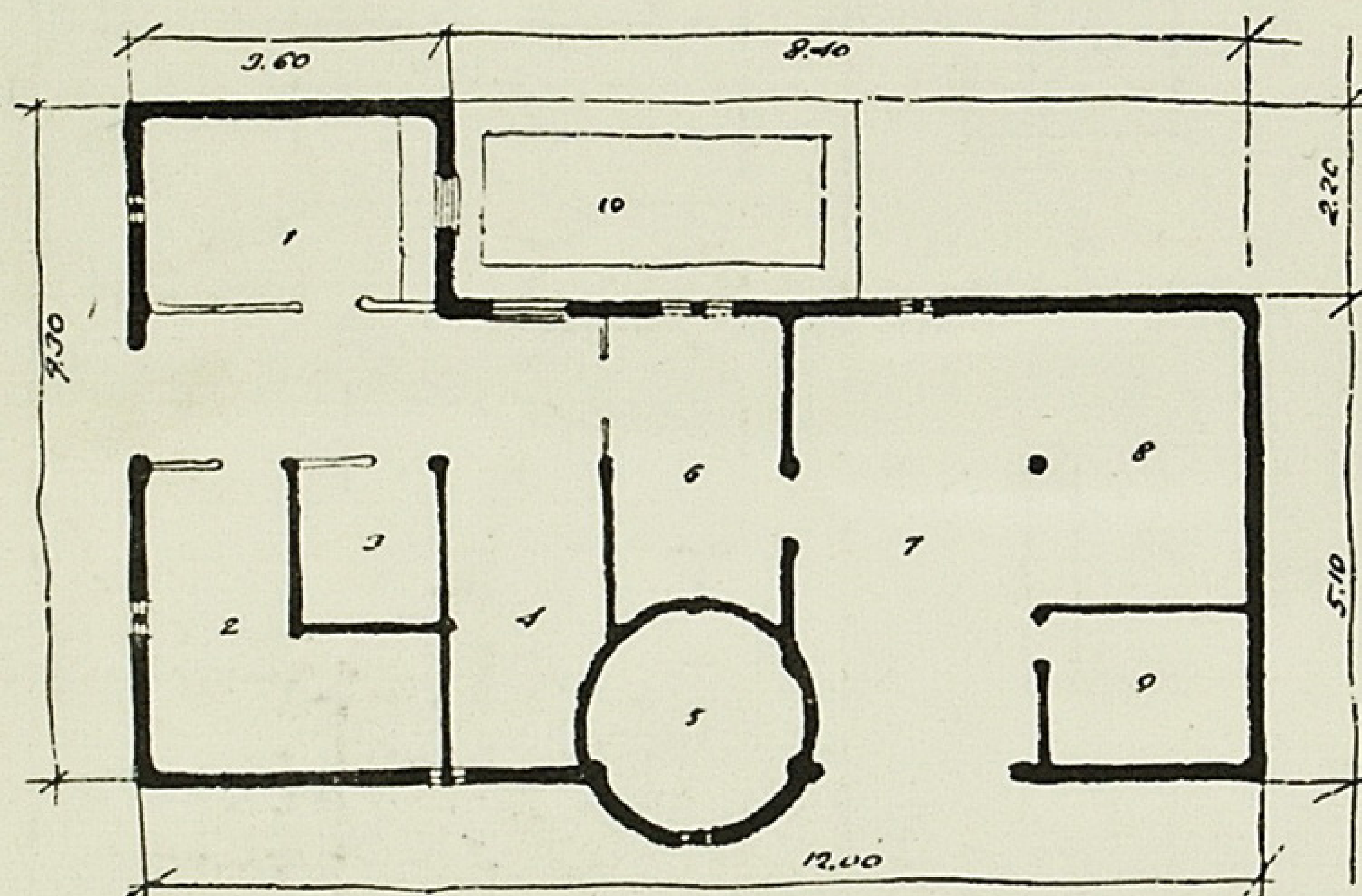
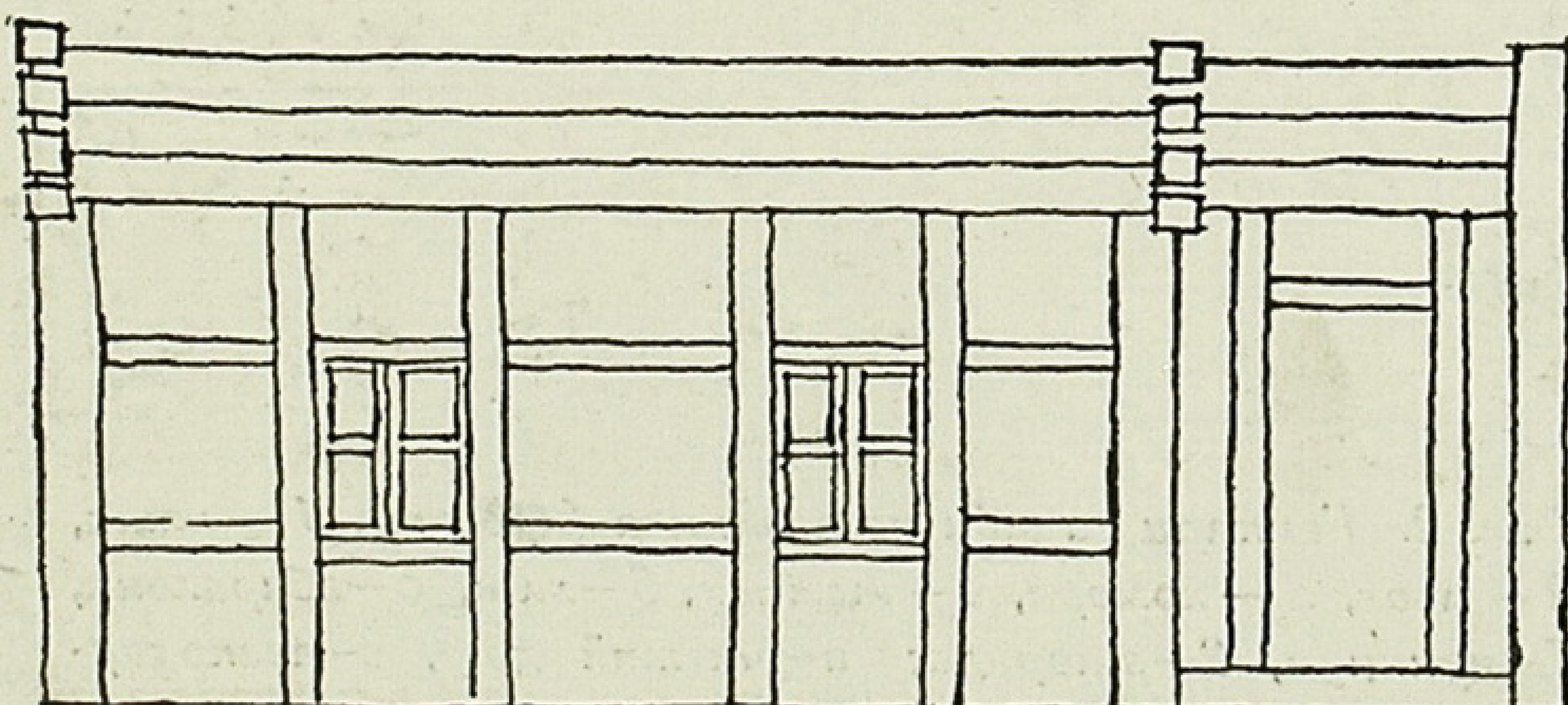

Рис. 3. Схема планів селянських хат. Рис. 8. План хати колгоспника (проект)

Рис. 4. План хліва (проект), 1 — місце свиням, 2 — вівцям, 3 — теляті, 4 — корові, 5 — курам, 6 — кормова, 7 — вововня, 8 — сінник, 9 — сарай, 10 — гноївня

Народна конструкція стін („на сохах")

Дальше наближення хати до самої червоної лінії причілком чи головним фасадом (рис. 7) характеризує вже відкритий тип двору, що виник з містечкового селища.

Непорушність функціонального зв'язку хати з господарськими будівлями двору в народному плануванні обумовлюється бажанням найкращого догляду за господарством з вікон житла та найкоротшого зв'язку з подвір'ям та городом. До цього ще приєднується бажання спостерігати за вулицею. У центрі уваги, нарешті, стоїть тут також прямолінійність проїзду через усю садибу в напрямі: ворота — клуня — город.

Ми тут подаємо три схеми планів найкращих та найбільш розповсюджених народних „стандартів" житла (рис. 3): *а* — хата під Каневом, *б* — хата в Золотоноському районі, *с* — хата „на дві половини" під Полтавою, які допоможуть простежити напрям думки народного будівника. Це, поперше, прагнення мати якнайбільше корисної площі, що задовольняється обмеженням площі сіней на користь чистої кімнати для дітей або ж використанням усієї площі (*а*) сіней під господарську половину й переробкою комори в сіни; прикладом більш достатнього задоволення тієї ж мети є влаштування надвірної комори (*с*) з використанням звільненої площі. Подруге, відокремлення господарської половини житла від чистої половини для сна та гостей.

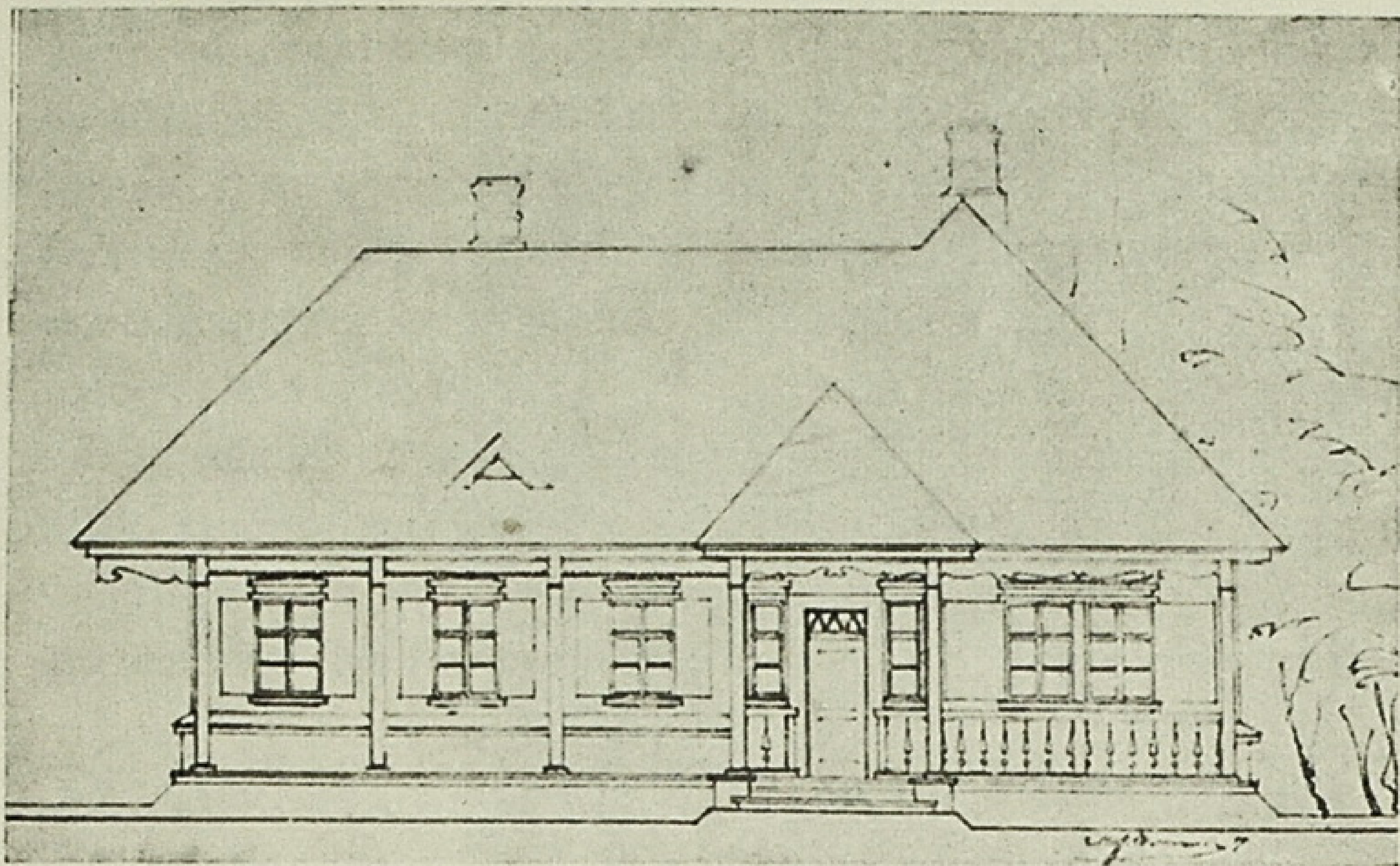

Рис. 6. Фасад хати колгоспника (проект)

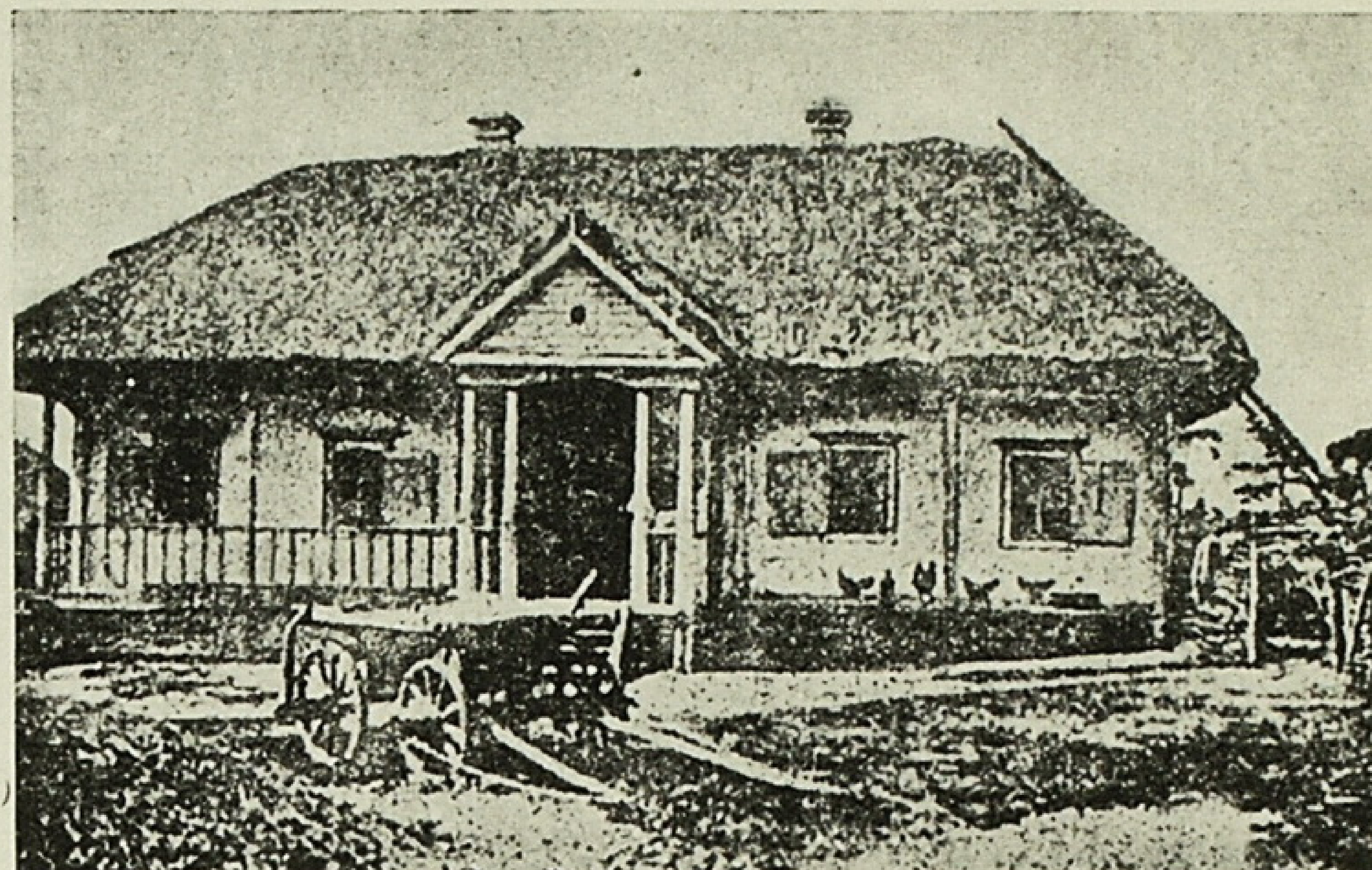

Фото 7. Хата з ганком (Харківщина)

Від плану перейдемо до конструкцій.

Усі народні системи конструкції стін можна звести до трьох; 1) грунтові, глиняні з мінімумом дерева, 2) каркасно - дерев'яні з заповненням переважно глиною (рис. 5) і 3) дерев'яні (у зруб) з мінімумом глини (шпаровка та побілка). З усіх цих систем найрозповсюдженіша — це каркасна, що і в теплотехнічному відношенні цілком задовільна.

Але з цих порівнянь різних систем легко відчувається архітектурна думка народу. Споконвіку народом цінується дерево і в архітектурному оформленні житла підкреслюється конструктивна роль дерева: в цьому матеріалі та ще з різьбляною обробкою залишаються в хаті „сволок", обробляються кінці „ощепа" і т. д.

Але ще одна прикмета, нам здається, заслуговує уваги. Це—розуміння внутрішнього простору будови, як частини простору природи. Сюди відносяться такі засоби, як винос стріхи й піддашка, а в міському будівництві—галерійки. З цього ж погляду зрозумілим є й те, чому найпоширенішим у нас є одинарний в поперечнику тип будови здовженого прямокутника у плані, від чого приміщення мають принаймні дві стіни зовнішні. Західно-європейський тип близького в плані до квадрату житла з помешканнями навкруги печі в центрі, не мав у нас наслідувань. Нарешті, треба підкреслити ще одну прикмету,—це черговість у селянському будівництві (рис. 9). Вона обумовлюється економічними міркуваннями і залежить також від кількості членів сім'ї.

* * *

До всіх цих факторів, які, на нашу думку, слід використати при проектуванні колгоспного житла, треба врахувати ще й ті зміни, які внесла в селянське життя Велика Жовтнева соціалістична революція. Величезне піднесення радянської культури на селі, зростання самосвідомості широких селянських мас, вплив нового, колгоспного ладу, докорінна зміна виробничих відносин на селі, зміни в психіці селянина—все це набагато змінило обличчя сучасного українського села. Поступово зникають на селі споконвічний „селянський ідіотизм", відсталість і патріархальність селянина, стираються межі між містом і селом.

Отже, поруч з народним досвідом у будівництві селянського житла, проектантам типової колгоспної садиби і хати треба насамперед врахувати незрівняно зрослі за роки революції культурні вимоги і потреби колгоспника, нові звички та запити, що з'явились у сучасного українського селянина—колгоспника і радянського громадянина, який живе радісним заможним життям.

Фото 9. Черговість в будівництві селянської хати (старе село)

* * *

На підставі вищенаведеного автор цих рядків у своєму власному проекті зразкового житла й садиби колгоспника намагався дати новий тип селянського житла й садиби на Україні (рис. 10). У генплані (рис. 2) малося на меті наблизити житло до вулиці та завершити диференціацію частини садиби, що ми відмічали при розгляді народних рішень. Також задоволено вимогу прямолінійності проїзду через весь двір від вуличних воріт до городу. Площа садиби відповідає звичайному наділу ($^1/_4$ га) з лінійними розмірами: 35×72 (мт). Відступ житла від червоної лінії—7,0 мт. Під чистим двором—садок та газон (*а*) попереду хати—320 м², під господарським (*в*—за всіма будівлями позаду хати)—627 м². Службові будівлі розташовано по периметру господарського двору, згрупованого по принципу санітарно-технічних вимог, кращого обслужування та догляду за подвір'ям з боку житла: у першій групі є льох, надвірна комора і темник для пчіл (2, 3, 4); у другій, під загальною покрівлею,—хлів (рис. 4) для свиней, овець, корови й теляти, курник, далі гноївня, вбиральня та загорода (5, 6, 8); окремо виділене місце для криниці, найбільш зручне для користування нею (7). Цей план хати виник у наслідок використання народних планових рішень і врахування нових, зрослих потреб селянина-колгоспника. Крім того, подібний плановий засіб дає можливість чергового здійснення проекту в натурі. Так, частина плану, що складається з кухні-їдальні, комірчини, сіней та кімнати, цілком задовольняє сім'ю від 3 до 5 душ, тому вона може бути здійснена окремо, як перша черга будівництва (рис. 6). При наявності більшої кількості мешканців (до 7 чол.) та коштів добудовують у другу чергу приміщення чистої половини: передпокій та спальні (рис. 8).

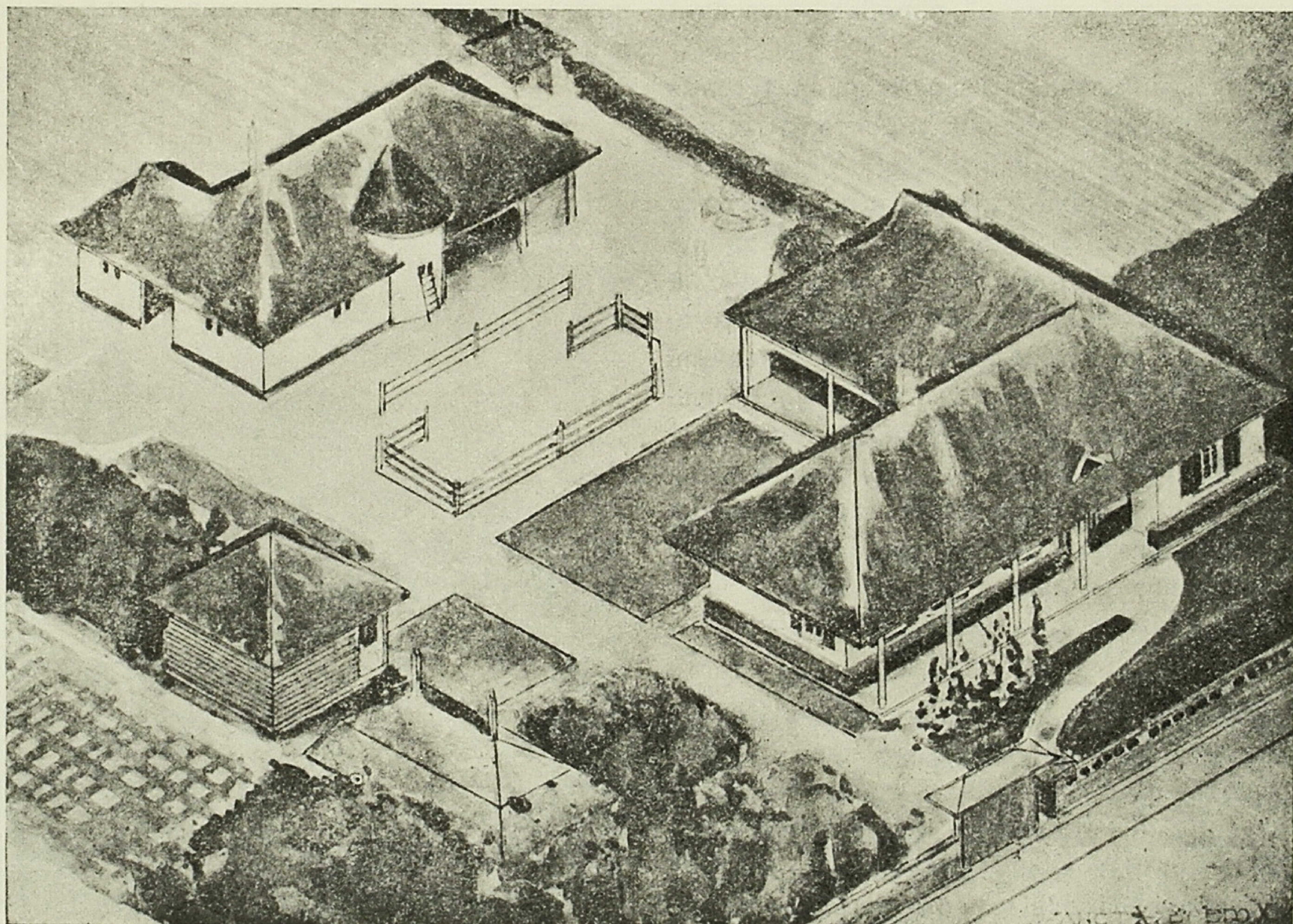
Конструкція стін теж запозичена з народного будівництва. Вона до того ж цілком виправдана науковими дослідженнями у конструктивному та теплотехнічному відношеннях. Тільки сохи дерев'яного каркасу проектом передбачено ставити на цегляному підмурку, а не заглиблювати їх у грунт.

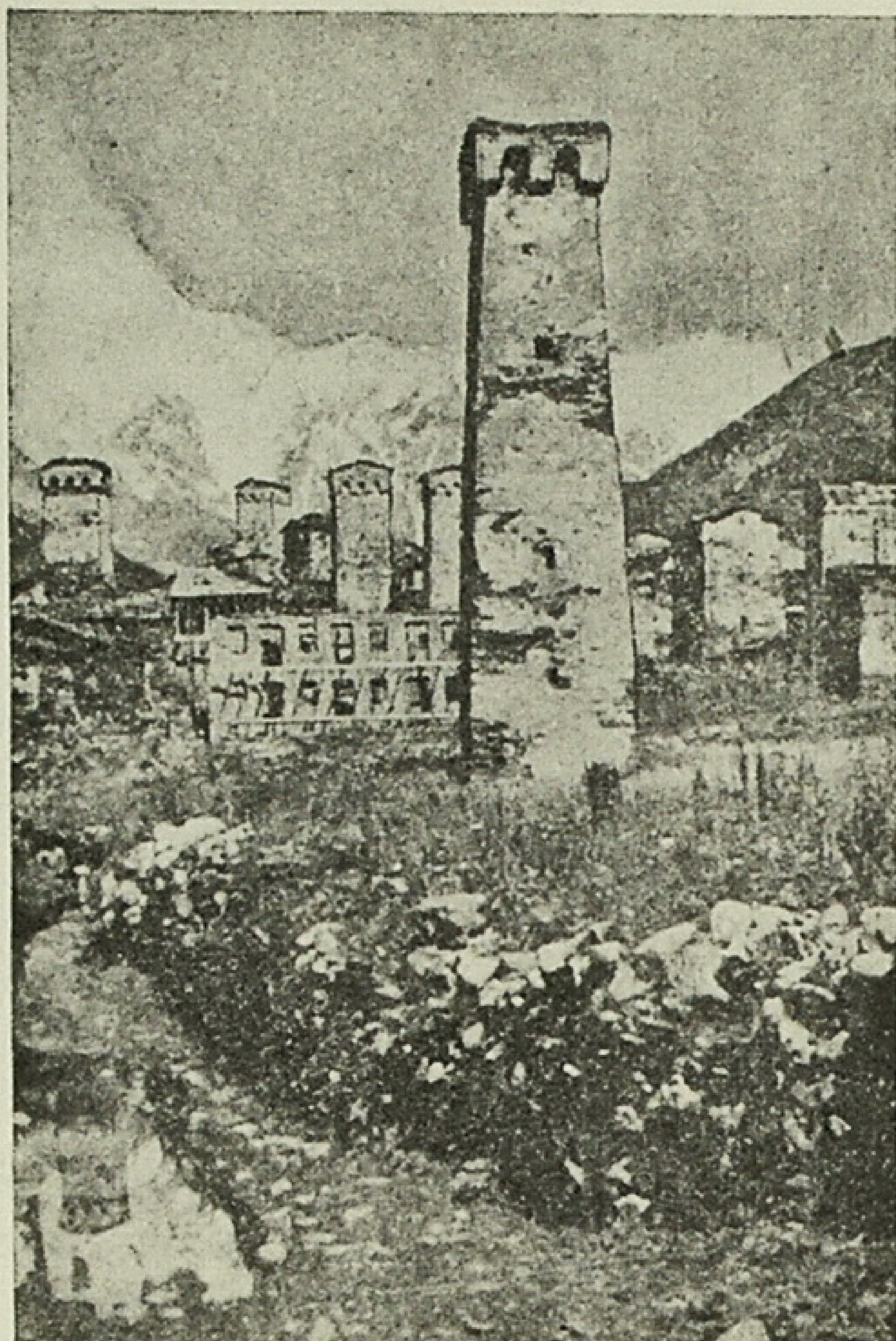
У прагненні до народних рішень плану і конструкцій, у застосуванні знайомих селянам прийомів розбивки помешкань, місцевих матеріалів і технічних звичок, автор мав на увазі не тільки економічний бік справи, але вбачав у цьому і стимул до дальшого розвитку народної творчості.

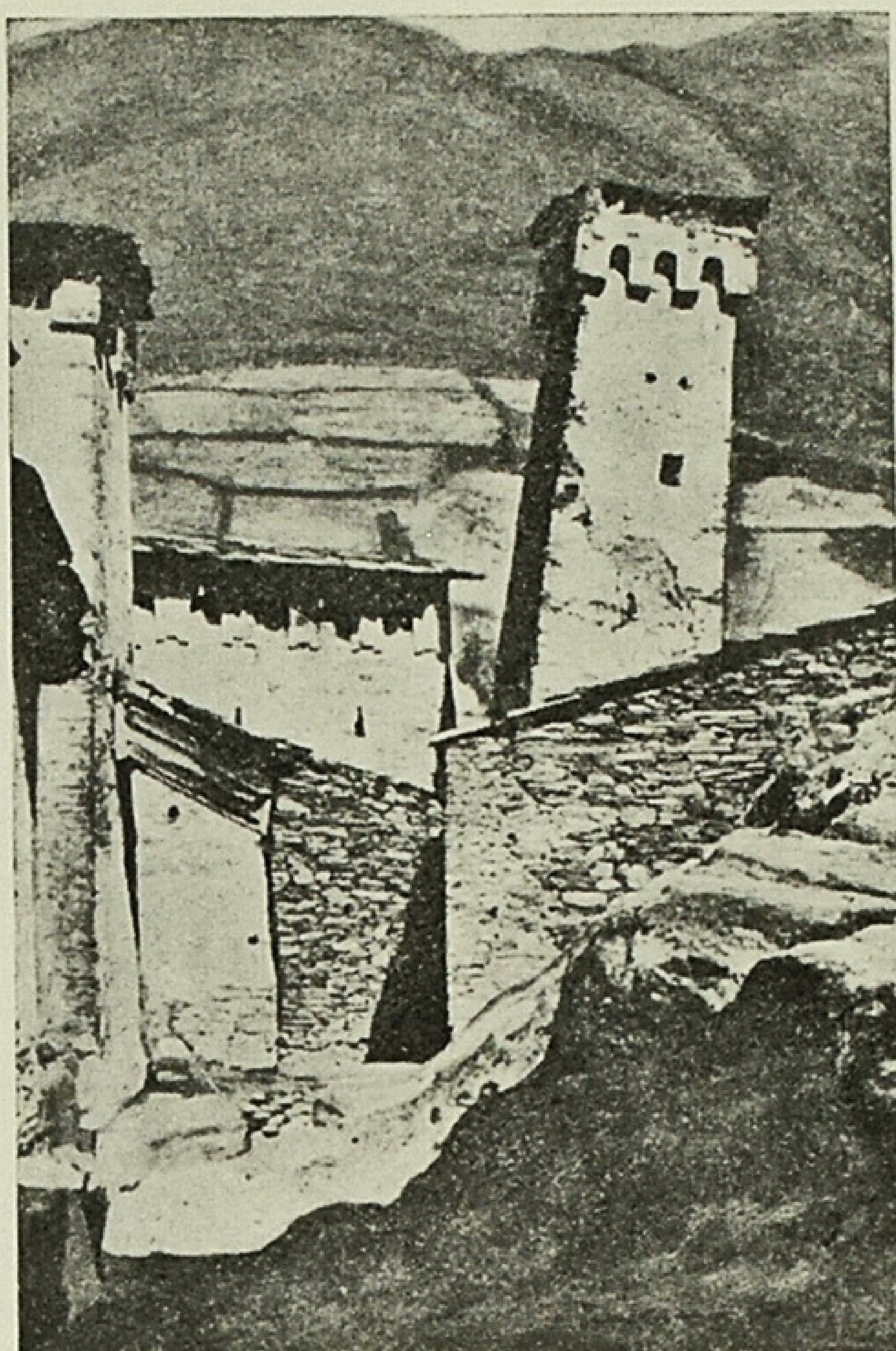
[1] Проект премійовано на вищезгаданому конкурсі у Москві 1937 р.

Рис. 10. Загальний вигляд садиби колгоспника (проект)

Верхня Сванетія. Селище Жибіан. Башти XII—XIV стор.

Верхня Сванетія. Селище Чажаш. Башта сванського „кору“

Про архітектуру Сванетії

(з матеріалів експедиції київських архітекторів)

Архіт. О. С. Ставракі, архіт. Л. Д. Барабаш

На одній широті з субтропічним Сухумі, на південних схилах Головного Кавказького хребта, при самих льодовиках снігових велетнів притулилась країна сванів.

Історія сванського народу вкорінюється в глибини стародавнього світу, далеко до нашого літочислення. В VII віці гнані спорідненими картами-грузинами, свани йдуть від моря, посуваючись вгору за течіями річок Цхеніс-Цхалі та Інгура. Тут вони осідають, укріплюючись в горах.

Ізольована від навколишнього світу, Сванетія має великий інтерес для науки про розвиток людства, як живий залишок культури родового суспільства.

Населення Сванетії разом з селищами на Воєнно-Сухумській дорозі по р. Кондор становить тепер біля 23—25 тис. чол. Площа її, близько 4000 кв. клм в середньому на висоті 2500 м над рівнем моря, ділиться природним бар'єром Сванського хребта на Нижню й Верхню.

Нижня Сванетія в XV віці була підкорена князем Дадіані, Верхня (за винятком західної частини, до Угвирського перевалу, яка була захоплена князями Дадашкеліані), залишалась вільною до підкорення її колишньою Російською імперією в кінці XIX віку.

Природні укріплення у вигляді важко переборних гірських перевалів захистили від руйнування найцінніші пам'ятники архітектури — житло родового суспільства.

Групи сіл, розташованих в долинах коло річних берегів, густо забудовані кам'яними баштами, що складають частини колишніх „родових замків“. Сванський „родовий замок“ або „кор“ в плані являє собою прямокутник (10 × 8 м по внутрішньому проміру) з стінами завтовшки до одного метра, змурованими з шиферних плит або валунів на міцному вапняному розчині, міцність якого, треба гадати, досягалась домішкою житньої муки. „Кор“ завжди двоповерховий, при чому вхід у верхній поверх, так званий „дарбаз“, здійснюється без допомоги сходів; до самого входу підводить насипний пандус, зміцнений камінням. „Дарбаз“— літнє житло сім'ї, зимою там зберігають корм для худоби і сільськогосподарський реманент. Нижній поверх або „мачуб“— зимове житло для сім'ї — знаходиться у півгорі і має вхід через окремі сіни —„лахмир“.

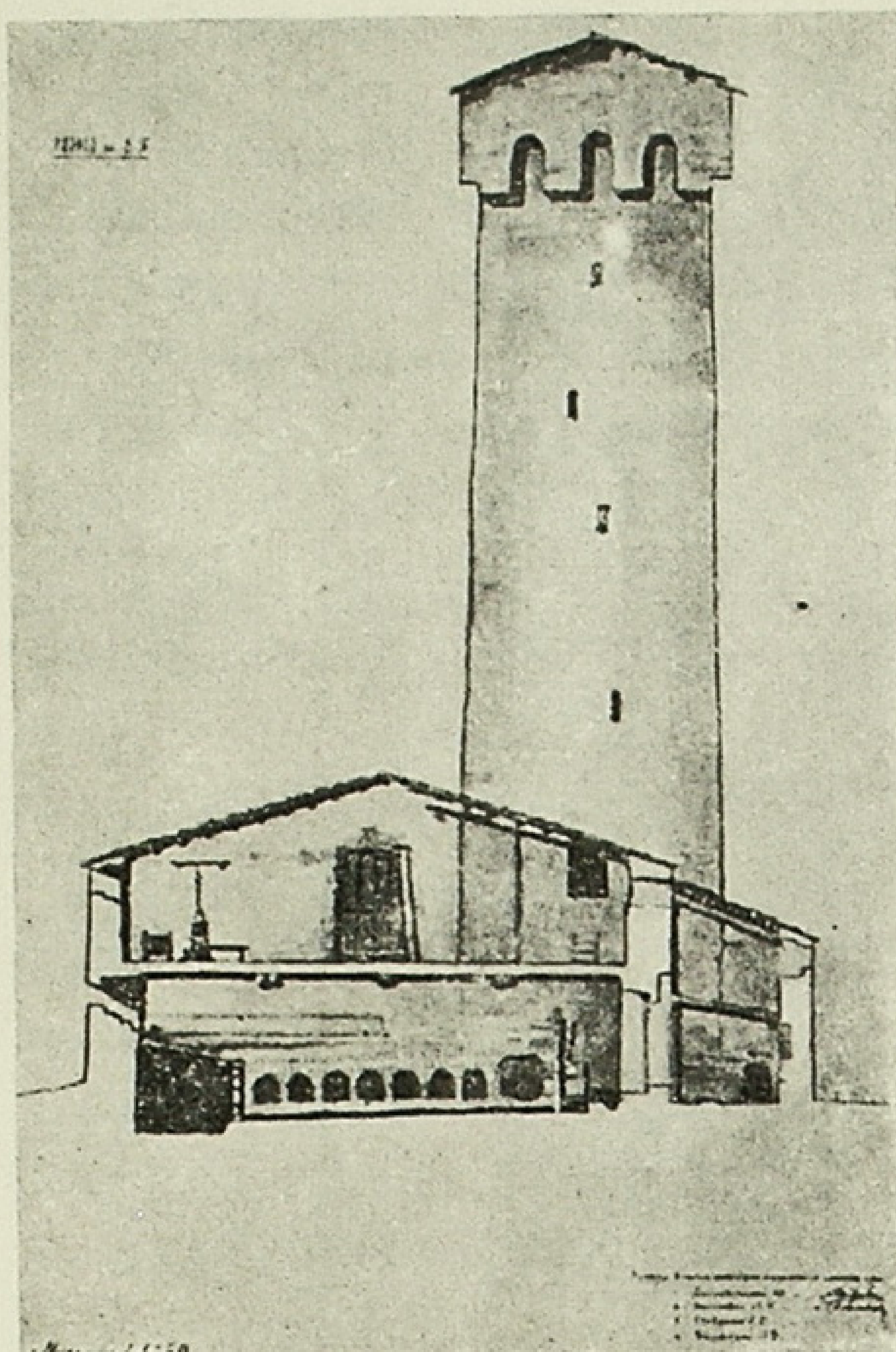
Невід'ємною частиною „кору“ є кам'яні башти або „мурковам“ до 22 м заввишки. Башта в плані квадратна з глухими товстими стінами (до 1,60 м). Нижній поверх „мурковама“ завжди сліпий, хід внутрішній з „дарбаза“ прямо в другий поверх. Кількість поверхів доходить до 6, сполучення з ними здійснюється за допомогою драбини.

Виключно оборонне призначення „мурковама“ тепер утратило своє функціональне значення. В минулому, коли окремі роди ворогували між собою, коли процвітала кривава помста, на випадок нападу, сім'я замикалася в своєму домі, всі підіймалися в башту і з верхнього поверху через бойові „машикули“ скидали каміння, горящі головешки і лили на ворога кип'ячу смолу або окріп.

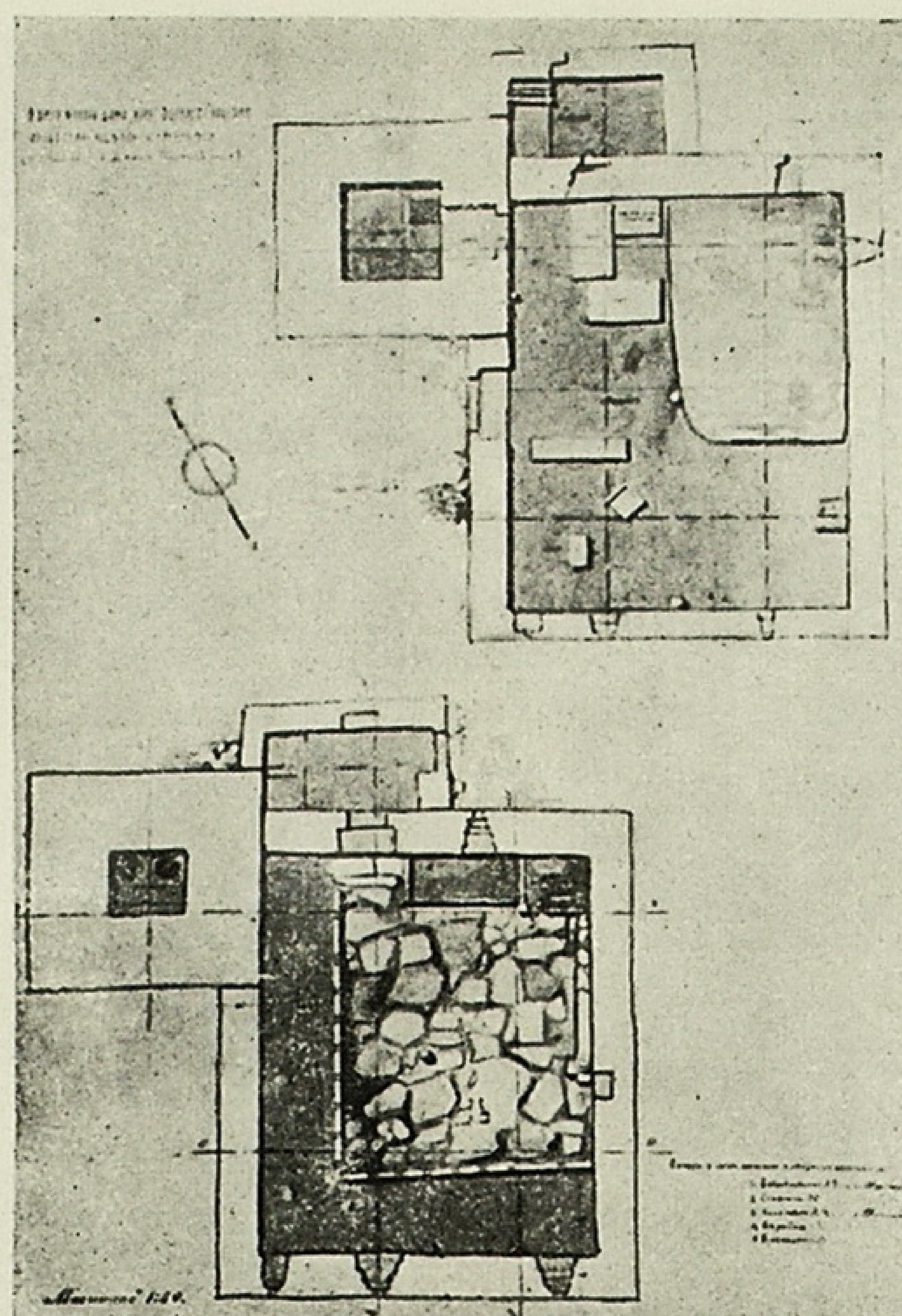
Часто до башти прибудовані дерев'яні переходи з сусіднього „кору“, якщо в ньому живе та ж сім'я. Не тільки в башті, а й в самому „корі“ немає вікон,— також із оборонних міркувань. Тільки вузькі щілини, що мають вигляд бійниць з розтрубом всередині приміщення, подекуди порушують сліпу площину стіни. На зиму і ці отвори в „мачубі“ затикаються сіном.

Як „кор“, так і „мурковам“ покриті малого похилу двосхилою покрівлею з шиферних плит, які вкладаються на манір черепиці. У деяких місцях (с. Адиш, Местія) покрівлі дерев'яні, гонтові, крокви дуже примітивні, похилі.

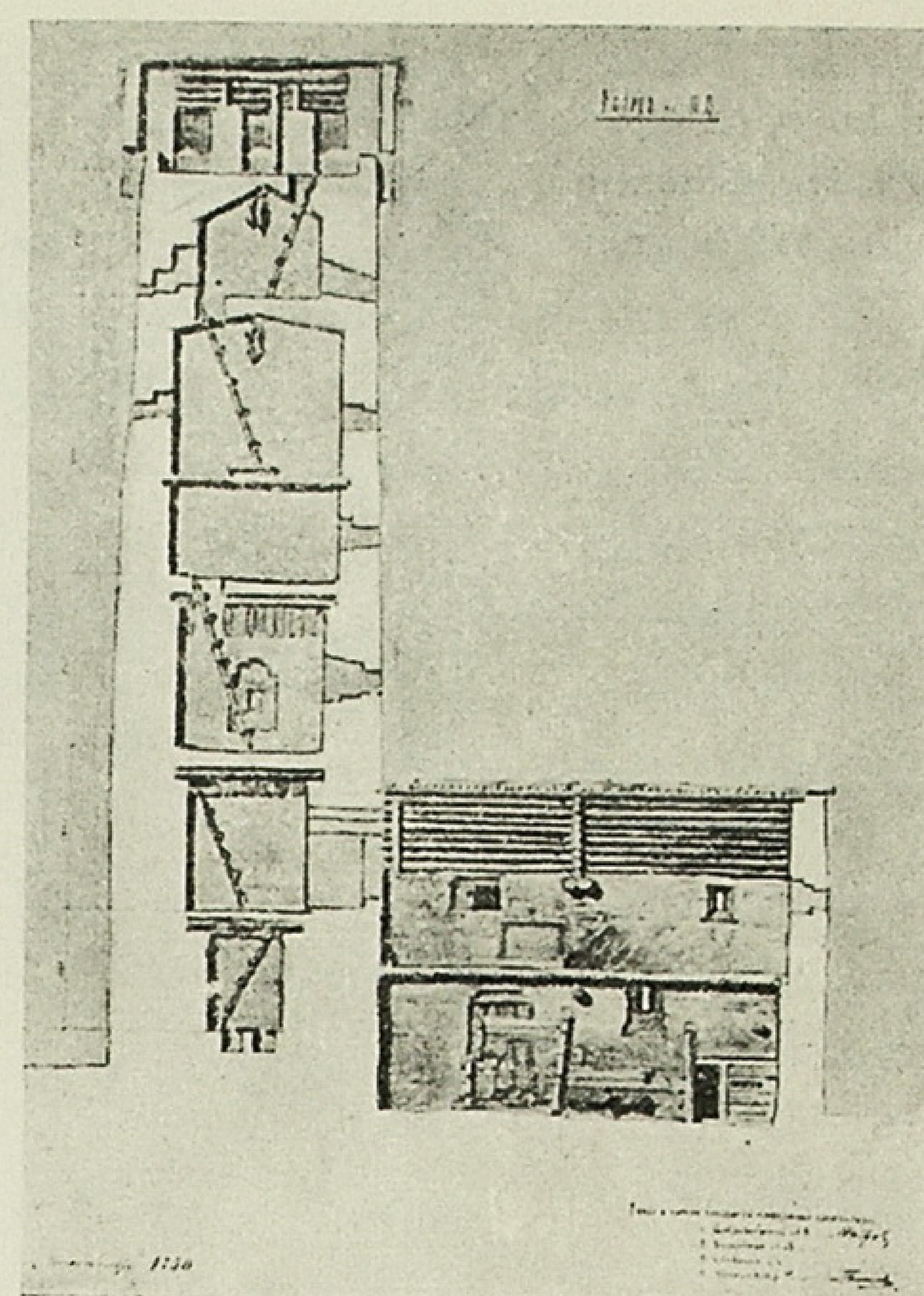
Сван-будівник не знав ні підпори, ні ригеля, ні бабки; вкла-

„Кор“ свана Давида Черксиліані у с. Муркмел (Верхня Сванетія). Обмір

Плани „кору“ Черксиліані

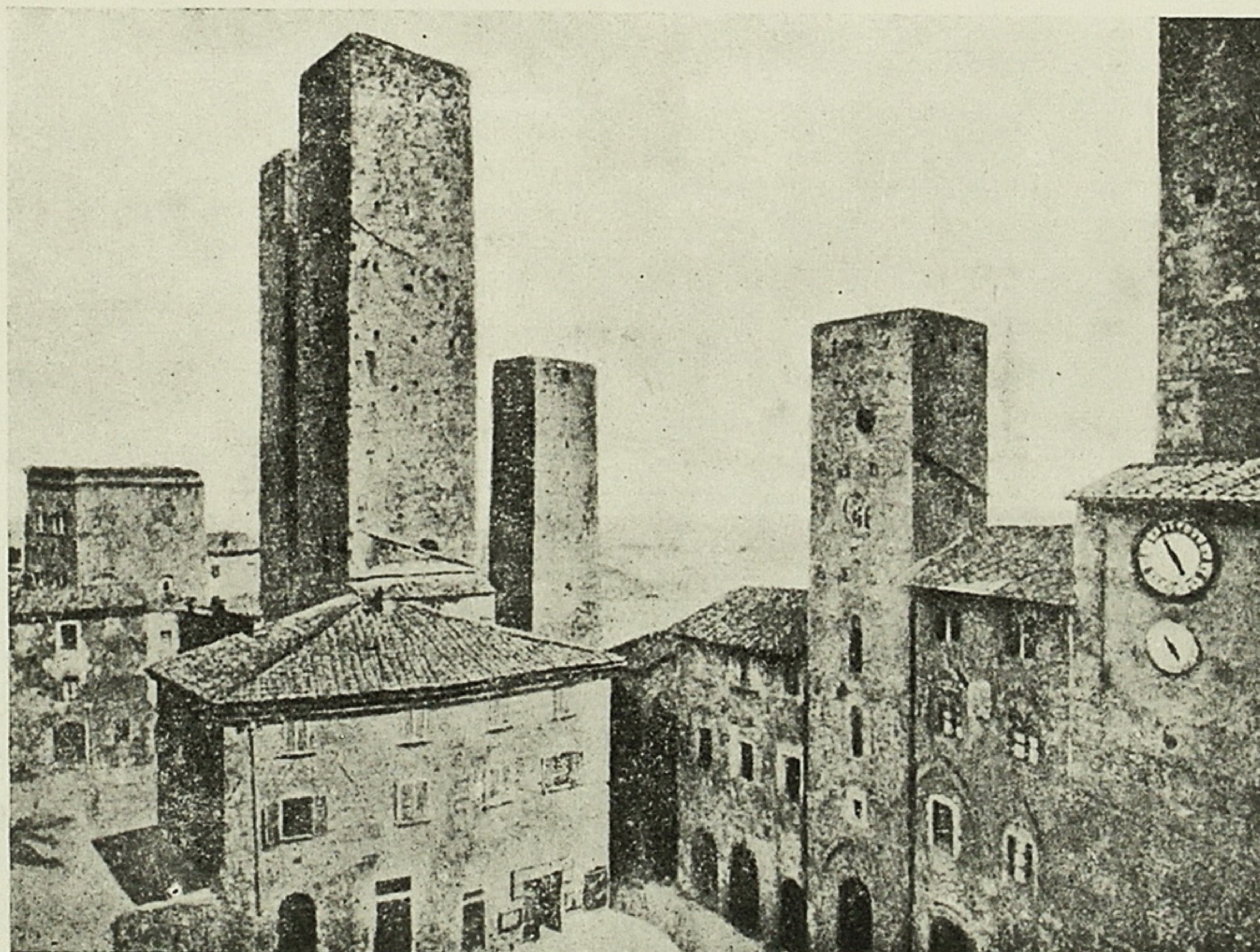
Верхня Сванетія. Селище Муркмел. Розріз башти „кору“ Д. Черксиліані

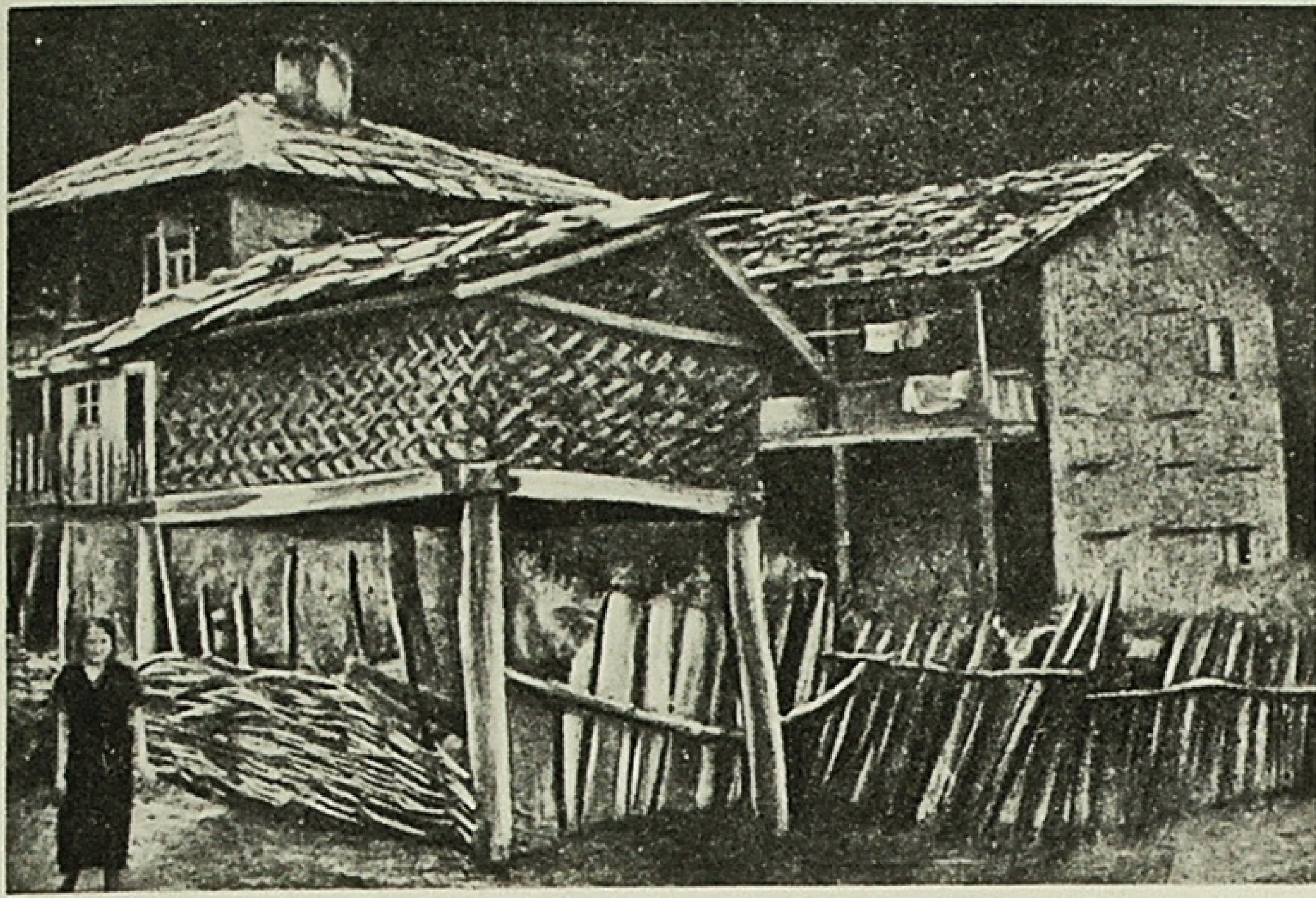
даючи підлогу „дарбаза“ (поміст з кругляка, покритий землею), він утворює опору в центрі приміщення, встановлює посередині „мачуба“ стовп з кругляка. Над цим стовпом, посередині „дарбазу“, встановлюється другий стовп, на який, як і в „мачубі“, вкладаються два прольоти. Щоб досягти похилу покрівлі на ці прольоти, в тому ж напрямку кладуться один на один кругляки, при чому кожний верхній коротший за попереднього. В результаті, ми маємо над прольотом трикутну балку, по якій вкладаються на відстані 40—50 см гратування з кругляків в 12—16 см. Останні покриваються гіллями дерев, поверх яких кладуться шиферні плити (в Ушкулі) або замість шифера прямо на гратування кладуться гонтини, які придержуються камінням.

Опалення і освітлення здійснюється вогнищем, на якому варять їжу. До стелі на спеціальних балках прикріплюється ланцюг — родова гордість сванського дому, на який (ланцюг) вішається казанок. На підлозі, вкладеній в цьому місці великими плоскими плитами, розводиться вогонь. Дим із приміщення виходить через щілини в покрівлі і вікна бійниці.

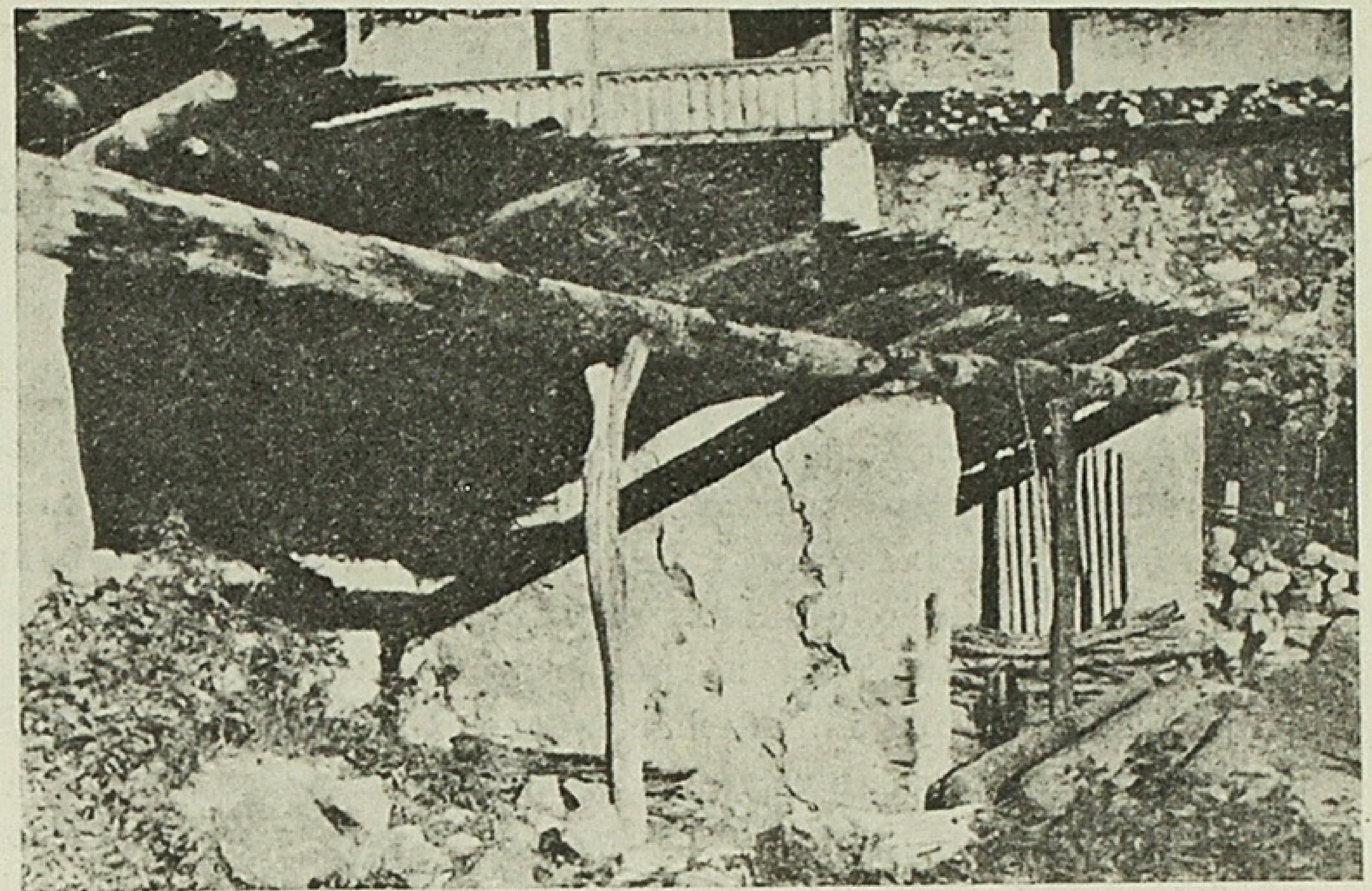
Сванське житло підкреслює не гірське походження сванської культури. Безперечно, „кор“ виростає не з куреня і не з печери, а з землянки. Спорудження виповзає на поверхню землі, очевидно, при перенесенні звичної форми на кам'янистий грунт. З цього виходить і неймовірна товщина стін „кору“, які починаються від стін земляної ями, що здержують тиск кута при-

Майдан в Сан-Джимініано. Башти XIII—XIV віку

Нижня Сванетія. Приміщення для сушіння кукурудзи (громада Чалур)

Верхня Сванетія. Селище Адиш. Повітка

родного укосу грунту — функція підпорної стіни. Так намагаються пояснити виникнення цієї незвичної архітектурної форми.

Єдина прикраса похмурих родових замків, нагромаджених один біля одного на кам'янистих горбах,— правильні півциркульні аркатурки, так схожі за своїми пропорціями на романські. Ці аркатурки зустрічаються тут абсолютно скрізь, як в найвищих селах Верхньої Сванетії (Адиш, Халде), так і в Нижній Сванетії.

Надзвичайно своєрідні ансамблі родових сванських замків, що так гармонують з навколишньою природою, не мають майже нічого спільного з архітектурою сусідніх народів (Грузія, Імеретія та ін.). На Чорноморському узбережжі, де Сванетія межує з морем, рештки генуезьких фортець, чорноморських колоній Генуезької республіки XII — XIII стор., дуже нагадують сванські башти. На архітектурі Сванетії відчувається вплив архітектури Італії XIII—XIV віку (м. Сан-Джиміні̇ано).

Житло Нижньої Сванетії різко відрізняється від житла Верхньої. Тут уже башт небагато, вони значно нижчі і не мають такої завершеної форми, як башти Верхньої Сванетії. На горах височіють поодинокі занедбані сторожові башти.

Жилі будинки Нижньої Сванетії кам'яні, двоповерхові або дерев'яні з верандами в два поверхи, але без башт. Багато будинків мають дерев'яну прибудову з кругляка на шиферному цоколі, многокутну в плані; ця прибудова безпосередньо прилягає до кам'яного дому і має вхід зсередини приміщення. У прибудовах ховають зерно. Перекриті вони солом'яною покрівлею з крутими схилами, яка дуже скидається на покриття наших українських хат. Надзвичайно цікаві невеличкі дерев'яні споруди, підняті на чотирьох стояках над землею. Стінки їх плетені або дерев'яні різьблені. В цих спорудах, покритих двосхилими гонтовими дахами, сушать кукурудзу. Різьба по дереву як на верандах, так і на спорудах для кукуру зи безперечно пізнішого походження.

Треба сказати кілька слів про прикладне мистецтво, на яке така багата Сванетія. Арочки дерев'яних перегородок в „мачубі", що відокремлюють стайню, меблі і всі хатні речі орнаментовані густою різьбою, при чому рослинного орнаменту у сванів не зустрічається. У селі Муркмел, в обміряному нами „корі" Давида Черксиліані, ми бачили дуже інтересне своєю формою і обробкою точене крісло господаря. Ліжка, „тахти" і дерев'яні дивани також точені, з різьбою. Ящики для ячменю, дверні лутки і ярма — все покрито художньої роботи різьбою. Чорний, задимлений, як кузня, „кор" має свою внутрішню архітектуру, зроблену з великою любов'ю і смаком.

У Сванетії можна зустріти найпримітивніші конструкції, перші спроби людської винахідливості, коли ще не було удосконалених інструментів для обробки дерева. В цьому відношенні інтересні повітки (село Адиш, Местія та ін.), в яких ховають сільськогосподарські знаряддя і корм для худоби. З трьох боків повітки обгороджені кам'яними стінами; з боку двору вони відкриті і тільки піднята покрівля підтримується дерев'яними стояками з розвилками на верхньому кінці, куди вкладається горизонтальний брус, що підтримує крокви. Віоле-де-Дюк в своїх „Бесідах про архітектуру" наводить подібні розвилки, які можна зустріти в хатинах селян Ассірії та Ірана, як прообраз кам'яних капітелей з Персеполя.

Зразки феодальної архітектури Сванетії—кам'яні церкви-базиліки. Церковне будівництво в Сванетії розпочалось при грузинському цареві Давиді-Будівнику в XI стол. З того часу сюди проникло християнство, зберігши риси стародавньої релігії картвел. В маленьких сванських церквах тільки виконувались релігійні обряди, молільники ж залишались просто неба, при чому в церквах, аж до останнього часу, відбувалися жертвування. Церковки базилічного типу, здебільшого тринефні з тесаного золотистого вапняку з півкруглими абсидами, криті двоскатним дахом, наслідують своїми формами грузино-візантійську архітектуру. Замість вікон — вузенькі бійниці по центру в торцових стінах. Всередині стіни покриті фресками. Вівтар відокремлюється замість царських воріт трьома кам'яними арочками на двох стояках (церква Ла-Марія в селі Жибіан).

В Нижній Сванетії ми бачили церкву з скульптурним зображенням в камені голови барана над входом (громада Чалур). Цікаво, що у всіх цих церквах дзвіниці знаходяться віддалеки, як італійські компанілли. Тільки в манастирі Квірика і Юліти дзвіниця в вигляді шиферної башти вкомпонована в один об'єм з тринефним храмиком.

Образ Старої Сванетії за останні роки сильно міняється. Церкви, з їх темним релігійним культом, поступаються місцем школам, пошті і кооперативам. Чимало нового в життя й побут сванів внесла збудована торік автодорога Зугдиди—Местія вздовж р. Інгура. З'явився потяг до культурного й заможного життя, кожний сван прагне „модернізувати" своє застаріле житло, прорубуючи вікна і прибудовуючи веранди.

Будуються і нові будинки з великими вікнами, камінами і корінними димовими трубами. Діти вивчають російську і грузинську грамоту, а в темному середньовічному „корі" можна почути звуки патефона, що виконує грузинські пісні. Старий побут родового суспільства поступається місцем новому, радянському. Під ясним сонцем Сталінської Конституції дедалі яскравіше розквітає життя заможного, щасливого сванського народу.

Дійові способи боротьби з домовим грибком

В. М. Братусь

Поява грибка у новій споруді свідчить майже завжди про те, що під час будування не застосовувалися потрібні запобіжні заходи. Будівник повинен знати основні правила конструктивної профілактики і вимагати, щоб ці правила були виконані як слід. В сучасних умовах будівництва найбільш дійовий спосіб боротьби з грибком є вентиляція пустотних замкнених конструкцій. Головне корисне значення вентиляції полягає в даній разі в тому, що вона створює умови для швидкого висихання деревини. Висушування дерева є кращий спосіб застерегти його від поразки грибами в закритій споруді.

Якщо будувати з сухого лісу і подбати про те, щоб цей ліс залишався в такому ж стані і надалі, під час експлуатації, то цим і буде здійснений надійний засіб зберегти будівлю від руйнування грибком. Але за бурхливим розвитком будівництва не встигає розвиток сушарного господарства нашої деревообробної промисловості і тому будівельні площадки, здебільшого, одержують вогкий ліс. Ця обставина не була спочатку врахована, що й спричинилося до помилок у будівництві: будували так само, як із сухого лісу, тоді як використання вогкої деревини вимагало застосовувати запобіжні протигрибкові заходи.

Ліс тепер довго не залежується ні на складах, ні на будівельних площадках і швидко йде за своїм призначенням, але все ж перебування лісоматеріалів на площадці невеликими партіями протягом кількох день є явище більш-менш звичайне. Саме на цей бік справи до цього часу не звернуто належної уваги. Мова йде про висушування лісу на повітрі, хоч би й протягом короткого часу.

Повітряне сушіння дерева ще не було вивчене достатньо як активний захід боротьби з грибком, тоді як спосіб цей може давати досить показний ефект і тому заслуговує на увагу куди більшу, ніж йому приділяють. Часто висушування на повітрі дає змогу протягом кількох днів знизити наявну в дереві воду до того рівня, коли гриб починати свого розвитку вже не може. Тонкі сортименти за кілька днів можуть висихати остаточно, досягаючи повітряно-сухого стану. В усіх без винятку випадках просушка дерева на повітрі, яка б вона коротка не була, дає змогу значно зменшувати кількість будівельної вогкості.

На рисунку 1 показано зразок висихання дубової паркетної фризи. Дубові бруски розміром 420 × 70 × 27 мм укладалися в штабелі завбільшки 3 × 2 × 2 м. По осі ординат показана абсолютна вогкість дерева в процентах, а по осі абсцис — тривалість спостережень у днях. Три криві показують висихання штабеля в спідній, середній і верхній частинах. Як видно з графіка, дубові бруски протягом перших п'яти днів перебування на повітрі знизили свою вогкість на 30—35%. На 12—14-й день вогкість в штабелі була уже на тому рівні, який визначає кінцеву можливість для домового грибка давати початковий розвиток[1]. На 16-й день дерево було майже в повітряно-сухому стані[2]. Ці спостереження були зроблені в 1934 р. за завданням Київського науково-дослідного інституту механічної обробки деревини.

Підкреслюємо ту обставину, що наведені дані встановлено для дуба, якому властиво висихати довго і повільно. Треба відзначити і те, що вказаний на графіку час сушіння зовсім не є мінімальний, якого можна досягти: досліди були поставлені не в тому напрямку, щоб довести найкоротші можливі терміни висихання, а в напрямку дослідження раціональних методів зберігання лісоматеріалів на складах. Ця настанова вимагала вживати таких методів штабелювання, які дають не форсований, а повільний процес висушування, щоб уникнути розтріскування та інших деформацій. На будівельних площадках головно треба зважити лише на скорочення терміну сушки. Так, треба максимально форсувати висушування всього матеріалу, який іде на накати і чорну підлогу (адже чорну підлогу навмисне й розколюють, коли вкладають). Накат і чорна підлога, значні кубатурою, несуть у перекриття немало води. Підлога є найбільш звичайне місце появи грибка. Зауваження відносно якнайшвидшого висушування треба зробити і щодо балок та лаг, а також і матеріалів на перегородки.

Користуватись сушінням на повітрі можна з квітня до жовтня. В зимовий час дерево на повітрі не сохне.

Основну масу деревини на будівельні потреби дає у нас сосна. Шпилькові породи (сосна, ялина) висихають набагато швидше, ніж тверді листяні, як от дуб. Великий цифровий матеріал щодо термінів висихання пиломатеріалів сосни та ялини подав інж. М. І. Стрекаловський[1]. Для ілюстрації наводимо частково деякі дані, що одержав цей автор в умовах Архангельська для періоду червень—липень. Дослідним матеріалом були експортні дошки, які до відвантажування зберігалися в штабелях.

Сосна		Ялина	
Розмір в дюймах	Термін сушіння в днях	Розмір в дюймах	Термін сушіння в днях
	до 18% вогк.		*до 18% вогк.*
$^5/_8 \times 8$	8 — 10	$^5/_8 \times 8$	6 — 8
$^3/_4 \times 8$	10 — 12	$^3/_4 \times 8$	6 — 8
1×8	12 — 15	1×8	10 — 12
	до 20% вогк.		*до 20% вогк.*
$1^1/_2 \times 4$	15 — 18	$1^7/_8 \times 9$	12 — 15
2×6	20 — 25	$3 \times 4^1/_2$	14 — 16
$2^1/_2 \times 9$	30 — 32	3×8	18 — 20

В наведеній таблиці показане висихання до 18 — 20% вогкості, тобто до того проценту, на який інструкції по боротьбі з грибком вказують, як на ідеальний. Терміни висихання до цієї межі ще скоротяться, коли дошки лежатимуть не в великих штабелях, як на експортній біржі, а будуть, наприклад, складені рідкою кліткою. Наведені дані, які одержані в кліматичних умовах Архангельська, справедливі, звичайно, і для багатьох інших точок Союзу.

Підкреслюючи можливості, що їх можна здійснювати, користуючись повітряним сушінням,— ми в таблиці подаємо показніші випадки. Вони зовсім не підтверджують давньої традицій

[1] Точка насичування волокна (яку вважаємо для дуба 25%).

[2] Сухе дерево завжди змінює свою вогкість в залежності від вогкості повітря. Пересічно, повітряно-сухий стан дерева визначається вогкістю 15%.

[1] Инж. Н. И. Стрекаловский. Сроки воздушной сушки пиломатериалов сосны и ели в условиях Беломорского порта, Журн. „Механическая обработка дерева", № 6, 1934.

ної думки про те, що дерево на повітрі сохне дуже довго. Принаймні це цілком доводять нетовсті сортименти, як дошки та бруски.

В тих випадках, коли дерево в будівництві займає помітне місце, шкідлива будівельна вологість значною мірою визначається саме деревом. Один кубометр сосни в свіжозрубаному стані має пересічну вагу 863 кг[3], а в повітряно-сухому стані — 520 кг[1]. Отже, кубометр соснової деревини, висихаючи на повітрі, втрачає близько 340 кг води. Ми не знаємо дослідних даних про те, з якою вогкістю дерево потрапляє у споруди, але практика досить переконливо вказує, що ця вогкість буває значна. У нових спорудах доводиться спостерігати щілини поміж дошками, також розтріскування дерева, а подекуди і наявність грибка. Всі ці ознаки свідчать про те, що для будівництва була використана деревина в стані вогкості не менш, ніж 29 — 30%[2]. Дерево, висихаючи в житловій споруді, доходить рівня так званого кімнатно-сухого стану.

Для будинків з центральним опаленням можна прийняти, що вогкість деревини в них не буває більша як 12%[3]. Це є верхня межа, якої може досягти сухе дерево в конструкціях. Це є також і та верхня межа, до якої знижується вогкість сирової деревини (кінцева вогкість). Якщо знати % вогкості деревини в той момент, коли закривають конструкцію (початкова вогкість), тоді можна знайти і ту кількість води, яка в майбутньому випарується з дерева в приміщенні.

Згідно відповідних розрахунків, в тих випадках, коли в будинкові помітні деформації дерева від усушки, мінімальна кількість шкідливої води, яка була внесена з 1 кб. м соснового дерева, при вогкості деревини в 29%, визначиться в 78,2 кг.

В дійсності кількість цієї води часто набагато перебільшує показану цифру, бо деревина здебільшого потрапляє до конструкції з вогкістю вищою ніж 29%. Ближчим до дійсності, мабуть, треба вважати, коли деревина потрапляє в споруду з перевишкою точки насичування волокна процентів на 10, тобто з вогкістю 40%. В цьому разі кожний кубометр, за таким же підрахунком, містить в собі 129 кг непотрібної шкідливої води (128,8). Це та цілком зайва монтажна вода, яку мусить випарувати в споруді 1 кб. м в силу фізичної властивості дерева досягати стану стійкої вологосної рівноваги відповідно з температурним і вологосним режимом оточуючого повітря.

За свідченням інж. Пеклера[4] витрата деревини на деякі потреби для будівництва одної школи така:

Накати і чорна підлога	280 кб. м.
Лаги	30 „
Перегородки	150 „
Брусок та підлоги	100 „
Столярні вироби	180 „
Разом	740 кб. м.

Накати і чорна підлога за 40% вогкості несуть в поверхові перекриття шкільного будинку 36 тонн шкідливої води (280 × × 128,8 = 36064 кг).

Тут і виступає наочно значення вентиляції міжповерхового перекриття. Коли нема вентиляції, водяні пари враз наповнюють простір поміж накатом і підлогою і процес висихання надовго гальмується, відбуваючись дуже утруднено і повільно. В товщі перекриття створюються оптимальні умови для розвитку грибка (вогка камера). Нормальним фіналом в таких

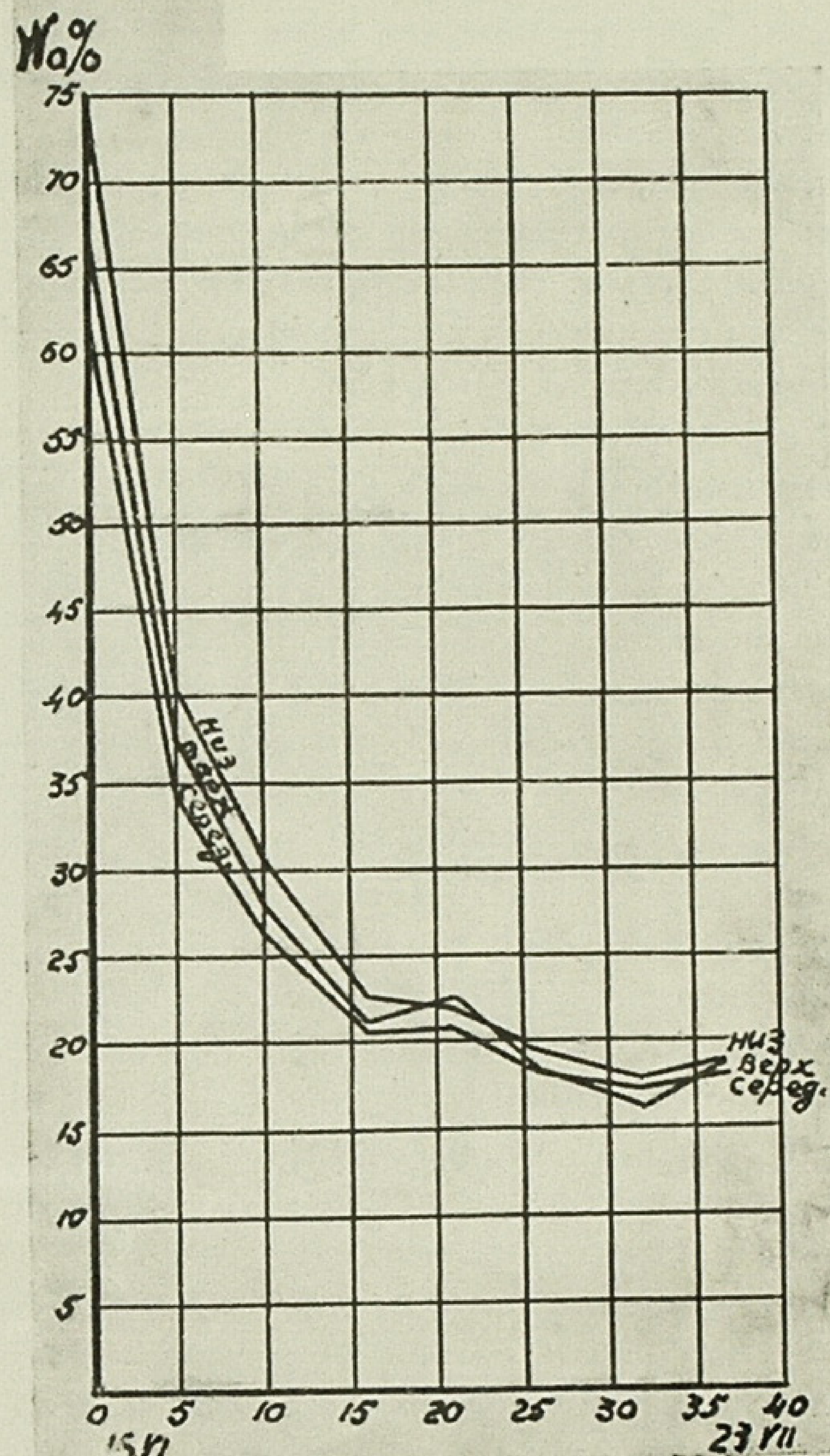

Рис. 1

випадках буває те, що деревина загниває швидше, ніж висихає. В практиці не завжди буває як слід оцінене значення вентиляції. Це виявляється в недостатній кількості розеток, а часом і в тому, що розетки чи канали бувають забруднені і тому діють неповно. Недостатня вентиляція спричиняється до того, що грибок починає розвиватися і діє довше чи менше та з різною силою до того часу, поки дерево не висохне. Таке явище досить звичайне. В цих випадках треба підсилювати вентиляцію.

На підставі відомостей про потрібну кількість лісоматеріалів для збудування шкільного об'єкта неважко підрахувати і всю ту сумарну будівельну вологість, яка залежить від дерева. При загальній вогкості 40% всі 740 кб м. дерева внесуть в новий будинок 95 тонн зайвої води (740 × 128,8 = 95312 кг). Абсолютне значення цієї цифри збільшується, починаючи від 0, який знаходиться при вогкості дерева 12%.

Щодо тонкого матеріалу, то тут набувають першорядної ваги можливості повітряного сушіння, бо цей матеріал можна довести до повітряно-сухого стану буквально протягом кількох днів. Інтенсивність сушки найбільша саме в перші дні перебування лісу на повітрі.

З поданого раніше графіка видно, що дубові бруски протягом перших п'яти днів втратили води більше, ніж протягом всього дальшого часу, аж до повного закінчення процесу сушки.

Звичайні елементарні правила, як поводитись з лісом на складі, забезпечують успіх висушування на повітрі. Але до питань зберігання лісу не завжди ставляться з потрібною серйозністю.

Часто пиломатеріали перебувають на землі день, два і більше в щільних пакетах без прокладок, або ж скидані як доведеться. Таке зберігання спричиняється до подвійної шкоди: дерево не

[1] С. И. Ванин. Древесиноведение. 1934.

[2] Точка насичування волокна для сосни.

[3] С. Н. Абрамeнко — Влажность древесины в столярно-мебельных изделиях. Сборн. научно-исслед. работ „Столярно-мебельное производство". 1933.

[4] Инж. А. Н. Пеклер. Сократить расход древесины. Журн. „Строительство Москвы", № 8, 1938.

сохне і замість того, щоб легко позбутися води, несе воду з собою в будинок; подруге, матеріал дуже скоро починає заражатися цвіллю, синявою і різними деревоуйнуючими грибками, в тому числі і домовими.

Треба визнати неприпустимість таких фактів, коли інструкції легалізують тимчасове зберігання лісоматеріалів без укладки. Треба відмовитись також і від інструктивних вказівок укладати кілька дошок під одну прокладку (спосіб цей має рацію в разі зберігання сухого лісу під дашком).

Інструкції про зберігання лісу на площадках вже час переглянути. В них іноді нема погодження окремих заходів та й самі заходи часом мають якийсь надуманий характер. Що, наприклад, дають будівникові вимоги інструкції розрізняти на будівництві ліс зимової і літньої рубки?

Те, що, на нашу думку, слід підкреслити відносно полегшеного зберігання пиломатеріалів, тут коротко відзначаємо.

Пиломатеріали повинні лежати на так званих підстопних місцях, тобто лагах, на стільцях або підкладках, а не на землі, не на тонкому кругляку. Близькість до землі гальмує нормальне висихання матеріалу.

Достатньою висотою підстопного місця для невеликих штабелів можна вважати 0,3 метра. Укладаючи в штабель дрібний сортимент, як от паркетний, не можна закривати підстопного місця щільним помостом, а треба обійтися якнайменшою кількістю дошок, щоб настил був не глухий, а дірчастий. Наша перевірка впливу такого чинника показала, що штабелі, підняті на 0,5 метра від землі, але розташовані на щільному сухому помості, у внутрішній частині не досягають такої кінцевої вологості, як штабелі на дірчатих підстопних місцях.

Що менша щільність укладки, то швидше сохне ліс. Відстань дошок в горизонтальних рядах штабеля треба брати довільної але не менше, як на 1/2 ширини дошки (більше, якщо дозволяє територія, не шкодить). Горизонтальні ряди в штабелях розділяти краще сухими рейками однакового розміру 5×5 — 5×7 снт. Укладені матеріали повинні утворити в штабелі правильні ряди по вертикалі. Дошки можна класти також і рідкою кліткою, наприклад, трикутником, в цьому разі і без рейок.

Для штабелів треба обирати підвищені відкриті сонячні місця.

Повітряне сушіння деревини з квітня до жовтня повинно стати таким же звичайним і обов'язковим заходом боротьби з грибком, якими, наприклад, стали уже впорядкування вентиляції, або застосування антисептики.

Крива висушування круто йде донизу в перші дні перебування дерева в штабелях і найбільша кількість води, яка повинна вийти з дерева, відходить саме в перші дні. Кубометр тонкого соснового пиломатеріалу в цей час може випаровувати до 3,5 кг води за одну годину. Отже, є цілковита змога за короткий час значною мірою зменшувати, а іноді й зовсім позбуватися шкідливої монтажної вогкості, яка залежить від дерева. Для цього треба лісоматеріали, які прибувають на будівельну площадку, вкладати для висушування негайно, незалежно від того, прибули вони вдень чи вночі.

В плані ширших організаційних завдань по оздоровленню новобудов треба підносити питання про утворення запасу пиломатеріалів однотижневого — тонких і двотижневого — грубіших. Це рівнозначно також тому, щоб будівництво використовувало пиломатеріали не раніше від вказаних термінів (з дня завезення на будівельну площадку).

Дуже бажано почати і налагодити на будівництвах справу обліку вогкості деревини.

Контур листя — акварель архіт.-художника В. А. Фельдмана (до статті „Нотатки акварeліста.—Контур з натури і контур, як підготовча стадія").

Нотатки аквареліста

Контур з натури і контур, як підготовча стадія при роботі акварелю

Архіт.-художник В. А. Фельдман

Мені часто доводилось спостерігати, особливо серед початкуючих, не досить уважне і вдумливе ставлення до першої стадії своєї роботи—до підготовки контуру, тобто до визначення обрису майбутніх плям—барвистих і світло-тіньових, від яких цілком залежить весь успіх і вся конструкція наступної роботи. Це буває часто через неохайність, квапливість і сподівання, що „потім“ можна буде ще поправити, якщо будуть якінебудь хиби. В цьому криється велика помилка. Акварель хоч і допускає поправки (на це, правда, завжди є м'яка губка і чиста вода), але заздалегідь розраховувати на поправки дуже нерозумно. Треба добре пам'ятати, що вже перші штрихи олівця, їх характер, прочута впевненість і продуманість у всіх частинах — наперед вирішують майбутній наслідок роботи. Контур не є щось відокремлене, відірване від колористичної побудови картини. Контур є один з дуже істотних її елементів. Іноді не досить обмежуватись лише визначенням обрисів кожної характерної плями, а потрібно покласти також і тіньові плями, що дасть можливість додати деяку ліпку і, так би мовити, відчути майбутню конструкцію картини.

Для цієї мети вугіль—чудовий матеріал. Його можна легко посилювати, здувати або втирати пальцем у тих місцях, де сірий його колір не пошкодить чистоті тону або, нарешті, знищити м'якою гумкою зайві його сліди [1].

Треба тільки стежити, щоб вугіль не лежав товстим шаром,—це повело б до забруднення вугільним порохом наступних барвистих лесировок. Тут потрібний, звичайно, деякий досвід. Особливо слід оберігати від усяких забруднень білість паперу в найсвітліших і найбільш відповідальних щодо чистоти кольору місцях зображення. Такий спосіб підготовлення полегшує знаходження вірних співвідношень барвистих тонів у переходах від світла до тіні, бо ми вже в деякій мірі відчували форму відтушкованих вуглем предметів і тому краще відчуваємо деградацію кольору на рельєфних поверхнях. Але все ж не зайвим буде ще раз згадати, що застосовувати цей спосіб слід не дуже захоплюючись, в тих випадках, де потрібна особлива свіжість фарб.

[1] Для розтирання і втирання вугілля слід застосовувати плоский щетинний пензель, бо це дає можливість мати тонкий шар, який добре тримається на поверхні паперу.

В способі нанесення контурів олівцем взагалі можна відмітити два головніших типи або способи. Деякі малювальники вважають за краще „намацувати“ зображувану форму за допомогою слабо позначених приблизних ліній, з яких потім відшукується і фіксується одна, найбільш вірна. Інші малювальники прагнуть до проведення відразу твердої, визначеної лінії без поправок. Якому ж з цих двох способів треба віддати перевагу? Оскільки справа торкається не спеціально олівцевого малюнка, а лише знаходження обрисів для гаданого етюду або призначуваної картини акварелью, то перший підхід менш доцільний, бо в наслідок „шукання“ форми, неминуче зв'язаного з нагромадженням безлічі попередніх олівцевих ліній, необхідне втручання гумки, що завжди, в більшій чи меншій мірі, псує поверхню паперу (лише ватманський папір ще терпить гумку, і то лише м'яку). Проте, бувають завдання, що ніяк не піддаються способові упевненої риси без поправок. Наприклад, коли треба зобразити фігури, що рухаються, в яких важко вловити відразу певні обриси, мимоволі доводиться наносити якісь загальні напрямні, що вже потім поступово втілюються в певні контури. Якщо при цьому папір буде надто „замученим“, то краще з такого рисунка зняти кальку (на якій побіжно зручно зробити ще й додаткові поправки), а з неї перенести рисунок на свіжий папір. Як переводити з кальки на папір, мабуть, всякому відомо.

Втім, дуже важко встановити будьяке загальне правило або загальний шаблон в галузі підготовлення контурів. Кожна група однородних завдань, а іноді і кожне завдання зокрема, вимагає свого індивідуального підходу. Так, в одних роботах зовсім не терпимі контурні лінії, а в деяких, по закінченні всього процесу роботи фарбами, контури доводиться ще посилювати, щоб зробити їх якнайчіткішими.

Мені особисто дуже подобається спосіб малювання визначеними, ясними, твердими лініями, добре відчутими, без припущення поправок і гумки.

Це можливо в тих випадках, коли маєш перед собою нерухому натуру, коли можна спокійно обдумати кожний окремий штрих. Це надзвичайно дисциплінує руку і око і дає надзвичайну свіжість та чистоту ліній.

Колись покійний професор акварельного живопису Л. Ф. Премацці часто нам повторював: „Олівець

тримайте твердо в руці, лінію проводьте відразу і життєво з усіма її характерними згинами".

Треба передати все і нічого зайвого.

Щоб справді досягти цієї свіжості і краси самої лінії, яка згодом відіграє немаловажну роль в закінченні акварелі, треба наполегливо вивчати природу і навчитися відчувати форму зображуваного предмету, треба досягти того, щоб відчувати в загостреному кінці олівця твердість каменя, м'якість трави, химерні, але визначені згини драпіровок, легкість хмари, розсипчатість листя, треба втілитись в те, що зображаєш у даний момент, вся нервова система повинна брати участь у процесі роботи.

До слів Премацці слід би ще додати: не тільки олівець тримати міцно, але й самого себе в непослабному напруженні. Коли настає втома, починаються поправки, з'являються в'ялі місця, і тоді краще припинити роботу.

Взагалі треба сказати, що чим менше поспішати і чим вдумливіше і суворіше ставитись до кожного згину лінії, тим швидше і продуктивніше йде робота.

ХРОНІКА

Новий жилий масив у Харкові

У Харкові, на перехресті вулиць Плеханова й Кірова, утворюється новий жилий масив. Ділянця ця забудовується трьома чергами, об'єднаними в єдиний архітектурний комплекс.

Перша черга, запроектована архітектором Д. М. Літвінцевим торік у 2 майстерні міськпроекту, зараз закінчується. В основу її покладено двоквартирну секцію комфортабельних квартир, жилою площею в 40 кв. м, з світлими передніми, ліфтами, лоджіями, сміттєпроводами тощо. Архітектура дана в простих, часом лаконічних формах. Як засіб архітектурного оформлення максимально використовуються лоджії. Розміщені в певному ритмі, вони розбивають рівне поле стіни й дають багату гру світлотіні.

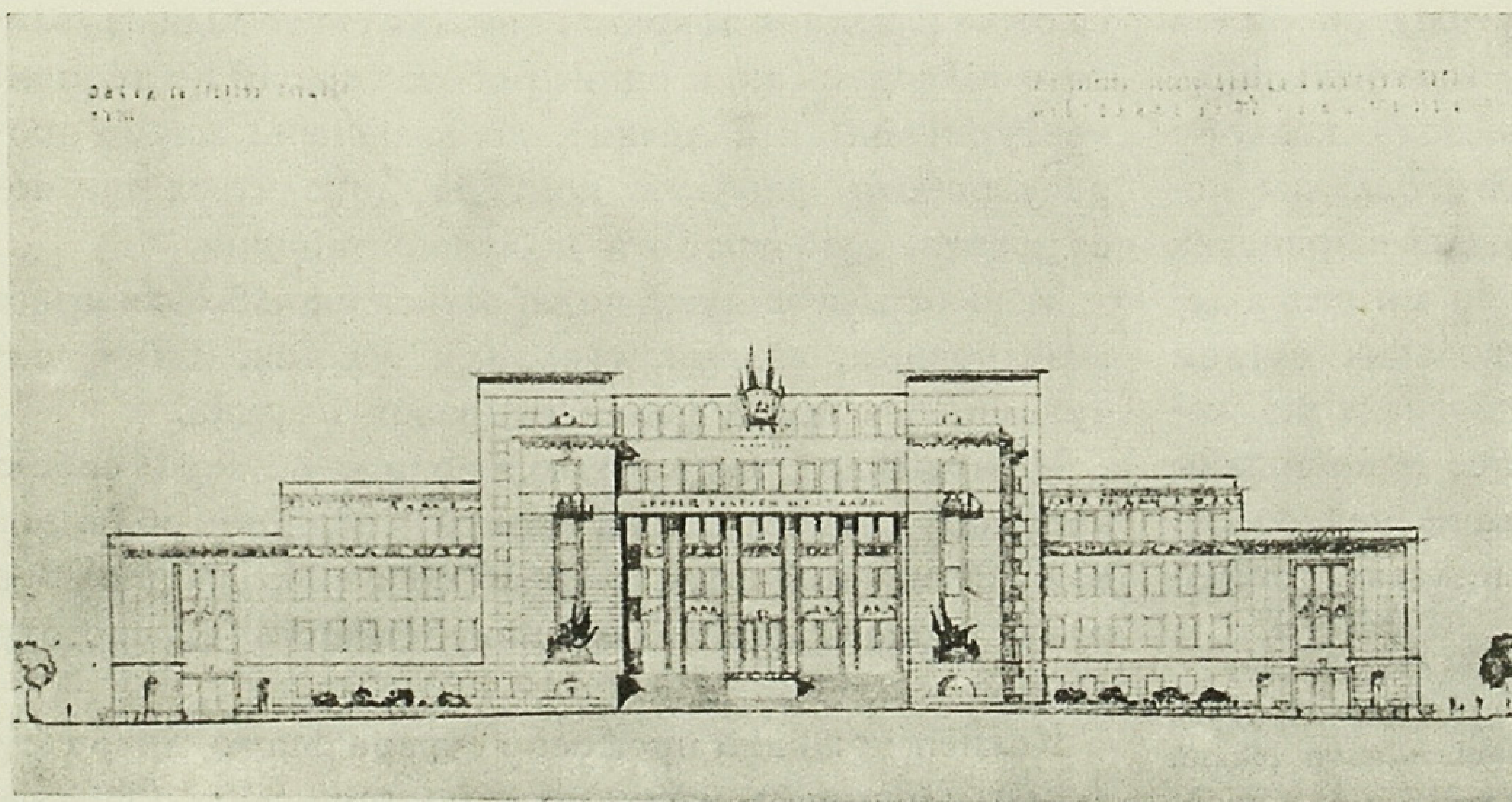
Другу і третю черги також проектував архіт. Д. М Літвінцев у 1 майстерні міськпроекту, прагнучи дати архітектуру, ідентичну першій черзі, і для нових три- і чотириквартирних малометражних секцій. В усіх трьох чергах двокімнатні квартири становлять 70%, а трикімнатні—30%.

Генеральний план розроблено для всього кварталу, при чому для ділянки житломасиву — досить поглиблено. Будинки стоятимуть на перехресті двох великих артерій (обидві з двома трамвайними коліями), що перетинаються не під прямим кутом. Розв'язувати цей складний вузол планування було доручено тому ж архіт. Літвінцеву. Подібну участь авторів-архітекторів у плануванні окремих частин міста треба вітати і всіляко підтримувати

В основному перша черга будинку закінчена, і вже тепер з неоштукатуреної будівлі видно, що вибрана архітектура, об'ємів і площин себе виправдовує. Паспорти на штукатурку теразитом світлозеленого, сірого й молочного кольорів) уже видано, й до 21 роковин Жовтня перша черга нового жилого масиву (60 квартир) ввійде в експлуатацію.

Друга черга буде закінчена в 1939 р. третя — ще не досить розроблена. Особливість останньої полягає в організації імпозантного в'їзду у внутрішньоквартальну вулицю-проїзд.

Архіт. О. Є. Аль. Палац культури в Краматорську

Палац культури в Краматорську

На підвищеній частині Центральної площі восени почнуть будувати за проектом архіт. О. Є. Аля (Діпроміст УРСР) палац культури заводу ім. Сталіна — основну архітектурну домінанту майдану, яка височітиме над рештою будівель і замикатиме перспективу, якщо підходити до площі з боку промплощадки.

Підводять до палацу дві тераси. Перша-вища від основної площі на 2,5—3 м і являє собою прохід для демонстрації. Друга, з якої відвідувач входить до вестибюлю масово-видовищної частини палацу,—це простора площадка, що кінчається з двох сторін широкими сходами з скульптурними групами вгорі.

Загальний силует будівлі східчастий з основним найвищим масивом у центрі. Це разом з умовами рельєфу ще більше підкреслює центральне положення палацу на площі.

Щодо зовнішньої обробки палацу, то цокольний поверх і центральні пілони будуть облямовані природним каменем. Для фасаду запроектовані барельєф і мозаіка. Всі основні площі стін будуть у світлій, теплих тонів штукатурці. Загальний об'єм будівлі 55—60 тис куб. м.

В масово-видовищній частині розміщується центральне ядро палацу—великий зал на 1200 чол У клубній частині — малий зал на 400 чол. і різні приміщення для гуртової роботи, розраховані на 850—900 чол. По третьому поверху архіт. Аль забезпечує сполучення обох частин палацу на час конференцій, пленумів, зльотів. Над п'ятим поверхом— плоска тераса, що обслуговується ліфтом. За будинком розбивають сквер, де буде провадитись літня робота палацу.

Зміст

На обкладинці — Будинок уряду УРСР. Фрагмент головного фасаду. Автори академік архітектури І. А. Фомін і архіт. В. П. Абросімов. Малюнок худ. А. Короткова

РЕДАГУЄ РЕДКОЛЕГІЯ

Адреса редакції: Київ, Пушкінська 1, тел. 3-17-00

Художн.- техн. керівник **М. Дмитрієвська** Коректор **М. Степняк**

Уповнов. Головліту № 4626. Тир. 2.055. Здано до складання 27-VIII 38 р. Підписано до друку 1-XI 38 р. Зам. № 651. Друк. арк. 4 1/2. Пап. 2 1/4. Формат 62 x 94 см.
Фабрика художнього друку Державного Видавництва „Мистецтво". Харків, Пушкінська вул., № 44

Ціна 2 крб.